

SOCIJALDEMOKRATSKA ČITANKA 4

Cecilija Šildberg

Evropa i socijaldemokratija

ISBN 978-86-83767-40-3

Izdavač: Fondacija Fridrik Ebert
Socijaldemokratska čitanka 4
Evropa i socijademokratija
Beograd, 2012.

Autori: Johen Dam, Tobias Gombert, Kristijan Krel, Cecilia Šildberg, Martin Timpe

Urednik: dr Kristijan Krel

Koordinator projekta: Johen Dam

Recenzija: Vladimir Pavićević

Prevod: Sanja Katarić

Lektura i korektura: Marija Todorović

Štampa: Grafolik, Beograd

Dizajn i priprema: DIE PROJEKTOREN, Berlin

Fotografija na naslovnoj strani: Nyul/Hans12/Chesse

Mišljenja i stavovi u ovoj publikaciji predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Fondacije Fridrik Ebert.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

329.14(4-672ЕУ)

ШИЛДЕРГ, Целија, 1976-
Socijaldemokratska čitanka. 4, Evropa i
socijaldemokratija / Cecilia Šildberg;
[prevod Sanja Katarić]. - Beograd : Friedrich
Ebert Stiftung, 2012 (Beograd : Grafolik). -
160 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 500. - Str. 4-5: Predgovor / Kristijan
Krel, Johen Dam. - O autorima: str.
160-[161]. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str.
156-159.

ISBN 978-86-83767-40-3
a) Социјалдемократија - Европа
COBISS.SR-ID 195042828

SOCIJALDEMOKRATSKA ČITANKA 4

Cecilija Šildberg

Evropa i socijaldemokratija

SADRŽAJ

Predgovor	4
1. Uvod	6
2. Socijaldemokratija – kompas za Evropu	10
2.1. Osnovne vrednosti	12
2.2. Osnovna prava	16
2.3. Evropa i socijaldemokratija: tri aspekta	20
2.4. Pet principa evropske politike	25
2.5. Socijalna Evropa	33
3. Evropa danas: kako je nastala, šta predstavlja	40
3.1. Demokratija: institucionalna struktura EU	48
3.2. Blagostanje: evropsko zajedničko tržište	61
3.3. Socijalna ravnoteža: evropska socijalna politika	70
3.4. Održivost: od Zakona o zaštiti životne sredine do održivog razvoja	79
3.5. Mir: evropska spoljna i bezbednosna politika	83
4. Evropa sutrašnjice: pogled u budućnost i predložene reforme	91
4.1. Jačanje evropske demokratije	92
4.2. Podsticanje evropskog blagostanja	98
4.3. Jačanje socijalne dimenzije	105
4.4. Obezbeđenje održivosti	110
4.5. Jačanje spoljnopolitičkog profila	115

5. Poređenje programa evropske politike političkih stranaka	126
5.1. CDU	127
5.2. FDP	129
5.3. SPD	131
5.4. Koalicija 90/Zeleni	133
5.5. Levica	136
5.6. Zaključak	138
6. Debata o Evropi: Nemačka, Velika Britanija, Francuska i Poljska	140
6.1. Nemačka	142
6.2. Velika Britanija	144
6.3. Francuska	146
6.4. Poljska	149
7. Dalja razmišljanja	154
<i>Bibliografija</i>	156
<i>O autorima</i>	160
<i>20 najznačnijih termina</i>	161

PREDGOVOR

Uz Evropu idu nade. Uz Evropu idu strahovi. Istorija Evropske unije nošena je fascinantnim idejama o kontinentu ujedinjenom u miru i slobodi. Ona nudi šansu da se u mirnom i demokratskom zajedničkom životu ostvare blagostanje, socijalna jednakost i održivost za sve.

Na izborima za Evropski parlament 2009. godine učestvovalo je manje od polovine svih građana sa pravom glasa. To pokazuje koliko je Evropa važna i koliko je istovremeno komplikovana.

Ovom knjigom želimo da pružimo doprinos boljem razumevanju Evrope. Koje ideje su bile pokretači evropskog ujedinjenja? Koje šanse nudi Evropa? Koji rizici su prisutni? Kako je potrebno urediti Evropu sa stanovišta socijaldemokratije? To su osnovna pitanja koja su obrađena u ovoj knjizi.

Ali, želimo i da promovišemo – Evropu. U socijaldemokratiji evropsko ujedinjenje bilo je i ostalo najvažniji projekat. Sloboda, pravda i solidarnost – saradnja evropskih suseda nudi šansu da se ostvare te osnovne vrednosti socijaldemokratije bolje nego što bi to svakoj pojedinačnoj državi pošlo za rukom.

Socijalna Evropa je vizija koja nosi ovu knjigu. To je vizija, koja ne može, međutim, nastati sama od sebe već su joj potrebni ljudi koji će se za nju angažovati. Stoga ovom knjigom želimo da informišemo i orijentišemo, ali i da motivišemo za angažman za socijalnu Evropu.

Evropska unija nalazi se u stalnom i otvorenom razvojnem procesu. Ova knjiga ima za cilj da razjasni osnovna stanovišta socijaldemokratije o evropskom ujedinjenju. Za sve dalje aspekte i produbljenja upućujemo na analize odeljenja Međunarodne političke analize Fondacije Fridrih Ebert.

Kolegama iz tog odeljenja, posebno Goru Masu, Ciliji Ebert-Libeskind, Janu Niklasu Engelsu i Kristosu Katsiulisu zahvalni smo zbog kritičkih saveta kojima su pomogli stvaranje ove knjige.

Posebno zahvaljujemo Ceciliji Šildberg, Martinu Timpeu i Tobijasu Gombertu. Cecilija Šildberg je autorka najvećeg dela knjige. Martin Timpe i Tobias Gombert obogatili su na mnogo načina redaktorski rad na knjizi.

Zahvaljujemo se i Mihaelu Dauderštetu i Mihaelu Fišeru na savetima u vezi sa koncepcijom knjige i Severini Fišer i Julijanu Švarckopfu kao i Suzani Ul na doprinosima o reformskim predlozima u oblastima održivost i blagostanje.

Želimo posebno da naglasimo pomoć koju smo dobili od Angelike Šval-Diren koja je danas evropska ministarka pokrajine Severna Rajna-Vestfalija. Srdačno se zahvaljujemo na njenoj saradnji u osmišljavanju koncepcije knjige i na značajnim doprinosima rukopisu. Svaku pohvalu zasluzila je kako ona tako i svi ostali učesnici, a eventualni nedostaci neka se pripisu nama.

Simbol Akademije socijaldemokratije je kompas. Programima ove akademije Fondacija Fridrih Ebert želi da Vam ponudi okvir unutar koga ćete lakše razjasniti svoje stavove i orijentacije. Bilo bi nam drago ukoliko bi naši programi pomogli u određivanju Vašeg političkog puta. Socijaldemokratija je predmet stalnog zalaganja i preispitivanja građana.

Dr Kristijan Krel
Direktor
Akademije za socijaldemokratiju

Johen Dam
Rukovodilac projekta
Čitanke socijaldemokratije

Napomena: Nemački orginal čitanke Evropa i socijaldemokratija obuhvata ažuriran skup podataka zaključno sa 2010. godinom.

1. UVOD

Kada se priča o Evropi, glasova ima mnogo. Pogledajmo, na primer, sledeće izjave:

Mir

„Evropa – to je za mene garancija mira. Ja sam doživela Drugi svetski rat, uništenje, ubijanje. Sa Evropom je došao mir, od Zajednice za ugalj i čelik, pa sve do danas. Danas Evropa može u značajnoj meri da doprinese obezbeđenju socijalnog mira – kod nas u Nemačkoj takođe.“ (Renata, 78, penzionerka)

„Evropa – to za mene nije mirovna moć. EU bi u oblasti razoružanja trebalo da učini mnogo više.“ (Torsten, 23, student)

Širok spektar različitih mišljenja, koji pronalazimo u ove dve izjave, očigledan je i u ostalim oblastima kao, na primer, u odnosu na pitanja demokratskog razvoja kontinenta:

Demokratija

„Za mene, kao sociološkinju, Evropa predstavlja interesantan politički projekat ujedinjenja. Nikada još u istoriji nije postojao tako uspešan pokušaj da se demokratskim sredstvima održi ujedinjenje država. Istovremeno u tom projektu postoji opasnost da se izgube interesi građana: izlaznost na izborima za Evropski parlament redovno je alarmantno mala. U demokratizaciji akcenat mora biti na budućnosti evropske politike.“ (Karla, 40, sociološkinja)

„Evropa – ne znam mnogo o njoj. Ali bila sam u Francuskoj preko razmene učenika, a i sa roditeljima često na raspustu putujem po Evropi. Upoznala sam tako nove prijatelje. Mislim da je u redu to što mogu bez problema da putujem i što se razumemo. Ako se to izuzme, Evropa me baš i ne zanima mnogo.“ (Martina, 18, učenica)

Pitanje razvoja blagostanja:

„Evropa je super stvar. Imam malo preduzeće u oblasti solarne tehnike. Mi smo mali, ali proizvodimo vrhunsku tehniku i prodajemo je sve do Portugala, umesto da tamo idemo samo na odmor.“ (Hans, 52, preduzetnik)

Blagostanje

„Evropa me se ne tiče. Ja sam Nemac i mislim da nikada nismo smeli da odustanemo od nemačke marke.“ (Georg, 62, penzioner)

Pitanje socijalne jednakosti:

„Evropa za mene ne donosi ništa dobro. Radim kao instalater u gradu u blizini poljske granice. Kada poljske kolege sa njihovim životnim standardom utiču na smanjenje naših cena, kako da preživim onda? A kad još pogledam koliko sve to košta! Na svakom koraku smanjujemo socijalna davanja i istovremeno milione evra šaljemo u Brisel. To uopšte ne valja.“ (Markus, 32, instalater)

Socijalna ravnoteža

„Evropa – ja kao Grk imam podeljena osećanja prema tome: našu vladu Evropa prisiljava da smanjuje socijalna davanja, da sprovodi nemilosrdne mere radi spašavanja budžeta. S druge strane, Evropa nam je pomogla kada su nas rejting agencije ostavile na cedilu.“ (Kostas, 47, učitelj)

Ili pitanje održivosti politike Evropske unije:

„Evropa – sve te ekološke smernice su dobre, ali u suštini se samo radi o radnim mestima.“ (Sabina, 44, hemičarka)

Održivost

„Evropa je šansa za nas da konačno preduzmemos nešto protiv klimatskih promena. Ako Evropa bude uzor, onda će valjda i na međunarodnom planu nešto da se uradi.“ (Tim, 21, student)

Očigledno je da postoje veoma različiti pogledi na procenu Evropske unije. To nije preterano iznenađujuće s obzirom na to da se radi o tako obuhvatnom projektu. Ako te glasove, međutim, malo detaljnije osmotrimo, možemo ustanoviti dve stvari:

Navedeni primeri nisu samo izjave o Evropskoj uniji. Oni takođe sadrže i izjave o osobama koje su ih dale.

U tim glasovima ogledaju se i očekivanja i želje u vezi sa Evropskom unijom, u vezi sa pitanjem da li Evropska unija treba u prvom redu da predstavlja zajedničko tržište ili treba da bude pre svega politička unija.

Pri tome moramo praviti razliku između toga da li je u ovim citatima opisan istorijski razvoj, trenutno stanje ili neki budući potencijal Evropske unije. Ova knjiga je postavljena na osnovama koje pružaju te oblasti.

*Poglavlje 2:
Programski okvir*

U poglavlju 2 najpre se razjašnjava programski okvir, dakle pitanje koja se očekivanja postavljaju prema Evropi sa stanovišta socijaldemokratije i koje potencijale opisuje socijaldemokratija za Evropu.

*Poglavlje 3 i 4:
Evropa danas i sutra*

Istorijski razvoj i trenutna situacija u Evropskoj uniji su predmet poglavlja 3. U poglavlju 4 skicirani su mogući reformski koraci.

*Poglavlje 5: Perspek-
tiva političkih partija*

U središtu poglavlja 5 nalazi se poređenje principa i politike prema Evropi u programima partija CDU¹, FDP², SPD³, Koalicije 90/Zelenih i partije Levica⁴.

*Poglavlje 6: Debata
o Evropi u različitim
državama*

Na kraju je upravo u evropskom kontekstu bitno ne samo poznavati nacionalnu političku scenu već i razumeti debate u drugim državama. O tome se radi u poglavlju 6 u kome je dato poređenje politike prema Evropi u Nemačkoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji i Poljskoj.

Napomena 1:

Tekst uglavnom sadrži oblike muškog i ženskog roda. Na mestima gde to iz jezičkih razloga nije bilo moguće, takođe se misli na oba pola.

Napomena 2:

Evropa prevazilazi države članice Evropske unije. Pod pojmom Evropa misli se na ekonomsku i političku integraciju Europe u oblik Evropske zajednice/Evropske unije. Pojmovi Evropa i EU koriste se u knjizi kao sinonimi. Na mestima gde se odstupa od tog pravila, to će biti jasno naznačeno.

1 Hrišćansko-demokratska unija (prim.prev.)

2 Slobodna demokratska partija (liberali) (prim.prev.)

3 Socijaldemokratska partija (prim.prev.)

4 Nekadašnji komunisti (prim.prev.)

Pre nego što pređemo na knjigu, pozivam Vas da pogledate sliku 1.

Na njoj je prikazano dvoje ljudi koji sede na klupi u parku i razgovaraju o Evropi.

Sl. 1: © Chappatte u International Herald Tribune www.globecartoon.com

Kao što vidite, ovaj mladi čovek nije oduševljen izjavom: „Već 50 godina Evropa znači mir.“ Kako biste Vi odgovorili na tu konstataciju? Da li se slažete sa tom procenom, koja se, pre svega, odnosi na istorijski doprinos, ili se više zalažete za trenutni značaj Evropske unije ili su za Vas najznačajniji određeni potencijali ili strahovi u vezi sa budućnošću? Pokušajte da zabeležite svoj odgovor na to pitanje. Osvrnućemo se na to ponovo na kraju ove knjige.

60 godina Evrope:
Kakva je Vaša
ocena?

20 evropskih skraćenica

OR – Odbor regionala
EV – Evropska vojska
ESSP – Evropska služba za spoljne poslove
JEA – Jedinstveni evropski akt
EZ – Evropske zajednice
SSE – Savez sindikata Evrope
EZUČ – Evropska zajednica za ugalj i čelik
EP – Evropski parlament

EBOP – Evropska bezbednosna i odbrambena politika
EU – Evropska unija
EUROSTAT – Zavod za statistiku EU
EURATOM – Evropska zajednica za atomsku energiju
EMU – Ekonomski monetarni unija
EEZ – Evropska ekonomski zajednica

ECB – Evropska centralna banka
ZSBP – Zajednička spoljna i bezbednosna politika
OMK – Otvorena metoda koordinacije
SDPE – Socijaldemokratska partija Evrope
ESO – Ekonomsko-socijalni odbor

2. SOCIJALDEMOKRATIJA – KOMPAS EVROPE

Autori: Kristijan Krel i Johen Dam

U ovom poglavlju čemo:

- skicirati značaj projekta Evropa za socijaldemokratiju;
- razmotriti osnovne vrednosti socijaldemokratije (sloboda, pravda i solidarnost) i njihov značaj u politici;
- predstaviti na koji način se konkretizuju osnovne vrednosti socijaldemokratije u političkim, građanskim, socijalnim, ekonomskim i kulturnim osnovnim pravima;
- objasniti zašto je na osnovu novih izazova za nacionalne države i u tradiciji internacionalizma i međunarodne solidarnosti potrebno ostvarenje osnovnih prava za Evropu, sa Evropom kao i izvan evropskih granica;
- odrediti na toj osnovi pet principa evropske politike socijaldemokratije i diskutovati o njima. To su mir, demokratija, blagostanje, socijalna ravnoteža i održivost;
- pokazati kako je na osnovu tih principa evropske politike moguće razlikovati modele socijalne i libertarijanske Evrope uz naslanjanje na *Teoriju socijaldemokratije*.

*Evropa: veoma rano
je imala veliki značaj*

Ujedinjena Evropa!

Godine 1866. – evropsko ujedinjenje još je bilo daleko i Nemačka se tada sastojala od različitih pojedinačnih državica – Lajpciški programski nacrt Opštег nemačkog udruženja radnika⁵ formulisao je ideju *solidarne evropske države*.

Dok užasi Prvog svetskog rata još nisu izbledeli, SDP je 1925. godine zahtevala *stvaranje Ujedinjenih država Evrope kako bi se na taj način ostvarila solidarnost interesa naroda svih kontinenata* (Program iz Hajdelberga 1925, citat po Dove/Klobcahu 2004:203).

⁵ Opšte nemačko udruženje radnika 1875. godine spojeno je sa Socijaldemokratskom radničkom partijom i postalo je Socijalistička radnička partija Nemačke, koja je 1890. godine preimenovana u Socijaldemokratsku partiju Nemačke (SPD).

Danas, skoro 150 godina nakon tog prvog koraka ka Evropi, SPD se i dalje zalaže za evropsku integraciju. Suština tog angažovanja izražena je u Programu iz Hamburga iz 2007. godine.

„Socijalna Evropa mora da bude naš odgovor na globalizaciju.“

(Program iz Hamburga 2007:25)

Zašto je evropska ideja bila i ostala tako značajna za socijaldemokratiju?

Odgovor na to pitanje proizlazi iz sledećih razmišljanja:

Najpre je neophodan osvrt na osnovne vrednosti socijaldemokratije (sloboda, pravda i solidarnost) i njihovo konkretizovanje u Međunarodnim paktovima o ljudskim pravima UN.

Potrebno je osvrnuti se i na socijaldemokratske tradicije internacionalizma i međunarodne solidarnosti. Tek tada je moguće ostvariti osnovne vrednosti i osnovna prava pomoću kojih se one realizuju: samo ako države međusobno sarađuju.

Za ostvarenje ljudskih prava i osnovnih vrednosti neophodan je takođe angažman društva i države. Prostor za to je postao sužen s obzirom na nove okvirne uslove u globalizaciji na nivou nacionalnih država. To je, međutim, još jedan razlog zbog kog je ujedinjena Evropa bila i ostala veoma značajan projekat za socijaldemokratiju.

2.1. Osnovne vrednosti

Sloboda, pravda i solidarnost – to su osnovne vrednosti socijaldemokratije pomoću koje ljudi politički teže društvu u kome su ostvarene te vrednosti.

Osnovne vrednosti socijaldemokratije opširno su opisane, objašnjene i predstavljene u čitanci 1 *Osnove socijaldemokratije*. Stoga ovde dajemo samo kratku definiciju.

Sloboda

Sloboda znači najpre živeti uz samoodređenje. Onaj ko je slobodan, ne mora da se plaši upliva države ili društva u njegov život.

Jednaka sloboda

Istovremeno, sloboda podrazumeva oslobođenost od omalovažavajućih zavisnosti, od nužde i straha, a time i šansa za razvoj sopstvene ličnosti. Stvarna sloboda ostvarena je tek kada su stvoreni ekonomski i socijalni preduslovi za korišćenje slobode.

Dodatna literatura:

Čitanka 1: *Osnove socijaldemokratije* (2009), poglavlje 2

Socijaldemokratija teži jednakoj slobodi. Svako treba da bude slobodan u jednakoj meri i mora da bude u stanju da koristi svoje šanse za ostvarenje slobode. Iz toga proizlazi i granica individualne slobode: granica individualne slobode jednog pojedinca nalazi se tamo gde ona ograničava slobodu nekog drugog.

Pri tome se u demokratskom društvu obavezno radi o dinamičnom razumevanju slobode: nemoguće je paušalno reći dokle seže sloboda pojedinca, gde je uključena sloboda drugog i gde ona mora biti zaštićena. Sve to je zadatak demokratskog dogovora.

Za diskusiju:

Koliko je stroga zabrana pušenja?

Nema više pušenja na Terezienvize – tokom 2010. godine u Bavarskoj je održan referendum na kome se odlučivalo o tome da li treba uvesti strogu zabranu pušenja. Pri tome se konkretno radilo o slobodi pušača i o slobodi nepušača. U suštini je to pitanje izbora o kome se demokratski legitimno dogovara i koji se na kraju demokratski utvrđuje.

Zadatak: Razmislite o svom stavu u vezi sa ovim pitanjem i o svojim razlozima za taj stav.

Pravda:

Pravdu nikada nije moguće absolutno definisati već ona uvek opisuje odnos prema raspodeli materijalnih i nematerijalnih dobara, ali i pristupnih šansi. Svaki čovek je rođen kao slobodan i jednak u odnosu na svoja prava.. Prvo merilo raspodele dobara stoga predstavlja princip jednakosti. Nejednaka raspodela mora biti obrazložena, na primer različitim rezultatima rada ili različitim potrebama.⁶

Pravda je zasnovana na dostojanstvu svih ljudi i ne zahteva samo jednakost pred zakonom već i jednake šanse za učešće i socijalnu sigurnost, nezavisno od porodičnog i socijalnog porekla, imovine ili pola.

*Pravda:
više od formalne
jednakosti*

Za diskusiju:

Primer za debatu o pravdi

U reklamnoj agenciji radi ukupno šest osoba. Prilikom planiranja godišnjeg odmora dolazi do svađe, jer svi žele da uzmu odmor.

Tomas	<i>Samohrani otac sa dvoje školske dece</i>	<i>On zbog dece mora da ide na odmor za vreme školskog raspusta</i>
Dirk	<i>Radnik sa invalidnošću od 80%</i>	<i>On želi na odmoru da poseti seminar „Bolovi u ledima – tako ćete ostati zdravi“</i>
Ahmed	<i>Oženjen, supruga je učiteljica</i>	<i>On mora da ide na odmor na školskom raspustu pošto želi da ide na odmor sa suprugom</i>
Šarlota	<i>Živi sa svojim partnerom</i>	<i>Ona želi da uzme odmor, pošto već šest meseci zbog ostalih odlaže svoj odmor</i>
Anton	<i>Porodični otac sa desetoro dece</i>	<i>Već godinama učestvuje na porodičnoj jahačkoj trci za vreme verskog praznika Duhovi</i>
Cecilija	<i>Porodica sa decom koja još ne idu u školu</i>	<i>Ona radi volonterski i želi da kao moderatorka učestvuje na seminaru Akademije za socijademokratiju</i>

Zadatak: Zamislite da treba da organizujete pravednu podelu godišnjih odmora i da želite da to učinite na osnovama socijaldemokratije. Kako bi mogla da izgleda strategija raspodele?

6 U čitanci 1. *Osnove socijaldemokratije* u poglavljу 2.2. Jednakost/pravda opširno su opisane jednakost i pravda. U čitanci 3. *Socijalna država i socijaldemokratija* u poglavlju 3. Pravda u socijalnoj državi, opisano je kako se međusobno dopunjaju različiti principi pravde.

Solidarnost

Solidarnost predstavlja spremnost ljudi da se založe jedni za druge i da jedni drugima pomognu, a samim tim je to i osećaj međusobne povezanosti i odgovornosti. Socijaldemokrata Johannes Rau je solidarnost opisao kao malter koji vezuje društvo. Istorija radničkog pokreta je pokazala da solidarna povezanost grupe koja teži slobodi i pravdi može da stvori snagu za promenom društvenih odnosa. Solidarnost se ne može narediti na državnom nivou, ali može se podsticati stvaranje društvenog prostora u kome se ljudi ponašaju solidarno.

Socijaldemokratija je uvek naglašavala da se njeno razumevanje solidarnosti ne zaustavlja na granicama. Upravo je suprotno: međunarodna solidarnost može se pronaći u skoro svim programskim dokumentima socijaldemokratije. Upravo u međunarodnom kontekstu uz malu upornost državnih i multilateralnih aktera solidarnost može da bude motor koji će u međunarodnoj saradnji da vodi računa o institucijama koje ostvaruju osnovne vrednosti i ljudska prava za sve ljude.

Za diskusiju:

U okviru građanskog budžeta apliciraju dva socijalna projekta:

Projekat 1: Inicijativa roditelja da se osnuju udruženja (sportska udruženja, umetnički studio, muzička škola, itd.) kako bi učenici imali mogućnost da preko celog dana učestvuju u aktivnostima.

Projekat 2: U malom gradu treba da se osnuje zadruga za izgradnju stanova, koja će prodavati stanove. Ona je aplicirala za početno finansiranje iz državnog budžeta.

Zadatak: Razvijite ideje za oba projekta kako bi oni mogli na što solidarniji način da budu izvedeni.

Značaj osnovnih prava za političko delanje

U političkom delanju osnovne vrednosti imaju dve funkcije:

- one mogu, s jedne strane, da budu merila političke volje nekog pojedinca ili političkog ili društvenog pokreta;
- one su, s druge strane, merila procene društvene stvarnosti.

U međuvremenu se svi značajni politički pravci u Nemačkoj pozivaju na osnovne vrednosti slobode, pravde i solidarnosti. Osnovne vrednosti ušle su i u preambulu Povelje o osnovnim pravima Evropske unije:

„U svesti njenog duhovno-verskog nasleđa Unija je zasnovana na nedeljivim i univerzalnim vrednostima dostojanstva čoveka, slobodi, jednakosti i solidarnosti.“
(Evropska unija 1997:2)

Značajno je, međutim, da se razumevanje tih osnovnih vrednosti među političkim pravcima razlikuje, kako s obzirom na njihov sadržaj, tako i s obzirom na njihovu međusobnu težinu. Sa stanovišta socijaldemokratije važi sledeće:

Osnovne vrednosti socijaldemokratije su podjednako važne, međusobno se istovremeno uslovljavaju, dopunjavaju i ograničavaju.

„'Sloboda, jednakost, bratstvo', osnovni zahtevi Francuske revolucije, predstavljaju osnovu evropske demokratije. Otkad je cilj jednakosti slobode u moderno vreme postao pojam pravde, sloboda, pravda i solidarnost su postale i ostale osnovne vrednosti slobodarskog, demokratskog socijalizma. One ostaju naš kriterijum za procenu političke stvarnosti, merilo boljeg poretku društva, orientacija za delanje socijaldemokrata.“

(Program iz Hamburga 2007:14)

2.2. Ljudska prava

Kada se razmisli o tome šta predstavljaju navedena ljudska prava za principe evropske politike socijaldemokratije, javlja se dvostruki problem.

*Misaoni tok od
osnovnih vrednosti
do osnovnih prava*

Najpre, osnovne vrednosti nisu nesporne. Razni politički pravci, ali i različite kulture povezuju sa njima različite stvari. Ona, dakle, ne predstavljaju široku i opšte prihvaćenu osnovu za (evropsku) političku orientaciju.

Zatim, osnovne vrednosti nalaze se na visokom apstraktном nivou. Kada treba opisati političke principe, međutim, mora se pri tome biti konkretni. Precizno i konkretno uputstvo za evropsku političku orientaciju ne postiže se samo preko osnovnih vrednosti.

Šta, dakle, znače osnovne vrednosti za konkretnu politiku prema Evropi? Kako se one izražavaju u političkoj praksi? Mogli bismo se takođe upitati šta znači osnovna vrednost slobode u odnosu na novo poimanje evropske smernice o kreiranju radnog vremena.

Jasno je da osnovne vrednosti socijaldemokratije predstavljaju značajan okvir kada se radi o opisu politike socijaldemokratije prema Evropi. Pomoglo bi, osim toga, ako bi se pronašla šira i obavezujuća osnova uz čiju pomoć je moguće formulisati precizne i konkretnе zahteve.

Teorija socijaldemokratije (Meyer:2005) ne odnosi se stoga samo na osnovne vrednosti već i na ljudska prava. U ljudskim pravima, koja su utemeljena u Paktovima o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija, osnovne vrednosti su opipljivije. One proizlaze iz apstraktnih vrednosti i predstavljaju tačku oslanjanja za konkretnu politiku i formulišu precizna prava svakog pojedinca. U tom smislu ona mogu biti shvaćena kao *srednji principi* (Hoeffe 2001:70) između apstraktnih vrednosti i konkretnе politike.

Dodatna literatura:
*Thomas Meyer
(2005), Die Theorie
der Sozialen Demo-
kratie, Wiesbaden*
*(Tomas Majer, Teorija
socijaldemokratije)*

*Čitanka 1: Osnove
socijaldemokratije
(2009), poglavlje 4.*

Ima više argumenata koji govore u prilog osvrtanju na paktove Ujedinjenih nacija prilikom određenja evropskih političkih principa socijaldemokratije:

- Paktovi Ujedinjenih nacija predstavljaju jedinstven pravno obavezujući izvor za ljudska prava, koji je iznad svih granica kultura i država i koji se time odnosi na suživot ljudi.
- Paktovi Ujedinjenih nacija formulišu veoma konkretna i precizna prava svakog pojedinca.

Na šta tačno mislimo kada govorimo o ljudskim pravima? Tokom 1966. godine doneta su dva međunarodna pakta o ljudskim pravima u Ujedinjenim nacijama.

Prava negativnih sloboda su pre svega prava koja štite pojedinca od upliva države u njegov život. Klasična prava negativnih sloboda, koja su utemeljena u Osnovnom zakonu (Ustavu), jesu sloboda veroispovesti, nepovredivost stana ili pravo na slobodu izražavanja mišljenja.

Prava pozitivnih sloboda predstavljaju prava koja otvaraju mogućnosti. Ona omogućuju stvarno korišćenje formalnih prava. Pravo na obrazovanje ili pravo na rad, koje je u Nemačkoj utemeljeno u pokrajinskim ustavima, predstavljaju primere prava pozitivnih sloboda.

preko mera država, to jest državnih zajednica i društva, treba pojedincima da omoguće ostvarenje sloboda. U ta prava spadaju, na primer, pravo na rad (čl. 6) kao i na pravedne, sigurne i zdrave uslove rada (čl. 7), pravo na organizovanje u slobodnim sindikatima (čl. 8), pravo na socijalnu sigurnost (čl. 9) i na slobodno obrazovanje i visoko obrazovanje (čl. 13).

Pakt o građanskim i političkim pravima⁷ navodi pre svega takozvane negativne slobode, to jest prava koja štite pojedinca od upliva države ili društva u njegov život. U to spada na primer pravo na ličnu slobodu i bezbednost (čl. 9) ili pravo na neometanu slobodu mišljenja (čl. 19) i na slobodne i tajne izbore (čl. 29).

Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima⁸ odnosi se, pre svega, na takozvana prava pozitivne slobode, dakle na prava koja

*Dva pakt o
ljudskim pravima:
Pakt o građanskim
pravima...*

... i Socijalni pakt.

7 Međunarodni Pakt o građanskim i političkim pravima od 19. decembra 1966. (citat Hajdelmajer 1997).

8 Međunarodni Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima od 19. decembra 1966. (citat Hajdelmajer 1997).

U međuvremenu je Pakt o građanskim pravima ratificovala 151 država, a Socijalni pakt 148 država. Ali oprez: paktove su ratifikovale i one države koje sistematski krše fundamentalna prava i slobode. Teorija i stvarnost često se ne poklapaju.

*Neophodno je
stvarno poštovanje
osnovnih prava*

Cilj socijaldemokratije jeste da se prevaziđu te razlike između teorije i stvarnosti i da se realizuju sva politička, građanska, socijalna, ekonomska i kulturna ljudska prava zapisana u paktovima Ujedinjenih nacija tako što neće važiti samo formalno nego i stvarno.

*Osnovna prava na
evropskom nivou*

Na evropskom nivou postoje i *Povelja o ljudskim pravima Evropske unije* i *Evropska konvencija o ljudskim pravima* kao dva dodatna izvora u kojima su utemeljena ljudska prava.

*Evropska konvencija
o ljudskim pravima*

Evropska konvencija o ljudskim pravima predstavlja zbir svih, pre svega, političkih i građanskih prava, dakle prava negativne slobode. Ona je nastala u okviru Saveta Evrope⁹ i time nezavisno od Evropske unije. Ljudska prava navedena u ovoj Konvenciji postala su deo Ugovora o EU kao *opšti principi prava EU* (čl. 6 st. 3 Ugovora o EU).

*Povelja EU o
osnovnim pravima*

Takođe preko upućivanja na nju i *Povelja o osnovnim pravima Evropske unije* (kratko: *Povelja o osnovnim pravima*) postala je deo zakonodavstva EU (čl. 6 st. 1 Ugovora o EU).

Povelja o osnovnim pravima ne obuhvata samo prava negativne slobode već i ekonomska i socijalna prava kao što je *pravo na zdrave, sigurne i dostojanstvene radne uslove* (čl. 31), *zaštita od neopravdanog otkaza* (čl. 30) ili *pravo na besplatno posredovanje prilikom zaposlenja* (čl. 29).

Neposredno pravno dejstvo Evropske konvencije o ljudskim pravima i Povelje o osnovnim pravima je ograničeno. One, na primer, nisu uporedive sa značenjem osnovnih prava za nemački pravni sistem u nemačkom Ustavu.¹⁰

9 Savet Evrope je međunarodna organizacija nastala 1949. godine koja je nezavisna od EU. Neophodno je praviti razliku između Saveta Evrope i Evropskog saveta (up. poglavljje 3.1.)

10 Up. detaljnije poglavljje 3.3.

Bilo bi, međutim, takođe pogrešno ako bismo se prilikom ostvarenja osnovnih prava oslonili samo na formalne i pravne postupke.

Pravno utemeljenje osnovnih prava je prvi značajan korak, a njihovo kreiranje tako da budu utuživa je drugi korak. Najvažnije je da osnovna prava imaju realno dejstvo u životu ljudi.

Ideal slobodnog čoveka, koji je oslobođen straha i brige, koji je opisan u pakto-vima Ujedinjenih nacija, predstavlja politički i moralni zahtev.

Upravo je to zahtev socijaldemokratije. Socijaldemokratija predstavlja u suštini program doslednog ostvarenja prava pozitivne i negativne slobode svuda u svetu i to znači da je ona u stanju da svoj program nasloni na osnovu koja je priznata od skoro svih država sveta preko paktova UN, što predstavlja osnovnu ideju *Teorije socijaldemokratije*.

*Socijaldemokratija:
ostvarenje osnovnih
prava*

SLIKA 2. Odnos između osnovnih vrednosti, osnovnih prava i obaveza država

2.3. Evropa i socijaldemokratija: tri aspekta

Tri aspekta

1. Prostor za delanje

Kakve veze sada ima ova orijentacija na osnovne vrednosti i njihovo sprovođenje u osnovnim pravima sa Evropom? Tri aspeka pokazuju zbog čega se socijaldemokratija uvek u svojoj istoriji zalagala za evropsko ujedinjenje i zbog čega je za nju to i dalje značajan cilj.

2. Internacionalizam

Prvo, Evropa je važna, jer evropski nivo u principu nudi prostor za delanje koji je na nivou nacionalnih država prestao da postoji.

3. Međunarodna solidarnost

Drugo, tome treba dodati normativne zahteve internacionalizma, a time i zahtev socijaldemokratije da osnovne vrednosti i osnovna prava treba da imaju univerzalni značaj.

Treće, pitanje međunarodne solidarnosti, a time i tradicija međunarodne saradnje predstavlja objašnjenje za veliki značaj koji socijaldemokratija pridaje evropskom projektu.

S tim u vezi je još jedan jak strateški razlog: što su socijalni preduslovi jedinstvenije organizovani uz prevazilaženje granica, utoliko je manji, na primer, potencijal korišćenja zaposlenih jednih u borbi protiv drugih. Solidarnost nije jednosmerna ulica ili čin milosrđa već je ona od suštinskog značaja za većinu ljudi.

Obaveze države na evropskom nivou

Smanjenje trgovinskih prepreka, uključenje nekada izdvojenih privreda (kao što je privreda Kine) u trgovinu na svetskom nivou, sve veća transnacionalna komunikacija i saradnja kao i sve brži napredak tehničkih inovacija podstakli su proces koji se sve češće opisuje kao globalizacija.

U ovom globalizovanom svetu nacionalne države su na mnogo načina stavljene pod pritisak. Postupanje države važno je i za socijaldemokratiju. Njeno insistiranje na jednakoj slobodi može biti zadovoljeno samo uz pomoć državnih institucija.

Dodatna literatura:
Čitanka 2: Ekonomija i socijaldemokratija (2009), poglavlje 3.3.

Čitanka 3: Socijalna država i socijaldemokratija (2009), poglavlje 5.2.

Iz osnovnih prava proističu konkretnе obaveze države. Država u poslednjoj instanci garantuje osnovna prava. Ako to postupanje države u nacionalnim okvira, između ostalog, na osnovu globalizacije, nije obuhvatno ostvarivo, mora se proveriti da li postoje alternativni nivoi države na kojima bi se mogla ostvariti osnovna prava.

U tom smislu Evropska unija je prethodnih godina postala odlučujuća veličina. Ona na osnovu svojih relativno jakih institucija nudi šansu, prostor za delanje, koji je izgubljen na nivou nacionalnih država (up. Majer 2005:365).

EU kao šansa

„Tamo gde nacionalna država nije u stanju da postavi socijalne i ekološke okvire za tržišta, to mora da učini Evropska unija. Evropska unija mora da postane naš odgovor na globalizaciju.“

(Program iz Hamburga 2007:26)

Ali oprez: polazna osnova za evropsku integraciju bilo je zajedničko tržište. Ukipanje trgovinskih prepreka mnogo je jednostavnije za ostvarenje u evropskim strukturama nego što je izgradnja novih principa kreiranja kao na primer za socijalnu sigurnost ili za društveno učešće (up. Majer 2005:365-367).

Socijalna Evropa stoga neće nastati sama od sebe. U poglavlju 2.5. pokazano je da ne postoji razlog da se odustane od cilja da se ostvari socijalna Evropa ili da se odustane od ideje o evropskom ujedinjenju.

Internacionalizam – univerzalni zahtev osnovnih vrednosti i osnovnih prava

Socijaldemokratija je u svojim ciljevima uvek opisivala zahtev, koji prevazilazi nacionalne granice. Sloboda, pravda i solidarnost ne treba da budu merilo političkog postupanja samo u Nemačkoj već njima treba težiti u čitavom svetu.

Solidarnost koja prevazilazi granice

Jednaka sloboda moguća je samo kao sloboda svih. Sloboda samo za građane jedne države, a ne za sve ljude, bila bi samo hir. Univerzalni zahtev kod gore pomenutih osnovnih prava još je jasniji. Paktove UN ratifikovao je najveći broj država na svetu.

Kao što je već rečeno, oni predstavljaju jedinstveni pravno obavezujući izvor osnovnih prava, koji prevazilazi sve kulturne i državne granice i koji time predstavlja izvor za suživot svih ljudi.

Ako se u čitavom svetu teži ka toj orijentaciji, onda i evropski nivo predstavlja značajan okvir. Evropska unija ipak spada u političke zajednice koje imaju najveći stepen isprepletenosti i najveći značaj. Za socijaldemokratiju je stoga jasno da njena vrednosna orijentacija treba da bude ostvarena na svetskom nivou, ali i u Evropi i uz njenu pomoć.

Za diskusiju

Internacionalizam kao suprotni argument

U jednoj kafani u Berlinu rasplamsala se diskusija o takozvanim prihvatnim kampovima i o evropskoj politici prema azilantima. Trojica prijatelja, od kojih je jedan Italijan, jedan Francuz, a jedan Nemac, žustro se svađaju. „Iz italijanske perspektive to je zaista teško. Kod nas dolaze afričke izbeglice. Osnovna prava su važna, naravno, ali sve troškove plaća mali broj država.“ „Iz francuske perspektive situacija je slična: lako je Nemačkoj da priča. S jedne strane, vi ste korisnici evropskog ekonomskog prostora. Veoma rado ćete prihvati medalju za najvećeg izvoznika na svetu, ali nije dovoljno samo tražiti poštovanje ljudskih prava. Kako da mi Evropljani zauzdamo dotok izbeglica, a da pri tome ne budemo nečovečni?“

Zadatak: Ako polazite od prosvećenog internacionalizma, koje biste ciljeve i načine postupanja za Evropu mogli da navedete u smislu socijaldemokratije?

Međunarodna solidarnost – praksa prekogranične saradnje

*Radnički pokret:
organizovan na
međunarodnom
nivou*

U tradiciji radničkog pokreta međunarodna orijentacija njihovih partija često je bila jasna i na praktično-političkom nivou. Nekadašnja poznata izjava bila je poslednja rečenica Manifesta komunističke partije Karla Marks-a i Fridriha Engelsa Proleteri svih zemalja, ujedinite se (citat Dowe/Klotzbach 2004:85)

Ovaj poziv nosilo je uverenje o jednoj neophodnosti: kapitalu koji se u XIX veku sve više organizovao na međunarodnom nivou i njegovoj naddržavnoj saradnji moralo se suprotstaviti međunarodno bratstvo radnika, ukoliko su radnici želeli da poprave svoje često loše uslove života i rada i da ostvare demokratska prava na odlučivanje.

Mnogo toga govori u prilog činjenici da je najpre kapitalizam XX i XXI veka, sa svojom međunarodnom isprepletenošću i fleksibilnošću, realizovao taj argument.

Stoga su se organizovale partije levice u Evropi i u čitavom svetu u različitim međunarodnim zajednicama. Socijalistička internacionala je jedna od tih zajedница. U Socijaldemokratsku partiju Evrope danas su organizovane socijalističke i socijaldemokratske partije Evrope.

„Socijalizam je od početka bio međunarodni pokret. On je međunarodni, jer teži oslobođenju svih ljudi od svakog porobljavanja. On je međunarodni, jer je ubeđen da nijedan narod sam za sebe ne može da pronađe trajna rešenja za sve svoje ekonomske i socijalne probleme.“

(Socijalistička internacionala 1951, citat po Dowe/Klotzbach 1004:274)

Evropski sindikalni pokret takođe se udružio u Evropski savez sindikata. Na međunarodnom nivou Evropski savez sindikata poznat je i kao ETUC (European Trade Union Confederation). On na sledeći način opisuje svoje postojanje:

„Osnovni ciljevi Evropskog saveza sindikata su podsticanje evropskog socijalnog modela i rad na razvoju ujedinjene Evrope mira i stabilnosti, u kojoj radni ljudi i njihove porodice uživaju sva ljudska i građanska prava i visok nivo životnog standarda“ (Evropski savez sindikata 2010:1).

Značaj međunarodne solidarnosti pokazao se u transnacionalnim štrajkovima lučkih radnika 2003. i 2006. godine.

Socijalistička
internacionala

Evropski savez
sindikata

Dodatna literatura:
Hans-Wolfgang Platzer, Europäisierung der Gewerkschaften, Gewerkschaftspolitische Herausforderungen und Handlungsoptionen auf europäischer Ebene, Friedrich Ebert Stiftung, IPA, Berlin.

(Hans-Wolfgang Placer (2010), Europeizacija sindikata, sindikalno-politički izazovi i postupanje na evropskom nivou, Fondacija Fridrih Ebert)

Koordinisanom obustavom rada u Roterdamu kao i u Barseloni, u Marseju i Antverpenu kao i u Liverpulu, Pireusu i Kopenhagenu (Bsirske 2006:1) lučki radnici uspeli su da spreče masovno pogoršanje uslova rada.

Štrajkovi su bili usmereni protiv nacrta smernice Evropske Komisije (Port Package I + II). Liberalizacija koja je tada bila predviđena predstavlja prvi primer takozvane negativne integracije, o čijim problemima se detaljnije govori u poglavlju 2.5.

Za diskusiju

Međunarodna solidarnost – primer

Dženeral Motors je u novijoj prošlosti često pretio smanjenjem radnih mesta i zatvaranjem fabrika svojih kćerki-kompanija u Evropi, a pri tome nije davao detaljnije informacije o tome na koju se to fabriku odnosi i u kojoj meri.

Zadatak: Zamislite da ste predsednik/ca Evropskog saveta zaposlenih, koji/a nakon takve najave želi da pozove članove Evropskog saveta zaposlenih da učestvuju u međunarodnoj akciji i strategiji solidarnosti. Kakav bi bio Vaš govor?

2.4. Pet evropskih političkih principa

Jasno je: socijalemokratija se orijentiše prema osnovnim vrednostima slobode, pravde i solidarnosti. Te osnovne vrednosti konkretizuju se u osnovnim ljudskim pravima. Osnovna prava treba da imaju univerzalni značaj. Njihovo realno dejstvo, doduše, ostaje pitanje društvenog sprovođenja i ponašanja države na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Evropa je važna za socijaldemokratiju, jer ona želi da ostvari svoje vrednosti i na evropskom nivou i jer se transnacionalno zalaže za jednaku slobodu u međunarodnoj solidarnosti. U vremenima globalizacije Evropa može da bude značajan instrument za ostvarenje jednakih sloboda.

Šta to znači za evropsku politiku socijaldemokratije? U ovoj knjizi je zastupljeno stanovište da se evropska politika socijaldemokratije, ukoliko želi da ostvari osnovne vrednosti i osnovna prava u Evropi, sa Evropom i izvan granica Europe, mora orijentisati na pet principa evropske politike, a to su:

- mir;
- demokratija;
- blagostanje;
- socijalna ravnoteža
- održivost.

Mir i demokratija ovde predstavljaju osnov evropskog projekta. Blagostanje, socijalna ravnoteža i održivost moraju biti ravnopravno oslonjeni na mirnu i demokratsku osnovu. Ovde se ne bi smelo izgubiti iz vida da pojам princip sadrži različite karakteristike.

Za nas pojам princip ima više funkcija: on opisuje polja delanja, ciljeve, ali i postupke.

*Pet principa
evropske politike*

Mir

„Mir nije sve, ali bez mira sve je ništa“ (Vili Brant 1982, citat po izd. kući J.H.W.Dietz 1982:20)

*Evrropska ratna
iskustva...*

...i naučene lekcije.

Tako je nekadašnji nemački kancelar i tadašnji predsednik SPD Vili Brant definisao mir. Ta spoznaja bila je obeležena i ličnim doživljajem Vilija Branta u vreme Drugog svetskog rata. Ratovi su vekovima određivali istoriju Evrope u značajnoj meri. Osvajački ratovi, građanski ratovi, verski ratovi – evropska istorija obilovala je ratovima.

Nakon Drugog svetskog rata naučene su lekcije iz tih iskustava. Najpre je udružena proizvodnja uglja i čelika kako bi se rat, čiji je preduslov oružje iz proizvodnje čelika, učinio nemogućim. To je, kako će biti prikazano u poglavlju 3, bio tek početak sledećih koraka na putu u evropsko ujedinjenje. U međuvremenu, EU se sastoji od 27 demokratskih pravnih država, koje su povezane u jasno regulisanoj zajednici.

Na koji način je moguće i potrebno ostvariti mir oduvek je bio predmet javnih debata. U Nemačkoj i u Evropi u nedavnoj prošlosti vojne operacije su bile veoma osporavane: počevši sa vojnim angažovanjem u nekadašnjoj Jugoslaviji preko oba rata u Iraku pa sve do vojne intervencije u Avganistanu diskusija se redovno rasplamsavala na pitanju mirovne moći Evrope.

Činjenica je da miran suživot iz perspektive socijaldemokratije predstavlja odlučujući preduslov da bi se uopšte zajednički postiglo ostvarenje osnovnih vrednosti i osnovnih prava. Samo ako postoji mir odnosno neposredna zaštita života, socijaldemokratija može da se razvija.

Za Evropu u kojoj socijaldemokratija igra značajnu ulogu, stoga, mora da važi sledeće:

- svoje uređenje države EU temelje na miru, što je pre svega garantovano pravnom sigurnošću i socijalnim mirom.
- između država Evropske unije vlada mir i one se međusobno odnose nenasilno jedna prema drugoj;
- u svojim spoljnim odnosima Evropska unija se takođe zalaže za mir u svetu.

Demokratija

Bliska povezanost demokratskog učešća sa socijalnim pravima i socijalnom emancipacijom u radničkom pokretu od početka je bila značajan motiv. Ne čudi stoga što su akteri socijaldemokratije i na međunarodnom i evropskom nivou jako rano tražili demokratske principe. Već 1951. godine Socijalistička internacionala formulisala je sledeće:

„Socijalisti teže ostvarenju novog društva u slobodi demokratskim sredstvima. Ne postoji socijalizam bez slobode. Socijalizam može biti ostvaren samo kroz demokratiju, a demokratija može biti upotpunjena samo socijalizmom.“

(Socijalistička internacionala 1951, citat po Dowe/Klotzbach 2004:269)

Socijaldemokrate su se rano zalagale za direktne izbore za Evropski parlament. Čuvena izjava Vilija Branta: „Želimo da se usudimo da imamo veću demokratiju“ iz njegovog govora 1969. godine odnosila se na evropski nivo.

Ostvarenje demokratskih principa u državi i društvu je iz perspektive socijaldemokratije ne samo cilj kome treba težiti - ono je i princip, koji određuje ponašanje. Ponašanje u cilju ostvarenja demokratije mora stoga uvek biti demokratsko. Demokratija mora biti izražena u procesu i u rezultatu.

Danas je zahtev za demokratijom i na evropskom nivou aktuelniji nego ikad. Po Evropskom barometru, reprezentativnoj anketi među građanima Evropske unije, polovina Evropljana je zadovoljna stanjem demokratije u Evropskoj uniji, ali 35% ipak nije posebno ili nije uopšte zadovoljno (Evropski barometar 2010a:109).

„Evropske odluke utiču na sve veći broj oblasti života. Želimo da stvorimo Evropu građana. Želimo da se usudimo da imamo veću demokratiju.“ (Program iz Hamburga 2007:27)

Demokratija: cilj i princip postupanja

Za Evropu socijaldemokratije mora stoga da važi sledeće:

- Organizacija, struktura i institucije Evropske unije poštuju demokratske principe. Ideja vodilja je politička unija koja svim građanima Europe daje pravo demokratskog učešća u odlučivanju.
- Politička moć Evropske unije legitimisana je od strane birača.
- Transparentna evropska politika i jačanje evropske javnosti podstiču evropske procese kao i demokratska kontrola i učešće u odlučivanju. Evropeizacija nacionalnih medija i izgradnja evropskih medija, organizacije građanskog društva, socijalni partneri, ali i jake evropske partije su od ogromnog značaja za to.
- Evropa nije samo projekat političkih elita već je to projekat koji nosi većina njenog stanovništva.

Blagostanje

*Sloboda od
nemaštine*

Čovek, kako piše u paktovima UN, treba da živi oslobođen straha i nemaštine. Tu se konkretno opisuje cilj stalnog ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja i produktivnog stalnog zaposlenja.

Sloboda od nemaštine obavezno podrazumeva određeno materijalno osnovno obezbeđenje. Mora biti ispunjena najmanja mera blagostanja kako bi svako bio u stanju da koristi svoja osnovna prava.

Pri tome se, s jedne strane, radi o individualnom blagostanju svakog pojedinca, a s druge strane, o opštem društvenom blagostanju kako bi bilo dovoljno resursa za zadatke koji se demokratski definišu kao javni zadaci.

Određena mera blagostanja je značajna osnova za slobodno, pravedno i solidarno društvo. Visok nivo produktivnosti i dodate vrednosti može da stvori prostor za društveno blagostanje. Odgovarajućom preraspodelom može doći do ostvarenja individualnog blagostanja.

Dodatna literatura:

*Čitanka 2: Ekonomija
i socijaldemokratija
(2009), poglavlje 4.3.*

„Ona [SPD] se zalaže za stvaranje evropske ekonomске zajednice koja je postala nužna iz ekonomskih razloga, za stvaranje Ujedinjenih država Evrope kako bi se time došlo do interesne solidarnosti naroda svih kontinenata.“

(Program iz Hajdelberga 1925, citat po Dowe/Klotzbach 2004:203)

Istorija pokazuje da je u fazama privrednog rasta raspodela zarađenog društvenog proizvoda češće pravedna nego u fazama pada. Rast i prosperitet deluju podsticajno na ostvarenje gore navedenih vrednosti i ciljeva socijaldemokratije.

Ako se posmatra prosperitet u odnosu na evropsku integraciju, vidljiv je još jedan aspekt koji je značajan za socijaldemokratiju: naime, kada je ideja ujedinjenja Evrope bila vezana za ostvarenje većeg prosperiteta, tada je imala posebnu podršku građana Evrope (up. Noll/Scheuer 2006:1-5), Evrobarometar 2008:15).

*Aspekt:
veći prosperitet i
podrška Evropskoj
uniji*

Kod zahteva za prosperitetom i rastom značajno je, naravno, da oni ne smeju biti slepi pred socijalnim, ekološkim ili društvenim interesima. U tom smislu radi se o kvalitativnom rastu.

Za Evropu socijaldemokratije stoga, mora da važi sledeće:

- Evropska integracija doprinosi podsticanju prosperiteta i rasta.
- Prosperitet i rast služe blagostanju ljudi i funkcionalnoj državnosti, efikasnim sistemima socijalnog obezbeđenja od elementarnih životnih rizika, visokom nivou obrazovanja i obezbeđenju javnih interesa.
- Prosperitet se ostvaruje kvalitativnim rastom.

„Evropa je stvorila najveće ujedinjeno tržište na svetu i uspešno je uvela zajedničku valutu. To je bilo u interesu građana Evrope. Ali ni u Nemačkoj ni u Evropi nećemo prihvatići da iz tržišne privrede nastane tržišno društvo.“

(Program iz Hamburga 2007:28)

Socijalna ravnoteža

Ko ozbiljno doživljava osnovne vrednosti i osnovna ljudska prava socijaldemokratije, mora da teži evropskoj politici za koju je karakteristična socijalna ravnoteža. Na to upućuju ne samo osnovne vrednosti slobode, pravde i solidarnosti već i ljudska prava utemeljena u paktovima UN.

Tu se, na primer, traži *primeren životni standard, zatim da žene nemaju nepovoljnije radne uslove od muškaraca i da za isti rad dobijaju istu platu, da bude obezbeđena dovoljna ishrana, garderoba i smeštaj, da postoji pravo na obrazovanje i da bude obezbeđen potpun razvoj ljudske ličnosti.*

Socijalno građanstvo

Socijaldemokratija teži društvu sa socijalnim građanstvom u kome je svakom pojedincu data garancija materijalno obezbeđenog života u dostojanstvu kako bi učestvovao u društvenom i demokratskom životu nezavisno od uspeha na tržištu.

*Veza: socijalna
ravnoteža i
demokratija*

Ne samo iz perspektive socijaldemokratije već i sa stanovišta demokratskih teoretskih razmišljanja značajna je socijalna ravnoteža: mnoštvo ispitivanja je pokazalo da je stanovništvo osetljivo na vezu između predstava o demokratiji, dakle jednakosti u građanskom i političkom smislu, i materijalnih i socijalnih pitanja.

To je jasno pokazano u studiji Fondacije Fridrih Ebert o demokratiji i poverenju u demokratiju (Embacher:2009). Kada se postavi pitanje najznačajnijih elemenata demokratije, 74% ispitanika kaže da je *jednakost pred zakonom veoma značajna*. Kao element koji je drugi po značaju u demokratiji navodi se: *da postoji socijalna pravda*. Oko 67% ispitanika naglašava da je to *posebno važno*, 32% smatra da je to *važno*. *Da svi ljudi imaju iste šanse u životu* smatra se takođe suštinskom karakteristikom demokratije.

Očigledno sa stanovišta stanovništva postoji uska veza između socijalnih i materijalnih pitanja i demokratije. Bez određene minimalne materijalne jednakosti nema demokratije. Ako su nejednakosti suviše velike, demokratija je ugrožena.

Dodatna literatura:
Serž Embacher (2009),
*Demokratija – ne,
hvala?; Zabrinutost
zbog demokratije u
Nemačkoj, Fondacija
Fridrich Ebert (prir.)*
Bon (Serge Embacher,
*Demokratie – Nein
danke?; Demokratie-
verdruss in Deutschland, Friedrich-Ebert-
Stiftung (Hg), Bonn).*

Osim toga, demokratija i pravedna raspodela dobara i šansi povezana je i društvenim procesima: samo ako se društveni dogovori o raspodeli vode na demokratski način, može biti govora o pravednoj raspodeli.

Sa ove dve grupe motiva (vrednosnom orientacijom i demokratijom) akteri socijaldemokratije angažuju se za socijalnu ravnotežu u Evropi.

Tako je, na primer, Vili Brant tražio da Evropska zajednica ne bude samo *poslovna Evropa* (Brant, u SPD 1971:14) već i da mora da radi na izgradnji socijalne integracije: *Cilj mora biti da Evropska zajednica [...] postane socijalno najnapredniji prostor na svetu* (Brant, u SPD 1971:14).

Brant: ne samo „poslovna Evropa“

Za Evropu socijaldemokratije mora stoga da važi sledeće:

- Socijalnu ravnotežu podstiče Evropska unija nezavisno od svojih regionalnih i nacionalnih granica.
- Pored ekonomске i monetarne unije evropska socijalna unija biće ravnopravan deo evropskog ujedinjenja.
- Evropska socijalna unija stvara obavezujuće zajedničke standarde i pravila za socijalnu ravnotežu i poštuje pri tome različite tradicije i sisteme nacionalnih država.

„Tek kada građani Evropsku uniju u svom svakodnevnom životu budu doživljavali ne samo kao slobodnu tržišnu privredu sa jakim vetrom globalizacije već i kao garanta socijalne sigurnosti, tek će tada oni razviti osećaj pripadnosti Evropi.“ (Gesine Schwan 2010:59).

Održivost

Održivost obuhvata na evropskom nivou ekološku, ekonomsku i socijalnu dimenziju.

Pojam održivost potiče iz šumarstva

Često se za održivost vezuju ekološka pitanja. Istina je da prva razmišljanja o održivosti potiču od ekoloških razmišljanja. Pojam *održivost* potiče prvo bitno iz šumarstva. Inženjer šumarstva Georg Ludvig Hartig rekao je u XVIII veku da se mora voditi računa o tome da se u šumama seče samo onoliko drveća koliko može ponovo da izraste.

Danas ekološka održivost znači da životna sredina kao odlučujuća osnova života mora biti što bolje očuvana za naredne generacije. Štednja resursa, klimatska zaštita, zaštita biljnih vrsta i ograničenje opterećenja životne sredine stoga predstavljaju značajne aspekte.

Za ideju održivosti založila se 1983. godine Brundtland komisija UN (nazvana po nekadašnjoj norveškoj premijerki). Ona je zabeležila: „Trajan razvoj je razvoj koji zadovoljava potrebe stvarnosti ne rizikujući da buduće generacije ne budu u stanju da zadovolje svoje potrebe“ (citat po Hauff 1987:46).¹¹

Očigledno je da je za pitanja ekologije neophodna evropska saradnja. Klimatske promene, ali i poplave ili emisija štetnih gasova ne zaustavljaju se na granicama. Jedinstveni standardi na evropskom nivou mogu da spreče podrivanje konkurenčije na štetu prirode. Evropa može pri tome da bude uzor za druge regije.

S druge strane, moderna energetska politika će, na primer, imati uspeha pre svega ako svaki region bude uneo svoje posebne prednosti i resurse: Skandinavija energiju hidro-elektrana, južna Evropa sunčevu energiju, a primorske države elektrane na plimu i oseku i na vetar.

Za Evropu socijaldemokratije mora, stoga da važi sledeće:

- Evropska unija doprinosi u socijalnom, ekonomskom i ekološkom smislu održivom razvoju.
- Ona štiti prirodne osnove života u okviru svojih granica i teži njima i u svojim spoljnim odnosima.

„Izazovi zaštite životne sredine ne zaustavljaju se na državnim granicama – stoga je moguće boriti se protiv klimatskih promena i njihovih posledica samo ako zajedno radimo na istim ciljevima.“ (SPE 2009:17).

11 Pored ekološke pojma održivost ima i ekonomsku i socijalnu dimenziju. Više o tome u poglavljiju 4.3. Ekonomsko-politički principi u čitanci 2 *Ekonomija i socijaldemokratija*.

2.5. Socijalna Evropa

Mir, demokratija, prosperitet, socijalna ravnoteža i održivost predstavljaju, dakle, pet principa evropske politike socijaldemokratije.

Sa stanovišta socijaldemokratije mir i demokratija predstavljaju osnovu evropskog projekta. Mir i demokratija su preduslovi kako bi uopšte bilo moguće ostvariti evropski razvoj, prosperitet, socijalnu ravnotežu i održivost.

Težnja ka prosperitetu, socijalnoj ravnoteži i održivom razvoju mora stoga da bude ravnopravno izbalansirana na drugom nivou. Samo ako sva tri principa imaju jednaku pažnju, moguće je da evropski projekat bude uspešan sa stanovišta socijaldemokratije.

Preduslovi mira i demokratije deo su i drugih etabliranih političkih pravaca u Evropi skoro bez razlike, iako sa veoma različitim razumevanjem i teoretskom orientacijom – za ravnopravnost prosperiteta, socijalne ravnoteže i održivosti to, doduše, ne važi. Umesto toga izvan socijaldemokratije preovlađuje fokusiranje na samo jedan od ova tri principa.

Gore pomenuta *Teorija socijaldemokratije* Tomasa Majera razlikuje dva osnovna tipa demokratije: model socijaldemokratije i model libertarijanske demokratije. Značajan kriterijum za razlikovanje ta dva modela predstavlja pitanje na koji način se određuje odnos između prava negativne i pozitivne slobode.

S obzirom na ovu razliku moguće je uz pomoć pet principa evropske politike takođe razlikovati dva modela Evrope: socijalnu Evropu i libertarijansku Evropu.

Socijaldemokratija i libertarijanska demokratija predstavljaju idealne tipove iz političke teorije. Baš kao i čisto socijalnu ili čisto libertarijansku Evropu i njih je u praksi nemoguće pronaći u potpuno čistom obliku. Ali od pomoći je da se zamisle najrazličitiji modeli, na taj način je moguće da naš sopstveni stav postane jasniji.

Mir i demokratija kao osnova

Ravnoteža između prosperiteta, socijalne ravnoteže i održivosti

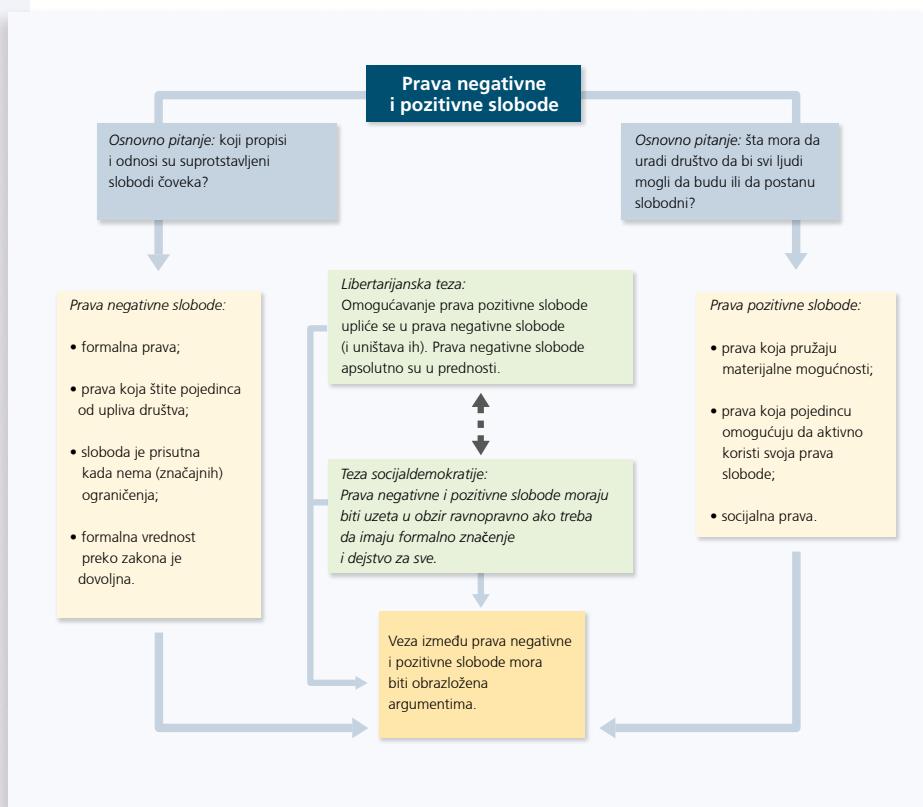
Dodatna literatura:
Čitanka 2: Ekonomija i socijaldemokratija (2009), poglavlje 3.2.

Dva modela Evrope: socijalna i libertarijanska Evropa

I libertarijanska kao i socijaldemokratija zasnovane su na modelu liberalne demokratije te tako imaju zajedničke korene:

- demokratija zasnovana na principima pravne države i pluralistička demokratija;
- ustavno povezivanje političke moći;
- suverenitet naroda koji je organizovan u demokratskom principu većine.

Oni se najpre razlikuju s obzirom na odnos između prava pozitivne i negativne slobode. Literarijanska demokratija polazi od toga da se omogućavanje prava pozitivne slobode upliće u prava negativne slobode i da ih čak može i uništiti. Socijaldemokratija, pak, smatra da prava negativne i pozitivne slobode treba posmatrati kao ravnopravna ako treba da imaju formalno i realno dejstvo za sve.

Sl. 3: Prava negativne i pozitivne slobode

Dva primera pokazuju radi čega je to tako. Sa libertarijanskog stanovišta dovoljno je da država ne radi ništa da bi ograničila slobodu mišljenja – na primer, da se uzdrži od cenzure štampe. Sa stanovišta socijaldemokratije država mora da napravi odlučujući korak dalje i da aktivno podstiče realnu i jednaku mogućnost izražavanja mišljenja. U to spada, između ostalog, da svi ljudi imaju isti pristup informacijama i da imaju na raspolaganju obrazovanje kako bi uopšte bili u stanju da formiraju svoje mišljenje.

Još jednu razliku socijaldemokratije i libertarijanske demokratije predstavlja različito razumevanje tržišta. Libertarijanska demokratija tržište razume kao izraz slobode i teži stoga tržištu koje samo sebe reguliše.

Socijaldemokratija, međutim, naglašava da potpuno nekontrolisana tržišta mogu da dovedu do rezultata koji su nepoželjni za čitavo društvo. Kriza finansijskih tržišta iz 2008. godine predstavlja dobar primer za to:

„Za nas je tržište neophodno sredstvo, koje je iznad drugih ekonomskih oblika koordiniranja. Tržište koje je prepusteno samo sebi je, međutim, socijalno i ekološki slepo. Ono nije u stanju samo od sebe da obezbedi javna dobra u odgovarajućem obimu. Da bi tržište moglo da razvije svoje pozitivno dejstvo, neophodno je da postoje pravila države koja je u stanju da sankcioniše, moraju postojati efikasni zakoni i poštено formiranje cena.“

(Program iz Hamburga 2007:17)

*Razlike u
razumevanju
tržišta*

Ako se ova razmišljanja prenesu na evropski nivo, možemo analogno govoriti o liberalnoj Evropi kao zajedničkoj bazi i o polovima socijalne i libertarijanske Evrope.

Liberalnu Evropu karakteriše prihvatanje i etabriranje mira i demokratije, što je sažeto u sledećem:

- mirni unutrašnji i spoljni odnosi;
- pravna sigurnost;
- demokratski izbori;
- demokratske strukture i institucije.

Kako predstavnici socijalne, tako će se i predstavnici libertarijanske Evrope složiti sa ovim tačkama. Dok se, međutim, socijalna Evropa orijentiše prema principima prosperiteta i socijalne ravnoteže i održivosti, zagovornici libertarijanske Evrope ograničiće se na jednostrano podsticanje prosperiteta u smislu podsticanja privrednog rasta. Time su apstraktno naznačeni polovi mogućeg razvoja Evrope.

„Nalazimo se na prekretnici: ili ćemo stvoriti socijalnu Evropu ili će Evropa zajedničkog tržišta izgubiti svoj koheziji element. I tu važi: sloboda ili potčinjavanje. Ili će Evropljani uspeti da zajednički politički urede svoje uslove života ili će se Evropa potčiniti anonimnim tržišnim mehanizmima i izgubiti ljudе koji se u Evropi ne mogu osećati kao kod svoje kuće.“ (Gesine Schwan 2010:59)

Negativna i pozitivna integracija

Pitanje da li će biti uspešno stvaranje socijalne Evrope zavisi od toga do koje mere će biti moguće dopuniti takozvanu **negativnu integraciju pozitivnom integracijom**. Negativna i pozitivna integracija su dva stručna i ključna pojma istraživanja razvoja Evropske unije.

Pojam negativne integracije označava propise kojima se povoljno utiče na tržište. Sa negativnom integracijom povezuje se standardizacija različitih propisa nacionalnih država u smislu smanjenja broja propisa.¹²

Negativna i pozitivna integracija

Negativna integracija	Propisi koji utiču povoljno na tržište, npr. smanjenje trgovinskih ograničenja.
Pozitivna integracija	Propisi koji imaju korektivni uticaj na tržište, npr. stvaranje novih standarda.

U jeku evropske integracije sprovedeni su negativni integrativni koraci pre svega u vezi sa monetarnom i ekonomskom unijom. Ukipanje carina unutar Evrope predstavlja dobar primer negativne integracije. Pod pozitivnom integracijom podrazumevamo propise koji imaju **korektivni uticaj** na tržište. Sa pozitivnom integracijom po pravilu je povezano stvaranje novog zajedničkog standarda.¹³

12 Up. poglavlje 3.2. o blagostanju

13 Up. poglavlje 3.3.

Smernica o borbi protiv diskriminacije, koja je u Nemačkoj dovela do Zakona o jednakom tretmanu, predstavlja primer pozitivne integracije. Ona je u svim državama EU uticala na stvaranje novog zajedničkog minimalnog standarda za zaštitu od diskriminacije.

Za razvoj Evropske unije karakteristična je neravnoteža između negativne i pozitivne integracije. Počelo se sa idejom o zajedničkom tržištu, pa je ukidanje trgovinskih barijera u Evropskoj uniji na početku bilo na prvom mestu.

To je, između ostalog, bilo i najlakše za realizaciju, jer su u različitim etapama ugovora za odluke u ekonomsko-političkoj oblasti uvek bili predviđeni jednostavnii postupci i merae koje je lakše sprovesti.

Negativna integracija je bila podstaknuta i od strane Komisije EU, koja ima nadležnosti u toj oblasti i odlukama Evropskog suda.

Za političke oblasti koje su od ogromnog značaja za ostvarenje socijaldemokratije, kao što su usmeravanje privrede, socijalna politika, politika tržišta rada, ekološka politika, obrazovna politika ili kreiranje radnih odnosa, važio je, međutim, princip jednoglasnog odlučivanja.

Kada rezimiramo sva ta razmišljanja, onda vidimo da je za libertarijansku Evropu karakteristično sledeće:

- prednost ekonomskog napretka pred socijalnim i ekološkim napretkom;
- prednost negativne u odnosu na pozitivnu integraciju;
- prednost tržišnih sloboda (sloboda roba, lica, usluga i kapitala) u odnosu na socijalna osnovna prava.

Neravnoteža između negativne i pozitivne integracije

Libertarijanska Evropa

Dodatna literatura:

Erhard Epler (2010),
*Promena epohe. O
nužnosti izgradnje
socijaldemokratije
u Evropi, Fondacija Fridrich Ebert
(prir.), Međunarodna
politička analiza,
Berlin (Erhard Epler,
Epochenwende, Über
die Notwendigkeit
des Aufbaus einer
sozialen Demokratie
in Europa, Friedrich-
Ebert-Stiftung (Hg.),
Internationale Politik-
analyse)*

Socijalnu Evropu, međutim, karakteriše sledeće:

- ravnopravnost principa prosperiteta, socijalne ravnoteže i održivosti na osnovama mira i demokratije;
- istovremenost i ravnopravnost negativne i pozitivne integracije;
- jednak tretman socijalnih osnovnih prava i ekonomskih osnovnih sloboda u evropskom pravu;
- obavezanost institucija Evropske unije na socijalni napredak u obliku procene posledica.

Socijalna Evropa bi posebno između socijalnih partnera, dakle poslodavaca i zaposlenih, ublažila neravnotežu sredstava. Bilo bi omogućeno pravo na štrajk sindikata, koaliciona sloboda i autonomija u vođenju kolektivnih pregovora kao i prava nacionalnih država da donose zakone iz te oblasti.

Kakve su, dakle, šanse za socijalnu Evropu?

Dugo vremena je postojala nada da će ekomska integracija dugoročno automatski dovesti do političkog srastanja. Prenošenje socijalno-političkih nadležnosti na evropski nivo bio bi onda samo sledeći logičan korak.

Na osnovu različitih predstava bilo je zaista teže postići napredak u toj oblasti.

Razlog za to ležao je, s jedne strane, u različitim stranačko-političkim većinama u državama članicama. U fazama sa pretežno konzervativnim evropskim vladama napreovalo se uglavnom u negativnoj integraciji. Doduše, ta okolnost nije nadomeštena ni u fazama sa većinski socijaldemokratskim vladama u državama (up. Manow:2004).

Određenu ulogu igraju, osim toga, različite nacionalne specifičnosti. Postoje, na primer, već u Nemačkoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji veoma različita uverenja socijalne države, a sa proširenjem na južnoevropske i istočnoevropske države taj spektar je postao još šareniji (up. poglavlje 6).

Ako se izuzmu ovako preterano optimistični i pesimistični pogledi na Evropsku uniju, u naučnoj debati danas se mogu razlikovati tri pogleda na budućnost socijalne Evrope (up. Meyer 2005:373):

- pesimistička perspektiva;
- optimistički pogled i
- umerena optimistička očekivanja.

Pesimistička perspektiva brani argument da socijalna Evropa ne bi bila moguća sa institucionalnog stanovišta i da ne bi bila željena sa političkog stanovišta. Stoga je ona neverovatna. Zagovornici ove perspektive svoje argumente istorijski oslanjaju na polaznu osnovu Unije kao zajedničkog tržišta i suviše različite socijalno-političke sisteme i ekonomске resurse u državama članicama Evropske unije.

Pesimisti

Optimistički pogled prepostavlja da će iz problema negativne integracije proizaći značajan pritisak i za pozitivne integrativne korake. Postepeno bi socijalno-političke nadležnosti bile prenete na Evropsku uniju bez suštinskog ograničavanja tog procesa. Socijalna Evropa razvila bi se onda u sistemu sa više nivoa u igri između nacionalnih država i nivoa EU.

Optimisti

Umereno optimističko očekivanje polazi od toga da će pozitivna integracija principijelno biti moguća od određene tačke. Ali ta tačka uopšte nije postignuta i preostali prostori na kraju određuju celokupno ipak pozitivno očekivanje.

Umereni optimisti

Kako će se Evropska unija razvijati ostaje da se vidi. Evropa za ostvarenje socijaldemokratije nudi značajne šanse sa Evropom, u Evropi i izvan granica Evrope. Rezultati Evrobarometra ukazuju na *tendenciju da Evropljani više vole 'socijalni' nego 'liberalni' pristup rešenju socijalnih i ekonomskih problema* (Evrobarometar 2010b:99). Prilikom praćenja i kreiranja evropskog projekta potrebno je učiniti dalje integrativne korake s pogledom na osnovne vrednosti, osnovna prava i principe evropske politike socijaldemokratije.

Razvoj je otvoren

„Da bi Evropa dobila veću socijaldemokratiju, dajte da izgradimo funkcionalnu evropsku socijaldemokratiju.“ (Erhard Epler 2010:10)

3. EVROPA DANAS: KAKO JE NASTALA I ŠTA PREDSTAVLJA

U ovom poglavlju čemo:

- predstaviti značajne faze u istoriji evropskog ujedinjenja;
- skicirati dinamiku procesa integracije;
- predstaviti stalnu borbu između težnji koje prevazilaze interese nacionalnih država i održanja moći na nivou nacionalnih država;
- prikazati kako EU funkcioniše u značajnim oblastima;
- raspravljati o problemima i deficitima današnje EU u tim oblastima iz perspektive socijaldemokratije.

Evropa je kompleksna tvorevina koja je nastajala duže od pola veka.

Mnoge specifičnosti evropske konstrukcije moguće je razumeti tek u kontekstu njenog nastanka. Iz tog razloga dajemo kratak pregled najznačajnijih etapa evropskog procesa integracije.

Evropska istorija: kratak pogled unazad

„Ne želimo da spajamo države već da ujedinimo ljudе.“

(Žan Mone)

Ovom rečenicom Žan Mone, jedan od otaca evropskog ujedinjenja, predstavio je viziju ujedinjene Europe. Pomirenje nekada neprijateljskih država trebalo je da dovede do postavljanja temelja trajnom miru u Evropi nakon užasa Drugog svetskog rata. Evropsko ujedinjenje predstavljalo je, pre svega, mirovni projekat.

Kamen temeljac evropskog obezbeđenja mira postavljen je Ugovorom iz Pariza o osnivanju Evropske zajednice za ugalj i čelik 1951. godine. Šest država osnivača, Francuska, Savezna Republika Nemačka, Italija, Holandija, Belgija i Luksemburg, dogovorile su se da ubuduće zajednički upravljaju sektorima značajnim za ratnu privredu, proizvodnjom uglja i čelika.

Dodatna literatura:

Gerhard Brun (2008),

Malu istoriju

Evropske unije.

O devropske ideje do sadašnjosti, Minster

Žan Mone (1888 – 1979) je bio francuski političar i osnivač Evropske zajednice za ugalj i čelik i prvi predsednik takozvane Visoke vlasti (1952 – 1954). Zajedno sa Robertom Šumanom (vidi poglavlje 6.3.) važi za oca Evropske unije.

šest država osnivača. Time je tih šest država dobrovoljno prenelo prava nacionalnog suvereniteta na novi nivo.

Sa unijom uglja i čelika nije, međutim, postavljen kamen temeljac obezbeđenja evropskog mira već su stvoreni značajni preduslovi za kasniju Evropsku ekonomsku zajednicu (EZ) i za zajedničko evropsko tržište.

U Rimskim ugovorima, iz 1957. godine, šest država se dogovorilo oko četiri osnovna principa zajedničkog tržišta. Po tom dogovoru predviđeno je da u okviru zajedničkog tržišta 1) roba, 2) lica, 3) kapital i 4) usluge imaju imaju kretanje bez granica.¹⁴

Utemeljenje ove četiri slobode u Ugovoru imalo je dalekosežne posledice, pošto je za njihovu realizaciju bila potrebna carinska unija. To je značilo postepeno ukidanje trgovinskih ograničenja između država, stvaranje spoljašnje carine i etabriranje zajedničke trgovinske politike. Na taj način je evropski proces integracije dobio sopstvenu dinamiku.

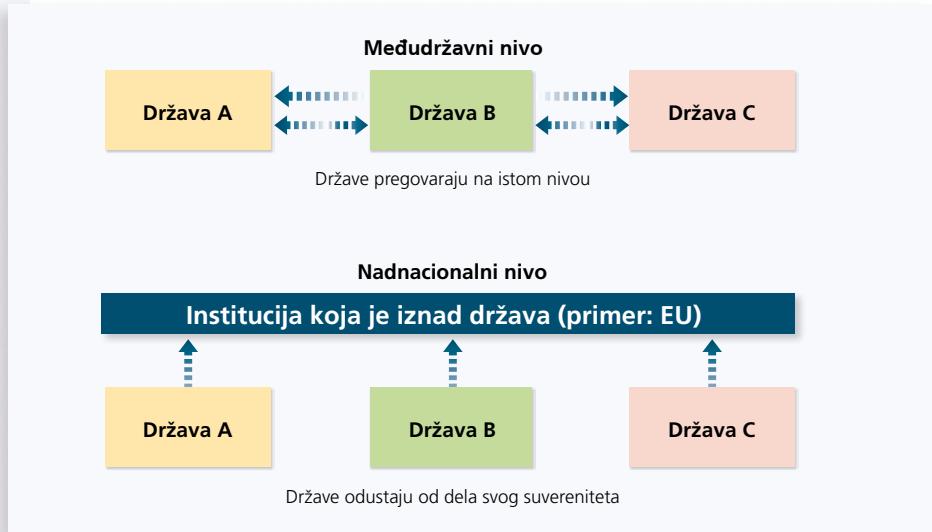
Na tu dinamiku uticala su tri faktora. Proces integracije imao je podsticaj, najpre, u takozvanim efektima prelivanja (*spill-over* efekti), a zatim i u inicijativi novoosnovanih organa u okviru integracije. Proces integracije kočili su pokušaji nacionalnih država da ponovo preuzmu uticaj.

U ovoj saradnji bilo je izuzetno to što je stvaranjem takozvane Visoke vlasti nastala nova, nadređena instanca, koja je imala pravno obavezujuće nadležnosti u odnosu prema

*Četiri principa
zajedničkog tržišta*

*Engleski izraz
„spill over“ znači
ovde „prelivanje“*

14 Up. poglavlje 3.2.

Slika 4: Pojmovi „između vlasti nacionalnih država“ i „nadnacionalno“

Efekti prelivanja

O efektu prelivanja govorimo kada nadnacionalni princip neke političke oblasti dovede do toga da se i u drugim oblastima pojavi tendencija ka udruživanju. Tako je, na primer, osnovni princip slobodnog protoka kapitala bio podsticajan za razvoj zajedničke monetarne politike i na kraju je doveo do uvođenja evra.

Zgodan primer borbe nacionalnih država za zadržavanje nacionalnog suvereniteta predstavlja Luksemburški kompromis:

Luksemburškim kompromisom smatra se izjava šest država Evropske ekonomske zajednice iz 1966. godine, koja je okončala krizu politike prazne stolice: iz protesta protiv uvođenja većinskog odlučivanja Francuska od sredine 1965. godine nije više učestvovala na zasedanjima Saveta ministara Evropske ekonomske zajednice čime je sprečavala to telo da donosi odluke. U Luksemburškom kompromisu države članice su se dogovorile da će se po pitanjima, koja su od jake velikog značaja za jednu državu članicu, truditi da ostvare konsenzus u Savetu. Francuska se nakon toga vratila za pregovarački sto. Dok su se u periodu koji je usledio neke države članice pozivale na Luksemburški kompromis, poslednjih godina on više nije korišćen.
(Leksikon o Evropi 2009: 234, malo izmenjen navod)

Dodatačna literatura:

Hitman i Hans-Georg Veling (2009), Leksikon o Evropi. Pojmovi, nazivi institucija, Bon.

Značaj novoosnovanih organa

Primer značaja novoosnovanih organa, pre svega Evropskog suda pravde i Evropske komisije, jeste čuvena odluka u slučaju Kosta/E.N.E.L 1964.

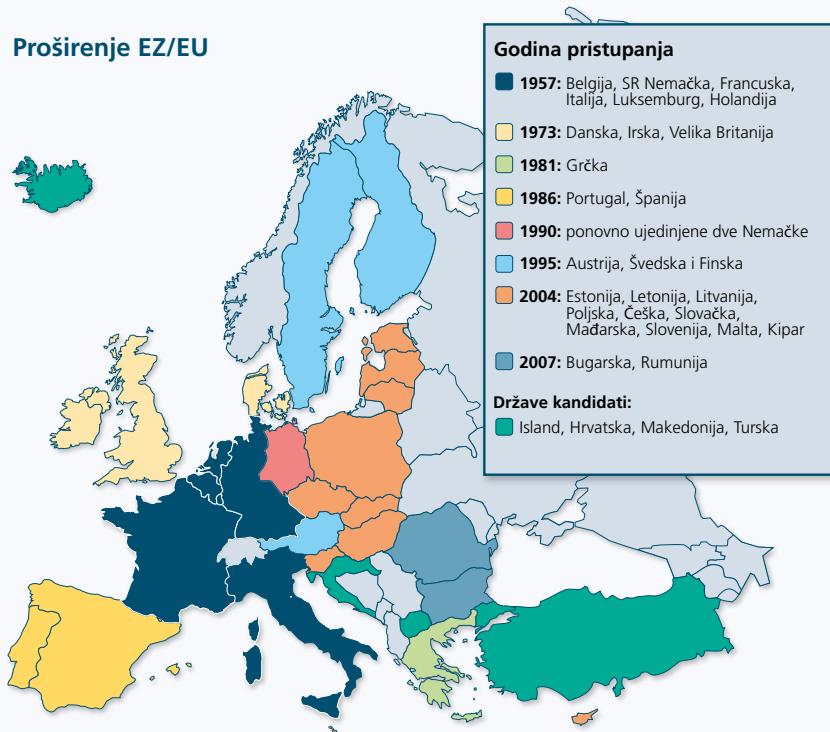
U raspravi o podržavljenju italijanskog preduzeća za elektroprivredu Evropski sud pravde dao je prednost evropskom pravnom poretku u odnosu na nacionalno zakonodavstvo.

Produbljenje evropske integracije praćeno je njenim proširenjem.

Nakon 1973. godine kada je bilo prvo proširenje, Zajednica se do 2007. godine proširila na 27 država članica. Nije moguće reći koliko će još država pristupiti ovoj zajednici. Najpoznatiji, ali i najviše osporavani kandidat je trenutno Turska.

Proširenje EU:
sa 6 na 27 država
članica

Proširenje EZ/EU

Sl. 5: Pregled proširenja EZ/EU

Tokom sedamdesetih i početkom osamdesetih godina proces integracije stajao je pretežno u mestu. Ponovno okretanje država članica nacionalnim strategijama rešenja ekomske krize sedamdesetih godina skrenulo je pažnju na to. Godine u kojima je napretka u integraciji bilo manje dobile su odgovarajući naziv evroskleroza.

Ipak je u to vreme bilo značajnih promena: one su se odnosile, pre svega, na uvođenje direktnih izbora za Evropski parlament 1979. godine i na proširenje saradnje na dodatne oblasti (npr. na spoljnu i ekološku politiku).

Novi zamajac donelo je tek usvajanje Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine. Jedinstveni evropski akt utabao je put za kasniju političku integraciju i za ekonomsku i monetarnu uniju. Proces integracije kočili su pokušaji nacionalnih država da ponovo preuzmu uticaj.

Jedinstveni evropski akt (1986):

- prvi koraci u pravcu stvaranja zajedničkog tržišta;
- jačanje uloge Evropskog parlamenta;
- proširenje odlučivanja većinom glasova u Savetu;
- proširenje saradnje na druga politička polja.

Dve verzije ugovora koje su usledile, iz Mastrihta (1992) i Amsterdama (1997) bile su, s jedne strane, posledica nove dinamike u procesu integracija, do koje je došlo usvajanjem Jedinstvenog evropskog akta. S druge strane, one su bile izraz sve težeg pronalaženja konsenzusa između sada već 12 odnosno 15 država članica.

Ugovor iz Mastrihta (1992):

- osnivanje Evropske unije, dogovor o ekonomskoj i monetarnoj uniji;
- uvođenje državljanstva Unije;
- protokol o socijalnoj politici;
- dalje jačanje Parlamenta.

Ugovorom iz Mastrihta (1992) učinjen je odlučujući korak u pravcu političke unije, tako što je njim stvorena Evropska unija kao naddržavna organizacija Evropskih zajednica, ali i Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i Zajedničke unutrašnje politike i politike pravosuđa.

U proces integracije uključivan je sve veći broj političkih oblasti i u sve većem broju slučajeva došle su do izražaja odluke većine. Stoga su postajale sve očiglednije razne predstave o budućem uređenju EU među državama članicama.

Sl. 6: Struktura Evropske unije

Istovremeno je šefovima država i vlada bilo jasno da dotadašnji revidirani ugovori (iz Maastrichta 1992. preko Amsterdama 1997. do Nice 2000. godine) neće moći trajno da obezbede funkcionisanje EU, posebno ne ako deset novih država pristupi Evropskoj uniji 2004.

Ugovor iz Amsterdama (1997):

- produbljenje i proširenje zajedničke unutrašnje politike i politike pravosuđa;
- jasno proširenje mogućnosti parlamentarnog suodlučivanja;
- mogućnost većinskog odlučivanja u zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici, ali i nacionalno pravo veta;
- bez dogovora o institucionalnoj reformi u okviru pripreme za proširenje na istok.

Da bi ojačali saglasnost stanovništva o projektu evropske integracije šefovi država i vlada doneli su na samitu u Lakenu (2001) odluku o stvaranju Evropskog konventa. Cilj je bio da on do 2004. godine razradi neku vrstu evropskog ustava kao novu osnovu EU.

Konvent se sastojao od predstavnika vlada i parlamenta država članica,

istočnoevropskih država koje su pristupale EU kao i država kandidata za pristup i predstavnika Evropskog parlamenta i Evropske komisije.

Laken 2001:

Ustavni konvent

Sa načinom rada Konventa trebalo je ostvariti dalji razvoj EU na demokratski i transparentan način. Stoga su uključeni, s jedne strane, evropski i nacionalni predstavnici naroda, a s druge strane postojalo je mnoštvo javnih foruma za debate.

*Maastricht (1992) i
Amsterdam (1997)*

Rezultat rada Konventa bio je Ugovor o Ustavu Evrope. On je sadržao značajne elemente evropskog ugovora. Stoga je, za razliku od ostalih evropskih ugovora, morao biti potvrđen na referendumu u nekim državama. Neke države su se dobivojno odlučile na taj korak. Iako je već 18 država ratifikovalo Ugovor, on je na kraju odbijen 2005. godine na dva referendumu u Francuskoj i u Holandiji.

Novi zalet ka reformi EU uobličen je na kraju kao Ugovor iz Lisabona (koji se takođe naziva i reformski ugovor). Od 1. decembra 2009. godine on predstavlja novu pravnu ugovornu osnovu Evropske unije.

Značajne promene u Ugovoru iz Lisabona (stupio na snagu 1. decembra 2009):

- jačanje demokratije i osnovne pravne zaštite (jačanje Evropskog parlamenta i jačanje prava saodlučivanja nacionalnih parlamenta, mogućnost evropske građanske inicijative, evropska Povelja o osnovnim pravima postala je pravno obavezujuća);
- prevazilaženje konstrukcije sa tri stuba iz Maastrichta. EU postaje jedinstveno pravno lice;
- savetovanja u vezi sa nacrtima zakona u Savetu moraju ubuduće biti javna;
- uvođenje takozvane dvostrukе većine kod donošenja odluka u Savetu ministara od 2014. (većinom glasova država uz istovremenu većinu stanovništva EU);
- uvođenje funkcije predsednika EU i
- stvaranje evropske diplomatske službe (Evropska služba spoljnih poslova).

Sl. 7: Evropski ugovori

potpisano stupio na snagu ugovor	1948. 1948.	1951. 1952.	1954. 1955.	1957. 1958.	1965. 1967.	1986. 1987.
	Briselski pakt	Pariz (EZUČ)	Pariski ugovori	Rimski ugovori	Fuzioni ugovori	Jedinstveni evropski akt
						Evropske zajednice
						Evropska zajednica za nuklearnu energiju (EURATOM)
						Evropska zajednica za ugalj i čelik (EZUČ)
						Evropska ekonomska zajednica (EWG)
						Evropska politička saradnja (EPS)
	Vojni savez				Zapadnoevropska unija (ZEU)	

Evropa kao projekt

Kratak pogled na značajne etape razvoja u procesu evropske integracije pokazao je da je ta Evropa do danas ostala istorijski jedinstven projekt, projekt (lat. *proiectum = bačen unapred*), koji je razvio politički zadatak za budućnost iz istorije kontinenta i koji nastavlja da ga razvija. Velika dinamika koju Evropa pri tome razvija, prevazilazi klasične oblike međunarodne kooperacije. Specifičnost i jedinstvenost Evrope zasnovane su pre svega na:

- jedinstvenoj usklađenosti klasične međudržavne saradnje i supranacionalne, dakle naddržavne politike (up. Temelj:2008);
- brzom proširenju kooperacije sa jednog sektora na skoro sve oblasti politike, a time i na tematskom proširenju ciljeva evropske integracije;
- enormnom geografskom proširenju;
- njenom otvorenom i fleksibilnom razvoju koji ne protiče linearno i absolutno ciljano.

Evropa:
jedinstven projekt

Projektu je potrebna podrška. Potrebne su mu ideje za dalji razvoj i poboljšanje. Za to je najpre potrebno utvrđivanje činjeničnog stanja.

U drugom poglavlju prikazano je pet principa evropske politike socijaldemokratije. Tih pet principa - demokratija, blagostanje, socijalna ravnoteža, održivost i mir - treba da budu merilo sledećeg činjeničnog stanja i predloga reformi o kojima će se diskutovati kasnije.

3.1. Demokratija: institucionalna struktura EU

Mnogobrojne kritike
EU...

... delimično posle-
dica uspeha?

Uspех i specifičnost evropskog mirovnog projekta su nesporni, ali ipak se u medijima i anketama često mogu čuti kritike da je u EU prevelika birokratija, da je EU suviše nedemokratska, suviše moćna ili suviše slaba.

Često kritikovanje Evrope može se, s jedne strane, oceniti kao uspeh procesa ujedinjenja. Po tom gledištu mir u Evropi je počeo da se podrazumeva. U skladu sa tim, kritika može takođe da bude izraz većih očekivanja od EU.

„Kada bih danas rekla kćerki: ‚Potrebna nam je Evropa da ne bi bilo rata‘, ona bi me pogledala i verovatno rekla: ‚Nikada nisam imala nameru da umarširam u Francusku.‘ Mir, kao razlog kod mlađe generacije, ne izaziva emotivnu reakciju u vezi sa Evropom, jer oni su, hvala Bogu, sigurni da taj mir nije ugrožen.“
(Zigmund Gabriel:2010)

S druge strane, izgleda da kritika Evrope ukazuje na stvarne nedostatke i mane u okviru evropskog ujedinjenja.

Otudjenje EU od
njениh građana?

Zapanjujuće je da uprkos sve većeg političkog značaja i sve boljih demokratskih struktura Evropska unija kod građana danas ima izgleda manju podršku nego na početku procesa integracije.

Koji bi mogli biti razlozi za distancu koja postoji između EU i njenih građana? Jedan aspekt mogla bi da bude kompleksnost EU, a drugi visoka dinamika promena.

Kako smo videli u prethodnom poglavlju, brz sled ugovora u poslednjih devedeset godina značio je svaki put promene u institucionalnom sklopu i u postupcima odlučivanja u okviru EU. To otežava bavljenje temom Evrope.

Kakva je situacija sa zamerkom da nema dovoljno transparentnosti i demokratskog kvaliteta? Dozvolite da pogledamo evropske institucije i procese kako bismo mogli bliže da se pozabavimo tom zamerkom.

Najpre: za razliku od nacionalnih političkih sistema moć u EU podeljena je na netipičan način između pojedinih organa (up. Temelj:2008). Poređenje sa poznatim nacionalnim političkim institucijama pojednostavljuje stvarne okolnosti, ali ipak može biti od pomoći za bolje razumevanje.

Netipična podela moći

Sl. 8: Veza između nacionalnih i evropskih institucija

Pet organa EU

Pet organa, koji u procesu političkog odlučivanja EU igraju merodavnu ulogu su:

- **Evropski savet**
- **Savet EU (ili Savet ministara)**
- **Evropska komisija**
- **Evropski parlament**
- **Evropski sud**

Evropski savet

Evropski savet predstavlja verovatno najpoznatiju instituciju na evropskom nivou. Sastoji se od šefova država i vlada država članica i na svojim samitima privlači ogromnu medijsku pažnju. On ne učestvuje neposredno u političkom procesu odlučivanja već preuzima nadređenu funkciju. U članu 15 Ugovora o Evropskoj uniji (Ugovor o EU) piše:

„Evropski Savet daje Uniji impulse, koji su joj neophodni za razvoj i određuje opšte političke ciljeve i prioritete. On nema zakonodavnu nadležnost.“ (Čl. 15 Ugovora o EU)

Zadatak Evropskog saveta jeste određenje smernica zajedničke evropske politike i pregovaranje o kompromisima između država članica kod teških pitanja koja se tiču suštinskog razvoja Unije. Evropski savet odlučuje, na primer, o izmenama ugovora ili o pristupu novih država.

U vezi sa njegovim zadatkom određivanja smernice evropske politike Evropski savet može da se poredi sa nadležnošću za određenje smernica Saveznog kancelara Nemačke. Za razliku od institucije Saveznog kancelara on je, doduše, potpuno nezavisan od ostalih organa EU.

Političko kreiranje smernica koje određuje Evropski savet, a time i stvarni politički proces odlučivanja odvija se između Saveta ministara, Evropske komisije i Evropskog parlamenta.

Savet ministara (Savet EU) sastoji se od resornih ministara nacionalnih vlada. Iako on važi za jedinstven organ, on se faktički sastoji iz mnoštva različitih veća odnosno raspolaže različitim formacijama Saveta. Za svaku stručnu oblast sastaju se resorni ministri nacionalnih vlada.

Savet ministara

Savet ministara preuzima konkretno kreiranje smernica koje je dogovorio Evropski savet. Za to je opremljen kako zakonodavnim tako i izvršnim funkcijama i mora da sarađuje sa drugim organima (Komisijom i Parlamentom).

Teorija podele vlasti Čarlsa Monteskjea (1689-1755) razlikuje tri državne vlasti **zakonodavnu, izvršnu i sudsku** vlast. Zakonodavna vlast je merodavna za savetovanje i donošenje zakona. Izvršna vlast je odgovorna, pre svega, za sprovodenje zakona. Sudska vlast nadzire poštovanje prava i zakona.

U suštini, Savet predstavlja centralni organ EU za odlučivanje i zakonodavstvo. Doduše, on mora tu privilegiju sve više da deli sa Evropskim parlamentom, koji je postepeno razvio svoja prava učestvovanja u zakonodavnem procesu (vidi dole). Samo u još nekim oblastima, kao na primer u poreskoj politici, Savet i dalje može samostalno da odlučuje.

U evropskom sklopu Savet ministara zastupa države članice. U Savetu ministara odluke se donose kvalifikovanom većinom. To znači da je moguće doneti odluke koje su obavezujuće za čitavu zajednicu i nasuprot volji pojedinih država. Taj deo odluka Saveta time više ne odgovara klasičnoj predstavi međudržavnih pregovora već poseduje nadnacionalni karakter. Posebnost Saveta EU leži stoga u tom dvostrukom položaju. On je, s jedne strane, zastupnik interesa nacionalnih država, a s druge strane predstavlja nadnacionalni organ za donošenje i posredovanje odluka u okviru Unije.

*Zastupanje država
članica*

	EVROPA			NEMAČKA		
	Evropski parlament	Savet ministara	Evropski sud	Vlada*	Parlament	Ustavni sud
Zakonodavna funkcija	(X)	X			X	
Izvršna funkcija		X		X		
Sudska funkcija			X			X

* Vlade nemačkih pokrajina učestvuju u zakonodavstvu preko Bundesrata.

Sl. 9: Podela vlasti i ograničenja vlasti u EU i u Nemačkoj

Teško je napraviti poređenje sa nemačkim političkim institucijama pošto Savet EU ima izvršne kao i zakonodavne funkcije. Utoliko on u svojim zadacima ima sličnosti sa nemačkom Vladom (izvršnom vlašću) tako što je odgovoran za sprovođenje pravnih akata. Time što odlučuje i o donošenju zakona on preuzima i zakonodavne nadležnosti, koje u Nemačkoj imaju samo Bundestag i, uz određena ograničenja, Bundesrat.

Savet ministara najbolje se može porebiti sa Bundesratom, pošto su u nemačkom sistemu sa dva doma u Bundesratu predstavljene pokrajine. Prvom domu (u Nemačkoj je to Bundestag) na evropskom nivou odgovara Evropski parlament. Drugi dom (dakle Savet ministara) na evropskom nivou ima, doduše, mnogo veću moć, pošto on može samostalno da donosi neke zakone.

Proširenje odluka koje se donose glasovima većine u Savetu ministara olakšava nastavak evropske integracije. Sa stanovišta demokratske teorije nju je moguće posmatrati i kritički. Građani moraju živeti i sa onim odlukama koje donešu vlade drugih zemalja, o čijem sastavu oni ne mogu da odlučuju. To postaje problematično posebno kada se radi o odlukama koje se donose glasovima većine u Savetu, koje postaju punovažne bez saglasnosti Evropskog parlamenta. Demokratski legitimitet Saveta EU stoga je samo indirektan i problematičan.

Do Ugovora iz Lisabona građani, takođe, nisu mogli da razumeju kako su njihovi ministri glasali prilikom odlučivanja u Savetu. Na taj način je odgovornost za neželjene odluke bilo moguće svaliti na druge, a po pravilu je to onda bio Brisel bez mogućnosti da se proveri sopstvena pozicija. Ta uobičajena praksa pomeranja odgovornosti biće prekinuta, nadamo se, sa uvođenjem javnog glasanja u Savet i sa većom ulogom Parlamenta u budućnosti.

Centralni problem predstavlja nedostatak evropske javnosti, jer samo postojanje demokratske javnosti omogućava zaista učešće i kontrolu političkog procesa odlučivanja od strane građana i medija.

Za diskusiju:

Za demokratsko učešće građana i javnu kontrolu politike odlučujuća je politička javnost. Razmislite kako bi mogla da izgleda takva demokratska javnost u Evropi. I kako bi bilo moguće ostvariti evropsku javnost ili europeizaciju nacionalnih javnosti?

Zadatak: Kada biste bili glavni i odgovorni urednik nekih dnevnih novina *Evropske vesti*, koje rubrike bi imale vaše novine?

Savetu ministara potrebna je zakonska inicijativa Evropske komisije da bi uopšte mogao da donosi odluke. U poređenju sa Bundestagom, odnosno sa Bundesratom, on ne raspolaže pravom na podnošenje zakonske inicijative. Na evropskom nivou to pravo ima u principu samo **Evropska komisija**.

I Evropski parlament i Savet ministara mogu da pošalju zahtev Komisiji da podnese zakonsku inicijativu u nekoj oblasti. Komisija, međutim, samostalno odlučuje o

tome da li će odgovoriti na taj zahtev.

Od Ugovora u Lisabonu Evropska komisija može biti obavezana od strane evropske građanske inicijative da podnese predlog zakona u nekoj oblasti.

Sa pravom na podnošenje inicijative Komisija ima i instrument političkog usmeravanja sa kojim

može da utiče na napredovanje procesa integracije. Iz tog razloga ona se često opisuje kao motor integracije.

Evropska komisija

Motor integracija

Vilhelm Haferkamp (1923-1995) nemački sindikalac i političar SPD, bio je između ostalog, i predsednik Saveza sindikata Nemačke na pokrajinskom nivou i do 1967. godine rukovodilac odjeljenja za ekonomsku politiku u upravnom odboru Saveza sindikata Nemačke.

Tokom 1967. godine Haferkamp je postao prvi član Komisije EZ iz redova sindikata i bio je u njoj do 1985. godine. Svojevremeno je kao komesar bio zadužen za energetsku politiku, ekonomiju, finansije i budžet kao i za spoljne odnose, a od 1970. godine je bio zamenik predsednika komisije.

Pored njenog ekskluzivnog prava na podnošenje inicijativa u svim zakonodavnim postupcima ona preuzima i izvršne nadležnosti, barem u onim oblastima politike koje su u nadležnosti zajednice. Ona kontroliše, na primer, sprovođenje evropskih pravnih akata i nadzire poštovanje ugovora, zbog čega je dobila nadimak *čuvan ugovora*.

Komisija poseduje takođe i reprezentativne funkcije kao, na primer, kada zastupa Uniju u telima međunarodnih organizacija (npr. u Svetskoj trgovinskoj organizaciji) ili kada zaključuje trgovinske sporazume sa trećim državama. U nekim oblastima politike ona ima samo zadatak da organizuje i koordinira (na primer u okviru ekonomski i socijalno-političke politike koordinacije u EU).

Trenutno se Komisija sastoji od 27 komesar (jedan komesar po državi članici), koje predlažu nacionalne vlade. Interno ona radi na principu kolegijalnosti, što znači da sve odluke moraju biti donete zajednički. U sklopu evropskih institucija njenu ulogu karakteriše moć i zavisnost od Saveta ministara.

S jedne strane, ona kao nadnacionalni organ nije zavisna od država članica i ne kontroliše je Evropski parlament. Osim toga, ona u okviru svojih zakonodavnih i izvršnih nadležnosti raspolaže dalekosežnim mogućnostima političkog usmeravanja.

Komisija ima ogromnu prednost zbog poznavanja načina funkcionisanja sistema EU i raspolaže obimnom mrežom odbora. Na taj način ona je u stanju da igra integrativnu ulogu u sistemu EU. Često još pre podnošenja neke zakonske inicijative ona uzima u obzir različite interese i obezbeđuje ostvarenje svoje namere nuđenjem stručnih mišljenja (up. Temelj:2008).

S druge strane, Komisiji su potrebne odluke Saveta ministara, a sve više i Parlamenta. Za sprovođenje evropskih uredbi i smernica Komisiji je potrebna podrška vlada i administracija država članica.

Kao pravi izvršni organ EZ Komisija se može najbolje porediti sa Saveznom vladom Nemačke.

Doduše, nju ne bira parlament niti je podložna parlamentarnoj kontroli. Time ona nema direktni demokratski legitimitet. Ona ima samo indirektni legitimitet preko nacionalnih predstavnika u Evropskom savetu odnosno Savetu ministara. U međuvremenu je Komisiji potrebno da bude potvrđena i u Evropskom parlamentu.

Evropski parlament

Evropski parlament se sastoji iz evropskih poslaničkih klubova, koji su izabrani na izborima za Evropski parlament a koji se organizuju u nacionalnim državama.

[Evropski parlament](#)

Broj poslanika Evropskog parlamenta izabralih na nacionalnom nivou određuje se u odnosu na broj stanovnika svake države. Pri tome male države imaju jednu prednost, pošto bi u slučaju egzaktne proporcionalnosti ukupan broj poslanika Evropskog parlamenta bio preveliki. Ugovor iz Lisabona od 2014. godine predviđa ukupno 751 evropskog poslanika.

Raspodela poslaničkih mesta po državama (2010)

Belgija	22	Holandija	25
Bugarska	17	Austrija	17
Danska	13	Poljska	50
Nemačka	99	Portugal	22
Estonija	6	Rumunija	33
Finska	13	Švedska	18
Francuska	72	Slovačka	13
Grčka	22	Slovenija	7
Irska	12	Španija	50
Italija	72	Češka Republika	22
Letonija	8	Mađarska	22
Litvanija	12	Ujedinjeno Kraljevstvo	72
Luksemburg	6	Kipar	6
Malta	5	UKUPNO	736

U okviru Evropskog parlamenta izabrani poslanici različitih država članica udružuju se u poslaničke grupe na osnovu sličnih uverenja i pogleda na svet.

Poslanička grupa se sastoji, od poslanika različitih nacija. Zbog toga su evropske poslaničke grupe u svojim političkim uverenjima daleko više heterogene od, na primer, nacionalnih poslaničkih klubova.

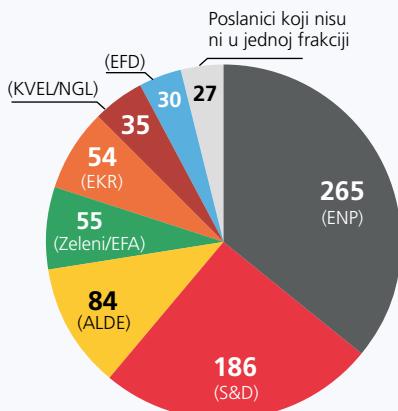
Tako, na primer, francuski socijalisti, britanski laburisti i nemačke socijaldemokrate sede zajedno u *Progresivnoj aliansi socijalista i demokrata*.

Uprkos tome što dolaze iz različitih nacionalnih država evropski poslanici se udaljuju od nacionalnih interesa prilikom glasanja i glasaju u skladu sa stavovima svoje poslaničke grupe (Nuri:2002).

Katarina Foke (*1922. u Bonu) je nemačka političarka i dugogodišnja članica SPD. Od 1972. do 1976. godine bila je ministarka za omladinu, porodicu i zdravstvo.

Kandidovala se 1979. godine na prvim direktnim izborima za Evropski parlament i bila je poslanica do 1989. godine. U svom političkom radu akcenat je stavljalna na zalaganje za ujedinjenje Europe i za poboljšanje odnosa između severa i juga. U javnosti je stoga nazivaju i mis Europe.

Raspored poslanika u EP u mandatu od 2009-2014. godine

Izvor: www.europarl.europa.eu (9. decembar 2010.)

ENP: Poslanička grupa Evropske narodne partije; između ostalih, tu su i CDU i CSU

S&D: Progresivna aliansa socijalista i demokrata; između ostalih, tu je SPD

ALDE: Aliansa liberala i demokrata za Evropu; između ostalih, tu je FDP

Zeleni/EFA: Poslanička grupa Zeleni/Slobodna evropska aliansa; između ostalih, tu je Koalicija 90/Zeleni

EKR: Evropski konzervativci i reformisti

KVEL/NGL: Konfederalna frakcija Ujedinjene evropske leve/Nordijska zelena levica; između ostalih, tu je Levica

EFD: Evropa slobode i demokratije

Sl. 10: Raspored sedišta u Evropskom parlamentu

Evropski parlament je jedini organ Evropske unije, koji građani biraju direktno. Najbolje se može porediti sa nemačkim Bundestagom, barem kada se radi o njegovoj ulozi doma građana, za razliku od državnog doma, Saveta ministara odnosno Saveta EU. Doduše, relativno slab položaj Evropskog parlamenta u institucionalnim okvirima EU ne odgovara moćnoj poziciji nemačkog Bundestaga u nemačkom političkom sistemu.

Dugo vremena je Evropski parlament imao samo savetodavnu funkciju. Tek revizijom Ugovora iz Maastrichta (1992) je mogao postepeno da razvije svoje nadležnosti u okviru zakonodavstva EU.

Ugovorom iz Lisabona takozvani postupak saodlučivanja podignut je na nivo redovnog zakonodavnog postupka. To znači da Evropski parlament u većini političkih oblasti odlučuje sada na ravnopravnom nivou sa Savetom ministara o zakonskim predlozima Komisije.

Da bi u zakonodavnom postupku njegova odluka nadjačala Savet, Parlament mora da donese odluku prostom ili apsolutnom većinom. U praksi se to obično ostvaruje tako što dve najveće poslaničke grupe često glasaju zajedno.¹⁵

Evropski parlament ne razlikuje vladajuću koaliciju i opoziciju, jer iz Parlamenta ne proizilazi nikakva evropska vlada.

Sa demokratskih stanovišta je problematično što građani slabo uviđaju značaj evropskih stranaka. Jedan od razloga za to sigurno leži u činjenici da se evropski izbori organizuju na nacionalnom nivou i građani biraju predstavnike svojih nacionalnih partija. Stoga im nije uvek očigledno da u stvari biraju evropske poslanike.

Evropski sud

Na kraju se treba osvrnuti i na **Evropski sud**. On ne učestvuje (direktno) u evropskom zakonodavnom procesu, ali u procesu integracije igra centralnu ulogu.

¹⁵ U trenutnom mandatu (2009-2014) moguće su i drugačije koalicije prilikom glasanja zbog promenjenog odnosa većine.

Evropski sud uređen je po uzoru na nemački Ustavni sud kao nezavisni organ odvojen od nacionalnih interesa. On je stoga, pored Komisije, drugi potpuno nadnacionalni organ u evropskom političkom sistemu.

Kao nezavisni sudske organ EU Evropski sud nadzire legalnost postupanja Unije i obezbeđuje jedinstveno tumačenje i sprovođenje zakona Unije. Doduše, on ne može da se uključuje po sopstvenoj inicijativi već mora biti pozvan na delanje tužbom ili zahtevom.

Uloga Evropskog suda u procesu integracije ne može se ograničiti na pravni nadzor. On je često uticao na integraciju i podsticao njeno napredovanje.

Primer za to bilo je sprovođenje principa neposrednog dejstva zakona EZ. To znači da evropsko pravo važi za svakog građanina bez uključivanja država članica i da pravo zajednice¹⁶ ima prednost nad nacionalnim pravom.

Sa principom međusobnog priznanja nacionalnih standarda Evropski sud je stvorio odlučujući preduslov za projekat zajedničkog tržišta. Doduše, on je svojim tumačenjem evropskih ugovora poslednjih godina podsticao ekonomsko-liberalni pravac procesa integracija.

Sa Ugovorom iz Lisabona Povelja o osnovnim pravima Evropske unije dobila je za EU svoje pravno važenje. To znači da se sada i Evropski sud može više pozivati na nju i da je značaj osnovnih prava dobio na snazi u procesu integracija.

Evropski sud je značajno doprineo nadnacionalizaciji procesa integracije. Značajna uloga Evropskog suda nije neproblematična sa stanovišta demokratske teorije.

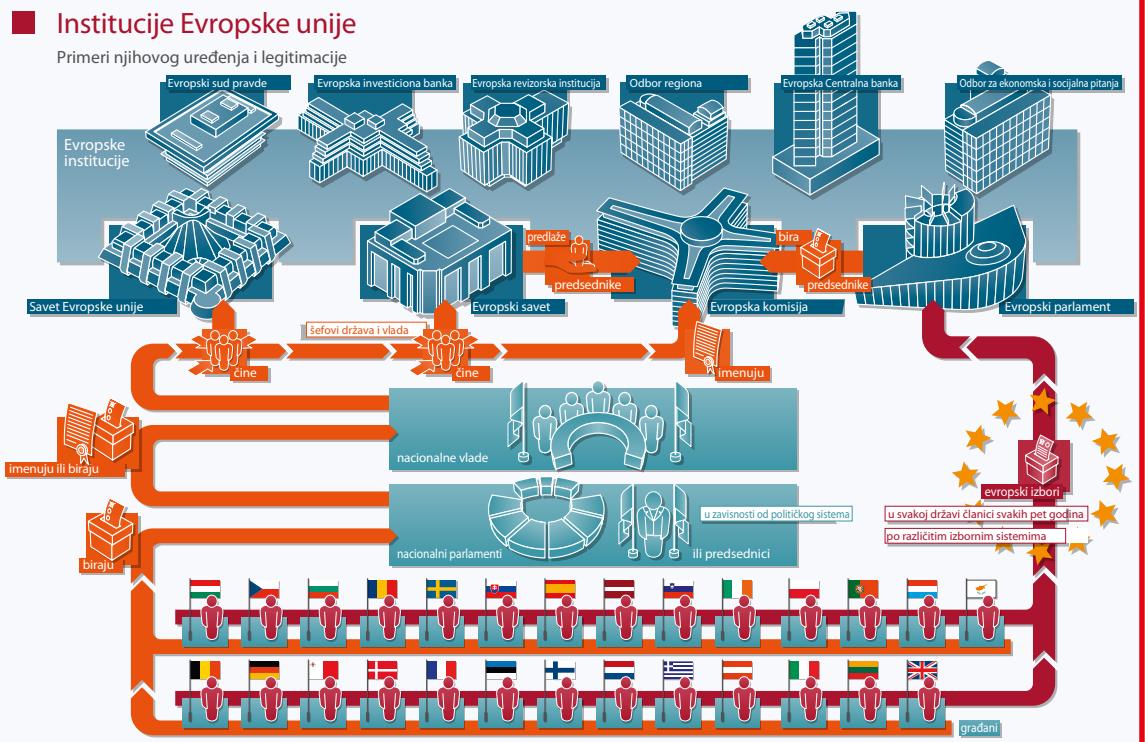
¹⁶ Danas bismo ga zvali pravo Unije pošto je Evropska unija (EU) pravni naslednik Evropskih zajednica.

S jedne strane, nadnacionalno sudstvo vodi u sporove oko nadležnosti sa najvišim nacionalnim sudovima. Na isto ukazuje i primedba nacionalnih političara i suda da Evropski sud reaguje presudama (eng. *government by judges*) i da time prekoračuje svoje nadležnosti (Šmit/Šineman 2009:119).

Kada se sve sabere, Evropska unija predstavlja kompleksan politički sistem. U stručnoj literaturi opisana je kao *dinamičan sistem sa više nivoa* (Jahtenfuks/Koler-Koh:1996). Taj naziv je izraz isprepleteneosti regionalnog, nacionalnog i evropskog nivoa. Osim toga, takav naziv može da pomogne da se zaobiđu teškoće jasnog definisanja EU.

Institucije Evropske unije

Primeri njihovog uređenja i legitimacije

Savezna centrala za političko obrazovanje, 2010, www.bpb.de

Lizenz: Creative Commons by-nc-nd/3.0/de

Sl. 11: Institucije Evropske unije

Specifičnost Evropske unije potiče od istorije njenog nastanka, pre svega od različitih interesa koji su pri tome bili značajni. Za evropski proces integracija bio je karakterističan, kako smo videli, odnos napetosti u postupanju aktera.

Nacionalne vlade bile su, s jedne strane, spremne da prenesu moć na evropski nivo, ali su, s druge strane, želele da novostvoreni nivo ne postane suviše moćan i da zadrže svoj politički uticaj. Iz te dinamike nadnacionalnih težnji i obezbeđenja nacionalnih interesa nastao je taj sistem sa više nivoa.

Pošto je ekonomski i politički moć EU postajala sve veća od njenog nastanka nakon Drugog svetskog rata, rešenje njenih problema sa legitimitetom je veoma značajno. Kao što smo videli iz strukture i načina funkcionisanja organa proističe nedostatak demokratskog legitimleta.

Za socijaldemokratiju to znači sledeće:

Demokratska očekivanja od socijaldemokratije, koja su formulisana u poglavljju 2, današnja EU u svojoj strukturi ispunjava samo delimično. To je postalo jasno na osnovu:

- relativno slabog položaja Evropskog parlamenta u sistemu EU kao i na osnovu nacionalnih izbora za Evropski parlament;
- delimično nejasnog razgraničenja izvršnih i zakonodavnih funkcija institucija;
- slabih partija na evropskom nivou;
- samo indirektne legitimacije Saveta ministara i Komisije;
- nedostatka evropske javnosti kao kontrole i kontrateže Savetu ministara i Komisiji.

3.2. Blagostanje: evropsko zajedničko tržište

„Zadatak zajednice je da formiranjem zajedničkog tržišta i postepenim približavanjem ekonomске politike država članica podstiče harmoničan razvoj ekonomskog života u okviru zajednice, trajno i uravnoteženo ekonomsko proširenje, veću stabilnost, ubrzano povećanje životnog standarda i bliskije odnose između država, koje su u zajednici.“ (Ugovor o EEZ 1957: čl. 2).

Povećanje blagostanja bilo je centralni motiv za osnivanje Evropske ekonomске zajednice (EEZ) 1957. godine. Nakon neuspelog osnivanja evropske odbrambene zajednice 1954. godine ekonomска dimenzija je trebalo da postane odlučujuća pokretačka snaga evropskog ujedinjenja narednih decenija.

Cilj stvaranja zajedničkog tržišta bio je bez sumnje ambiciozan. Roba, ljudi, kapital i usluge: u svim ovim oblastima postojale su trgovinske prepreke, pre svega carine, između država osnivača EEZ Francuske, Italije, Savezne Republike Nemačke i država Beneluksa.

Carinska unija, slobodna trgovinska zona i zajedničko tržište roba

Negativna integracija

Carinska unija je najbolji primer odustajanja od postojećih nacionalnih propisa u korist zajedničkih evropskih rešenja. Pošto se pri tome radi o ukidanju mnogih nacionalnih propisa, na čije mesto dolaze jedinstveni evropski propisi, taj oblik evropske integracije naziva se **negativna integracija** i tipičan je oblik integracije za ekonomski proces ujedinjenja EU (up. Šarpf 1999).¹⁸

zajedničkom tržištu 1973. godine pristupile su Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska i Danska.

Cilj EEZ (1957):
povećanje
blagostanja

Prvi korak:
carinska unija

17 O pozitivnoj integraciji čitajte u poglavljiju 3.3.

Iako je sada formalno postojalo zajedničko tržište, u praksi su postojale mnogostrukе pravne i tehničke razlike među zemljama u vezi sa dozvolama, sertifikatima, normama i standardima proizvoda. Prilagođavanje odgovarajućih pravnih propisa bilo je teško, jer su ugovori zahtevali da se u Savetu odluke donose jednoglasno.

Stoga je 1986. godine usvojen Jedinstveni evropski akt, u kome nije više bilo govora o zajedničkom tržištu. Od tada se radilo o ostvarenju unutrašnjeg tržišta. Za ostvarenje unutrašnjeg tržišta Evropski jedinstveni akt predviđao je povećanje broja slučajeva u kojima se može odlučivati kvalifikovanom većinom. Na taj način više nisu bile moguće blokade pojedinih država.

Već 1992. godine proglašeno je ostvarenje unutrašnjeg tržišta. Još uvek, doduše, postoje različiti propisi za robu i proizvode, ali države članice su preuzele u međuvremenu najveći broj evropskih normi, koje stoga važe u čitavoj Evropi.

Zajednička valuta

Zajednička valuta

Ideja o zajedničkom tržištu išla je ruku pod ruku sa uvođenjem zajedničke valute. Novac je, doduše, istovremeno jak simbol nacionalnog identiteta i značajan instrument nacionalne ekonomskе politike tako da je odustajanju od nacionalnih valuta bio poseban podsticaj. Svetski monetarni sistem bio je krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina u krizi, koja je 1973. godine kulminirala propašću bretonvudskog sistema.

Bretonvudski sistem: Tokom 1944. godine na konferenciji u američkom lečilištu Breton Vuds odlučeno je o međunarodnom finansijskom modelu posleratnog vremena. Suština je bila u međunarodnom monetarnom sistemu, u kome bi promene deviznog kursa bile ublažene vezivanjem za američki dolar. Kao institucije za međunarodnu raspodelu kredita i regulisanje finansijskog tržišta osnovani su Međunarodni monetarni fond i Svetska banka. Bretonvudski sistem postojao je do 1973. godine. Nakon turbulencija na monetarnom tržištu moralо se odustati od vezivanja deviznog kursa za dolar.

Devizni kursevi značajno su fluktuirali. Trgovina je bila otežana, a stabilnost privrede ugrožena. U tom trenutku nastala je ideja o evropskoj monetarnoj uniji (*monetarna zmija*).

Devizni kursevi između valuta država i američkog dolara trebalo je da se kreću u okvirima dogovorenog kliznog kursa. Taj sistem, koji je stupio na snagu 1972. godine nije, međutim, mogao da se održi zbog veoma različitih razvoja u zemljama i na osnovu snažnog smanjenja vrednosti američkog dolara. Evropske države, članice *monetarne zmije*, ipak su odlučile da ograniče fluktuiranje vrednosti valuta između sebe na uži prostor.

Nadogradnju tog sistema predstavljalo je uvođenje Evropskog monetarnog sistema (EMS) 1979. godine. Do uvođenja EMS došlo je na osnovu inicijative tadašnjeg kancelara Helmuta Šmita, francuskog predsednika Valerija Žiskara Destena i predsednika Komisije Roja Dženkinsa.

Sa EMS uvedena je i zajednička valuta: evropska monetarna jedinica (European Currency Unit – ECU). To je bio, međutim, samo knjigovodstveni novac – nije bilo ni kovanica ni novčanica, radilo se samo o računovodstvenoj jedinici.¹⁸

Ta valuta postojala je sve dok 1. januara 1999. godine nije uveden evro. Evro je na početku takođe bio samo knjigovodstveni novac. Tokom 1988. godine pod rukovodstvom predsednika Evropske komisije, Žaka Delora, nastao je takozvani Delorov izveštaj. Pri tome je u tri koraka dogovorenost stvaranje evropske ekonomske i monetarne unije, čiji je treći stepen predstavljalo uvođenje gotovog novca. Taj

trenutak je došao 1. januara 2002. godine i uveden je evro kao gotov novac.

Žak Delor (*1925) je francuski političar Socijalističke partije Francuske (Parti Socialiste). Od 1979. do 1981. godine predstavljao je Socijalističku partiju Francuske u prvom direktno izabranom Evropskom parlamentu. Od 1981. do 1984. godine bio je francuski ministar ekonomije i finansija. Delor je 1985. godine postao predsednik Evropske komisije. U njegovom mandatu sprovedeni su značajni evropski reformski koraci. Tokom 1987. godine stupio je Jedinstveni evropski akt na snagu. Po njemu je nazvan Delorov izveštaj (1989), koji je predviđao ostvarenje ekonomske i monetarne unije u tri stepena.

1999: uveden je evro

Monetarnu politiku kontrolišala je od 1999. godine Evropska centralna banka. Da bi se obezbedila stabilnost valute sve članice monetarne unije obavezne su da poštuju kriterijume iz Maastrichta. To znači da godišnji budžetski deficiti ne smeju biti veći od 3% bruto društvenog

18 Postojao je mali broj ECU-kovanica koje su bile specijalna izdanja, ali nisu bile zvanično sredstvo plaćanja.

proizvoda i da celokupna zaduženost ne sme biti veća od 60% bruto društvenog proizvoda.

Taj Pakt o stabilnosti i rastu donet je 1997. godine iako su neke socijaldemokratske partije (pre svega francuski socijalisti i SPD), s jedne strane, smatralе da je nedovoljno fleksibilan, a s druge strane su zahtevale dopunu u obliku ekonomsko-političke koordinacije (odn. ekonomске vlade). Za određene slučajeve Pakt o stabilnosti je reformisan 2005. godine. U posebnim slučajevima danas se i kod kršenja kriterijuma iz Maastrichta po pravilu odriče od postupka deficit-a. To je moguće, na primer, u dugim fazama ekonomskog pada ili malog rasta i kod posebnih zadataka za obrazovanje i istraživanje ili kod zadataka u vezi sa reformom socijalnih sistema.

Slobodni promet roba

Ekonomsko-politički cilj Šengenskog sporazuma bila je sloboda kretanja radnika. U svesti mnogih građana ostaće prisutno, pre svega, ukidanje graničnih kontrola prilikom putovanja od 26. marta 2006. godine.

Dana 14. juna 1985. godine pet od tada deset država članica EU (Nemačka, Francuska, Belgija, Holandija i Luksemburg) napravile su u blizini grada Šengena u Luksemburgu takozvani Šengenski sporazum. Tokom 1990. utvrđeni su dalji detalji oko ukidanja kontrola lica, a od 1997. godine to je utemeljeno u Ugovoru iz Amsterdama, a time i u pravu EU.

Sa *Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije*, koja je stupila na snagu 2009. godine pravo na slobodu kretanja i boravka lica danas je postalo evropsko osnovno pravo.

Sa utemeljenjem slobode kretanja radnika svaki građanin EU dobio je pravo da radi u svim državama zajednice: privremeno radi pružanja neke usluge (vidi u poglavljiju o slobodnom protoku usluga) ili trajno tako što u nekoj drugoj državi pronađe poslodavca, stalno zaposlenje i mesto stanovanja.

U stvarnosti je, međutim, postojao problem zbog toga što države delimično imaju veoma različite propise i standarde u obrazovanju i različite diplome. Od kraja osamdesetih godina države su počele sve više da priznaju dokaze o obrazovanju drugih država.

Obezbeđeno je, doduše, prenošenje prava na socijalno osiguranje (npr. na penziju), ali i u tom delu ima mnogo različitih i komplikovanih odredbi. Tako postoji osnovno pravo na slobodu kretanja u EU, ali je mobilnost radnika ipak mala.

Ipak je u mnogim državama EU nakon proširenja na istok postojao strah od nekontrolisanog dolaska radne snage iz novih država članica. Postojala je bojazan da će oni raditi za manje plate i time potisnuti domaće radnike u nezaposlenost. *Poljski vodoinstalater* postao je ne samo u Nemačkoj već i u Francuskoj i Velikoj Britaniji simbol tih strepnji.

Stoga je uveden propis po kome stare države članice EU mogu da zaštite svoje tržište rada u prelaznom periodu od maksimalno sedam godina od zaposlenih iz novih država članica.

Nemačka i Austrija uvele su taj propis u svim sektorima. U Danskoj, Belgiji, Francuskoj, Holandiji i Luksemburgu taj propis važio je samo u nekim sektorima, a i prelazni period u tim zemljama nije bio potpuno iskorišćen. Ostale države EU nisu uvele ograničenja.

Slobodni promet usluga

Kod slobode naseljavanja radnika ispostavilo se da postoji problem različitih dokaza o obrazovanju. Kod usluga koje se samo privremeno pružaju u evropskom inostranstvu problemi su mnogo veći: čiji kolektivni ugovori i minimalna zarada važe? Čije odredbe o pauzama i godišnjim odmorima treba poštovati, koji se zdravstveni i bezbednosni standardi moraju primenjivati? Da li su to odredbe zemlje porekla onoga koji pruža uslugu (princip zemlje porekla)? Ili će se primenjivati odredbe zemlje u kojoj se pruža usluga, dakle princip zemlje odredišta?

Dugo je važio princip zemlje odredišta. Evropska komisija je 2004. godine da smernicom Bolkeštajn sprovede promenu u princip zemlje porekla. Posebno je u zemljama sa relativno visokim zaradama i sveobuhvatnim socijalnim standardima postojao strah od enormnog povećanja konkurenkcije u sektoru usluga, koji u zavisnosti od razgraničenja obuhvata do 70% zaposlenih. Iz tog razloga u decembru 2006. godine stupila je na snagu smernica o uslugama u kojoj se odustalo od principa zemlje porekla.

Strah od „poljskog vodoinstalatera“

Slobodni promet usluga

Smernica Bolkeštajn

Slobodni promet kapitala

Ideja o zajedničkom tržištu obuhvata pored roba, usluga i radne snage takođe i promet kapitala u okviru Evropske unije. U to spada pored novčanih transakcija i kupovina zemljišta, preduzeća, akcija i mnogo toga drugog. Kapital bi trebalo da može da odlazi tamo gde može da bude uložen na najproduktivniji način.

Liberalizacija protoka kapitala zaokružena je u velikoj meri 1988. godine sa jednom smernicom. Izuzete su poreske odredbe.¹⁹

Četiri osnovne slobode evropskog unutrašnjeg tržišta

Sl. 12: Četiri osnovne slobode u domaćem tržištu EU

19 U Mađarskoj, Češkoj, Slovačkoj, Letoniji, Litvaniji i Estoniji postoji, osim toga, prelazni rok za kupovinu poljoprivrednog zemljišta i zemljišta pod šumom do 2011. u Poljskoj do 2016. godine.

Problemi i deficiti unutrašnjeg tržišta EU

Četiri opisane slobode u okviru unutrašnjeg tržišta EU, koje u međuvremenu imaju karakter osnovnih prava, podstakle su podjednako kao i zajednička valuta privredni prosperitet u mnogim oblastima. One su međusobno približile građane Evropske unije i u nekim oblastima su ostvarile povećanje slobode. Ipak postoje problemi koji su u vezi sa uvođenjem zajedničkog tržišta i koji delimično ni do danas nisu rešeni.

Sloboda pružanja usluga izazvala je više sporova, koji su sudskim putem stigli do Evropskog suda. Primer: u Växholmu, gradu u Švedskoj, trebalo je da se gradi škola. Nalog za gradnju dat je letonskoj firmi Laval, koje je poslalo radnike Švedskoj kćerki-kompaniji.

Švedski sindikat građevinskih radnika želeo je da postigne da letonski radnici u Švedskoj budu plaćeni u skladu sa tamošnjim kolektivnim ugovorom i preduzeo je mere radničke borbe. Laval je te mere smatrao nelegalnim i tužio ih, jer je sloboda pružanja usluga upravo bila garantovana evropskim ugovorima. Lavalu je bilo privlačno to da ne mora da poštuje odredbe o radu i zaradi koje važe u Švedskoj.

Evropski sud je u svojoj presudi od 18. decembra 2007. godine ustanovio da je štrajk kao mera bio nedozvoljen i da strana preduzeća ne smeju biti primorana da zaključuju kolektivne ugovore ili da ih priznaju. To bi bilo suprotno slobodi pružanja usluga. Na taj način je moguće izbeći nacionalne odredbe socijalne politike i radnog prava. Ovde je, znači, data prednost ekonomsko-političkoj dimenziji u odnosu na socijalnu dimenziju sa stanovišta socijaldemokratije, što je problematično.

I u okviru slobodnog prometa kapitala dolazi do problematičnih sukoba između nacionalnih odredbi i evropske slobode. U Nemačkoj postoji, pre svega, spor oko takozvanog zakona o VW. Taj zakon pokrajini Donja Saksonija obezbeđuje pravo veta na sve značajne odluke u preduzeću Volkswagen, iako ona ima ideo od samo 20,2% akcija.

Slučaj Laval

Zakon o VW

Dodatna literatura:

Patrik Artus (2010),

Nemačka ekonomска politika: problem za

Evropu; Fondacija Fridrih Ebert (prir.)

Bon (Patrick Artus, Die deutsche

Wirtschaftspolitik: ein Problem für Europa?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.)

Evropa i evro, iz: Politika i istorija, 43/2010, Centrala za političko obrazovanje, Berlin (Bpb (Hg.)

(2010), Evropa und der Euro, Aus Politik und Zeitgeschichte, 43/2010, Bundeszentrale für Politische Bildung, Berlin)

Fondacija Fridrih Ebert, Budućnost evropske ekonomске i monetarne unije,

Medunarodna politička analiza, Radna grupa za Evropu, Berlin (Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.)

2010, Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts - und Währungsunion, Internationale Politikanalyse, Arbeitskreis Europa, Berlin)

Osim toga, zaposleni imaju značajn uticaj na odluke u preduzeću. Razlog za taj specifičan propis jeste to što su veliki delovi fabrike u Wolfsburgu izgrađeni uz upotrebu imovine koju su nacionalsocijalisti otuđili od sindikata. Nakon Drugog svetskog rata radnici su onda to sve ponovo izgradili bez kapitala sa strane.

Stara verzija zakona o VW sadržala je pravo države i pokrajine Donja Saksonija da imenuje članove nadzornog odbora kao i povećano pravo učestvovanja u odlučivanju predstavnika radnika u nadzornom odboru kada se radi o izmeštanju proizvodnje. Po mišljenju Evropskog suda odredbe zakona o VW prekršile su pravilo o slobodnom prometu kapitala i odvratile investitore od ulaganja u VW. Savezna Vlada je 2008. godine doduše, već bila donela izmenjen zakon, ali Evropska komisija do 2010. godine još uvek nije bila sprovedla ponovnu sudsku proveru zakona. I tu su posebni nacionalni interesi u suprotnosti sa evropskim pravom.

Zajedno sa zajedničkom valutom određeni razvoji u pojedinim državama članicama takođe su doveli do problema. Preko monetarne unije pojedine države su izgubile instrument obaranja vrednosti valute. To znači da postoji podsticaj za razvoj konkurenčije između država po pitanju politike zarada i izbora lokacija za preduzeća. Nemačka je kolektivnim ugovorima o niskim zaradama, doduše

Kriza evra potiče iz bankarske krize 2007. godine nakon koje je u mnogim državama značajno porastao javni dug. Grčka je bila prva država u evrozonu, u kojoj se početkom 2010. godine situacija do te mere zaoštrela da je postojala opasnost da više ne bude u stanju da dobije kredite na finansijskim tržištima.

Nakon određenog oklevanja crno-žute koalicione vlade u Nemačkoj dogovoren je u okviru EU da se Grčkoj odobri paket od 110 milijardi evra. U međuvremenu su i portugalski i španski državni zajmovi na finansijskim tržištima bili pod sve većim pritiskom.

Osim toga, EU je u maju 2010. godine dogovorila proširenje paketa, pa je još 750 milijardi evra spremno za slučaj da budu potrebni dodatni krediti. Od toga će iz zemalja EU doći 500 milijardi, a ostatak će dati MMF. Paralelno sa tim odvijaju se pregovori o uređenju evropske ekonomске vlade, koju kao i 1996. godine zagovara Francuska, a kritikuje trenutna nemačka vlada (up. poglavje 4.2). pokušaji da se na evropskom nivou ostvari jače oporezivanje i regulisanje finansijskih tržišta bili su u prvim godinama krize samo verbalni. U junu 2010. godine šefovi vlada EU dogovorili su se oko mešavine dažbina za banke i poreza za finansijsku branšu. Jače regulisanje finansijskih tržišta propalo je zbog veta koji je uložila Velika Britanija.

popravila svoju konkurentnost u odnosu na ostale evropske države. Međutim, povećanje proizvodnje u Nemačkoj značilo je gubitak proizvodnje za ostale države u Evropi.

Nedostatak ekonomsko-političke koordinacije između država u kojima važi evro predstavlja pretnju za unutrašnju evropsku solidarnost i može u pojedinim zemljama da dovede do velikih problema u ekonomskoj i budžetskoj politici. Pored unutrašnjih razloga (strukturni deficiti, visok nivo poreskog kriminala, rasipanje javnog novca, korupcija) to je još jedan uzrok trenutne krize u Grčkoj i ostalim državama u evrozoni (up. poglavlje 4.2).

Iako zajednička valuta i četiri slobode predstavljaju velika dostignuća, konkretno uređenje i interpretacija idu ruku pod ruku uz delimično ogromne probleme. Korigovanje prevelikog broja negativnih u odnosu na pozitivne integracije predstavlja veliki izazov za EU narednih godina.

Nedostatak koordinacije

To za socijaldemokratiju znači:

- S pogledom na tri formulisana očekivanja od Europe u dimenziji blagostanja očigledno je da je evropska integracija prethodnih decenija pružila značajan doprinos blagostanju i rastu, s jedne strane.
- S druge strane, pokazalo se pre svega poslednjih godina da se u pravcu rasta kao cilja išlo, barem delimično, kao da je rast samom sebi cilj. Suviše retko je postavljano pitanje da li će to zaista poboljšati kvalitet života građana.
- Ubuduće mora da se radi na tome da se ekomska integracija i ekonomski rast ponovo stave u službu građana i da slede kvalitativan rast.

3.3. Socijalna ravnoteža: evropska socijalna politika

Uvek je bilo zahteva i pokušaja da se negativna (ekonomski) integracija nadoknadi pozitivnim koracima u integraciji. Doduše, sve je teže postići saglasnost u socijalnim pitanjima. Postepeni nastanak socijalne dimenzije predstavlja dalek put, koji do danas nije završen.

Evropsko zajedničko tržište i nacionalna socijalna politika

U osnivačkim ugovorima iz Rima (1957) utemeljeno je sprovođenje četiri osnovne slobode (vidi gore), a time i osnov za ekonomsku integraciju. Evropskoj socijalnoj politici nije priznat poseban značaj. Ona je dugo posmatrana samo kao privezak ekonomskog dimenzije.

Razlog za socijalno-političku uzdržanost država osnivača ležao je, pre svega, u tome što socijalna politika poseduje ogroman uticaj koji joj daje legitimitet i identitet. To je u vezi sa činjenicom da se socijalna politika tradicionalno smatra domenom nacionalnih država.

Predstava o preklapanju nacionalne države i države potiče iz vremena

kada su tržišta još uvek bila ograničena na nacionalne države. Tada je borba protiv socijalne nejednakosti predstavljala osnovni zadatак nacionalne politike. Kako je napredovala ekonomski integracija među državama članicama raslo je razumevanje da je pored nacionalnih socijalnih politika na evropskom nivou takođe potrebno podržati socijalno-političke projekte unutrašnjeg tržišta, pošto je i evropsko tržište, kao svako tržište, proizvodilo socijalnu nejednakost (Šineman/Šmit 2009:274).

Pozitivna integracija

Za razliku od negativne integracije, koja ima za cilj samo smanjenje trgovinskih ograničenja, pojam pozitivne integracije odnosi se na mere i odluke, koje vode u etabriranje novih političkih polja i institucija. Primer pozitivne integracije na evropskom nivou predstavljaju propisi iz oblasti radnog prava koji se odnose na čitavu zajednicu (up. Šarpf 1999).²¹

20 O negativnoj integraciji up. poglavlje 3.2.

Evropska socijalna politika razvijala se, međutim, polako pošto je bilo teško ostvariti dogovor među državama članicama u socijalno-političkim pitanjima. Razlog za to bila je činjenica da se do donošenja Evropskog jedinstvenog akta o svim socijalpolitičkim pitanjima odlučivalo jednoglasno.

Još jedan problem potiče od različitih nacionalnih modela država blagostanja. Sa svakim novim proširenjem sve je veći broj nacionalnih modela socijalnih država. Sa različitim socijalno-političkim tradicijama i institucionalnim strukturama (tzv. zavisnosti od puta ka članstvu) povećavale su se razlike u interesima između država članica. Pored nacionalnih zavisnosti od puta ka članstvu odlučujući su bili određeni politički odnosi moći u jednoj državi za to da li će preovlađivati zalaganje za integrativne korake u socijalno-političkoj oblasti ili njihovo odbijanje.

Borba protiv diskriminacije

Jedna od prvih oblasti u kojima je evropski nivo postao aktivan u socijalno-političkom smislu jeste ravnopravnost između muškaraca i žena u radu. Evropski savet je 1972. godine zatražio od Komisije da sastavi socijalno-politički akcioni program. U godinama nakon toga doneto je mnogo smernica o ravnopravnosti.

Borba protiv diskriminacije najjače je izražena na evropskom nivou u smernici o ravnopravnosti iz 2000. godine na osnovu koje je u Nemačkoj donet opšti zakon o ravnopravnosti.

Radno pravo

Utvrđivanje minimuma standarda u radnom pravu predstavlja drugu oblast evropske socijalne politike. U socijalno-političkim stvarima najpre je važio opšti princip jednoglasnosti. Sa Evropskim jedinstvenim aktom (1986) u nekim oblastima postalo je moguće odlučivanje većinom glasova. Širokim tumačenjem pojma radnog okruženja (čl. 118a) zatim su donete evropske smernice o zaštiti porodilja, o zaštiti mlađih na radu ili o radnom vremenu. Evropski sud odbio je tužbu Velike Britanije protiv određenog tumačenja ugovora o radu.

Ugovor o EU iz Maastrichta 1992. godine predstavlja je kvalitativni napredak u proširenju evropske socijalne politike. Evropski nivo je tim ugovorom dobio nadležnost za široke delove radnog prava (uslovi rada, zaštita od otkaza, informisanost zaposlenih, učešće u odlučivanju u preduzeću) kao i za pojedine komponente socijalne sigurnosti.

Rani angažman za ravnopravnost

Određenje minimalnih standarda

Na novostvorenim osnovama 1990. godine donet je čitav niz smernica, a među njima je bila i smernica o Evropskim savetima zaposlenih (1994) ili smernica o slanju radnika u drugu državu u okviru prava na slobodan promet usluga (1996). Iz svake nadležnosti Evropske unije izričito su izuzete oblasti: pravo osnivanja koalicija i pravo na štrajk kao i pitanja zarada i privremenog oslobađanja radnika od radnih obaveza bez isplate zarade, što predstavlja odgovor poslodavaca na štrajk.

U Ugovoru iz Maastrichta socijalni dijalog kao instrument evropske socijalne politike dobio je na značaju. Krovnim udruženjima evropskih organizacija zaposlenih i poslodavaca omogućeno je da pregovaraju o kolektivnim ugovorima. Njih zatim Savet može preinaciti u opšte obavezujuće pravne akte.

Prva smernica, koja je nastala na taj način, bila je smernica o neplaćenom odsustvu roditelja sa posla zbog rođenja deteta. Noviji primer smernice koja je doneta na osnovu socijalnog dijaloga predstavlja smernica o posredovanom zaposlenju iz 2008. godine. U njoj je regulisano da radnici, koji su ugovorom vezani za preduzeće, koji ih pozajmljuje poslodavcu, kod poslodavca moraju da rade pod istim uslovima kao i radnici, koje poslodavac zapošljava direktno.

Pojam **socijalni dijalog** u EU predstavlja, s jedne strane, bilateralni dijalog između evropskih organizacija poslodavaca i sindikata i, s druge strane, trostrani dijalog između socijalnih partnera i organa EU. Konsultacije su institucionalizovane preko Evropskog ekonomskog i socijalnog odbora i preko evropskog socijalnog samita. [...] Socijalni partneri mogu da zaključuju i okvirne sporazume. O sprovodenju okvirnih sporazuma kao pravnih akata odlučuje Savet na predlog Evropske komisije. (Leksikon o Evropi 2009, 304, skraćeno)

Do porasta vrednosti evropske socijalne politike u Ugovoru iz Maastrichta došlo je samo na osnovu taktičnog manevra. Dok su se Nemačka, Italija, Francuska, Belgija i Danska jasno zalagale za socijalnu podršku ekonomskoj i monetarnoj uniji uz donošenje odluka kvalifikovanom većinom, Velika Britanija je to strogo odbijala. Na kraju su se države dogovorile oko toga da pomenuti noviteti budu zapisani u posebnom Sporazumu za socijalnu politiku koji predstavlja dodatak ugovora. Time su oni obavezujući samo za potpisnike sporazume i ne važe za Veliku Britaniju. Uprkos tome, države članice su mogle da koriste institucije i instrumente Ugovora EU za socijalnu politiku.

Tek nakon promene vlade u Velikoj Britaniji 1997. godine kada je Tony Blair izabran za premijera u Velikoj Britaniji, socijalni sporazum je ušao u novi Ugovor iz Amsterdama (takođe 1997).

Evropska zaštita osnovnih prava

Još relativno rano u EZ i kasnije u EU vodilo se računa o zaštiti osnovnih prava. Prvi značajni dokument bila je *Povelja o socijalnim pravima zaposlenih* (ukratko: socijalna povelja) iz 1989. godine.

Socijalna povelja nije, doduše, postavila obavezujuće norme, ali može se ipak posmatrati kao značajan signal i referenca u okviru socijalne dimenzije unutrašnjeg tržišta.

Njenim donošenjem države članice su pokazale spremnost da teže realizaciji socijalnih osnovnih prava ili na nivou država članica ili na nivou EU. To je, znači, bila neka vrsta moralnog obavezivanja. Samo je Velika Britanija ratifikovala socijalnu povelju tek 1998. godine.

Delovi socijalne povelje ušli su u *Povelju o osnovnim pravima Evropske unije* 2000. godine. Tek u Ugovoru iz Lisabona (1. decembra 2009.) dobila je pravno obavezujući status.²¹

U šest poglavlja (dostojanstvo, sloboda, jednakost, solidarnost, građanska prava, prava pred sudom) povelja formuliše klasična ljudska i građanska prava kao i politička, ekonomski i socijalna prava. U Povelji su na pregledan način izražene vrednosti EU.

Socijalna povelja iz 1989.

Povelja o osnovnim pravima iz 2000.

21 Velika Britanija, Poljska i Češka izuzete su iz važnosti povelje.

Iako povelja formuliše jednaka prava za sve ljudе, njeno dejstvo je ograničeno u tom smislu što ona važi samo za organe i institucije Unije uz poštovanje principa supsidijarnosti.

To znači da građani ne mogu jednostavno da brane svoja osnovna prava pred Evropskim sudom već da su u takvим slučajevima nadležni nacionalni sudovi. U obrnutom slučaju Evropski sud ima mogućnost da se prilikom donošenja odluka pozove na povelju.

Zapošljavanje i socijalna sigurnost

Ugovor iz Amsterdama 1997. godine bio je sledeća značajna novina u oblasti socijalne politike. U njega je uneto novo poglavlje o zapošljavanju.

Proširivanje saradnje na oblast zapošljavanja predstavlja dobar primer za to da se saradnja među državama članicama u čitavoj Evropi smatra boljom od nepovezanih mera pojedinačnih država.

Sredinom/krajem dvedesetih godina porast nezaposlenosti u Evropi definisan je kao najznačajniji izazov Evropske unije. Države članice su ipak želele da zadrže svoju nadležnost u oblasti politike tržišta rada.

*Novi instrument:
OMK*

Ta dilema bila je osnov za nastanak novog oblika evropske saradnje: Otvorena metoda koordinacije (OMK). Otvorena metoda koordinacije predstavljala je novi politički instrument Evropske unije. Ona je najpre primenjivana samo u oblasti zapošljavanja.

Države članice formulišu stoga zajedničke ciljeve i smernice, koje one pokušavaju da ostvare na nacionalnom nivou, u sopstvenoj režiji. Komisija EU preuzima pri tome ocenu i koordiniranje nacionalnih reformskih mera. U okviru redovnih sastanaka države razmenjuju iskustva o uspešnim reformskim merama sa željom da uče jedna od druge.

Za razliku od nadnacionalnog zakonodavstva Otvorena metoda koordinacije predstavlja labavi oblik upravljanja, koji ne podrazumeva sankcionisanje država članica u slučaju kršenja pravila. Doduše, takozvani izveštaji o napretku, koje sastavlja Komisija i u kojima se porede reformski napor država članica, koriste se kao sredstvo pritiska.

Narednih godina Otvorena metoda koordinacije proširena je na ostale oblasti politike i u međuvremenu se primenjuje i u oblasti modernizacije socijalne sigurnosti, borbe protiv siromaštva i socijalne izolacije kao i u penzionoj i zdravstvenoj politici.

Zbog toga što je zasnovana na principu dobrovoljnog i neobavezujućeg učešća Otvorena metoda koordinacije ima tu prednost što omogućava saradnju između država članica u najosetljivijim oblastima politike. Doduše, zbog njenog neobavezujućeg karaktera ne može se obezbediti stvarno sprovođenje nacionalnih reformskih programa.

Evropski socijalni fond / Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji

Instrumente evropske socijalne politike predstavlja i Evropski socijalni fond (ESF) i relativno novi Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji (EFG). Za razliku od do sada navedenih socijalno-političkih aktivnosti koje su imale *regulatornu* namenu, ova dva fonda predstavljaju programe finansijske podrške.

Finansijska podrška

Evropski socijalni fond uveden je još Ugovorom o EEZ 1957. godine. On služi kao podrška merama zapošljavanja i socijalne kohezije u pojedinim državama članicama.

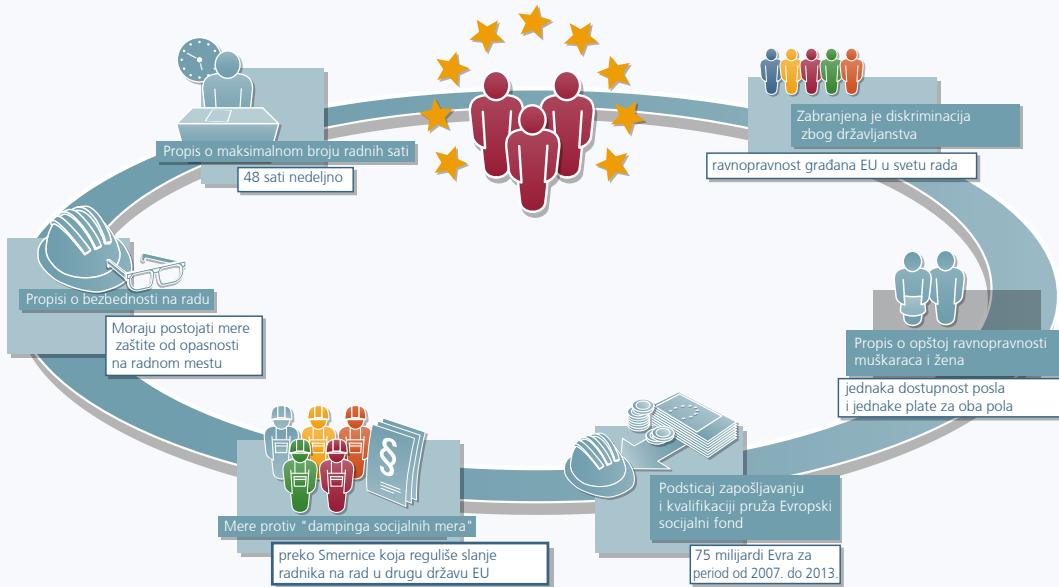
Podrška je namenjena merama dodatnog obrazovanja i usavršavanja nezaposlenih ili povećanju mobilnosti zaposlenih. Ekonomski slabi regioni mogu takođe da podnesu zahtev za dobijanje novca iz Evropskog socijalnog fonda.

Kao dodatni finansijski instrument 2006. godine je kreiran Evropski fond za prilagođavanje globalizaciji (EFG). Godišnje se 500 miliona evra koristi kako bi se brzo i efikasno kompenzovale negativne posledice globalizacije. Sredstva služe ponovnom uključenju u svet rada zaposlenih koji su izgubili posao usled globalizacije, pošto je, na primer, preduzeće preseljeno na drugu lokaciju.

Nemačka je 2007. godine prvi put podnела zahtev EU za sredstva iz Evropskog fonda za prilagođavanje globalizaciji. Pri tome se radilo o zaposlenima koji su trpeli posledice nelikvidnosti preduzeća BenQ. EU je stavila na raspolaganje ukupno 12,7 miliona evra iz Fonda.

Socijalna politika u EU

Socijalna dimenzija evropskog unutrašnjeg tržišta

Savezna centrala za političko obrazovanje, 2009, www.bpb.de

Lizenz: Creative Commons by-nc-nd/3.0/de

SI 13: Socijalna politika EU

Socijalno-politički deficit EU

*Socijalna politika:
još uvek je u velikoj
meri u nadležnosti
nacionalnih država*

Uprkos mnoštvu socijalno-političkih mera, koje u međuvremenu postoje na evropskom nivou, socijalno-političke nadležnosti EU su u poređenju sa njenom moći da kreira ekonomsku politiku i dalje male. Osim toga, postalo je očigledno da je evropska socijalna politika do sada pre svega bila u službi zajedničkog tržišta. To pokazuje veliki značaj mera politike zapošljavanja i snažnu usmerenost na prava zaposlenih. U ostalim socijalno-političkim oblastima (socijalna sigurnost, penzioni sistem, zdravstvo) EU ima samo funkciju koordinisanja.

EU, međutim, nije država u klasičnom smislu i zahtevi za ostvarenjem evropske države blagostanja, kakvi se javljaju na nacionalnom nivou, skoro da ne postoje.

Velike razlike između država EU, kako ekonomске tako i socijalno-političke, često sprečavaju realizaciju projekata pozitivne integracije. Socijalna politika u najvećoj meri ostaje u nadležnosti nacionalnih država.

To nije nепроблематично. Negativna integracija u obliku četiri tržišne slobode dovela je do pojačane konkurenčije kada se radi o troškovima zarada, o socijalnim sistemima i socijalnim standardima kao i kada se radi o oporezivanju preduzeća. Gore opisani kriterijumi konvergencije iz Ugovora iz Maastrichta dodatno sužavaju prostor za delanje na nacionalnom nivou. Do sada nije stvorena socijalno-politička protivteža na evropskom nivou.

Da li će to dovesti do toga da posebno dobre države blagostanja ne mogu da održe svoj visok standard i dalje je otvoreno pitanje. Ono zavisi od budućeg razvoja u toj oblasti kao i od političkih odluka i političkih većina.

Tema za razmišljanje:

Iako je EU u nekim socijalno-političkim oblastima kao što su radno pravo ili zaštita osnovnih prava već aktivna, suštinske oblasti socijalno-političke odgovornosti (kao npr. osiguranje nezaposlenih i penziono osiguranje, socijalna pomoć, dečji dodatak ili zdravstveno osiguranje) i dalje su u nadležnosti nacionalnih država.

Zadatak: Koji socijalno-politički zadaci bi po Vašem mišljenju i dalje trebalo da se rešavaju na nacionalnom nivou, a za koje bi bilo bolje kada bi se uređivali na evropskom nivou? Koji razlozi govore u prilog nacionalnog, a koji evropskog rešenja u toj oblasti?

Pregled: socijalno-politički instrumenti EU

INSTRUMENT	ŠTA?	DEJSTVO?
Smernice	<ul style="list-style-type: none"> Smernice u radnom pravu. Smernica u oblasti antidiskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> Zakonodavstvo: smernice moraju biti unete u nacionalno pravo.
Koordiniranje	<ul style="list-style-type: none"> Koordiniranje nacionalnih sistema socijalnog osiguranja s obzirom na osiguranje nezaposlenih, zdravstveno i penziono osiguranje. Otvorena metoda koordinacije (OMK) u okviru strategije zapošljavanja iz Lisabona i na evropskom nivou. 	<ul style="list-style-type: none"> Nema izjednačavanja pravnih propisa država članica, ali obezbeđuje se da građani EU nemaju negativne posledice od slobode kretanja ljudi. Obaveza država članica da sprovode reforme, da uče jedna od druge poredeći najbolje prakse na nacionalnom nivou, bez zakonodavstva.
Finansijska podrška	<ul style="list-style-type: none"> Evropski socijalni fond (ESF) radi aktivnog uključenja nezaposlenih u društvo i svet rada. Evropski fond za globalizaciju (EFG) radi ublažavanja posledica globalizacije (npr. prilikom napuštanja preduzeća). 	<ul style="list-style-type: none"> Preraspodela između država.

To za socijaldemokratiju znači sledeće:

- S pogledom na zahteve formulisane u poglavlju 2, koji se postavljaju pred Evropu jasno je da u dimenziji *socijalna ravnoteža* postoji još uvek velika potreba za delanjem.
- Socijalna unija trenutno ne predstavlja sastavni deo evropskog ujedinjenja koji je ravnopravan sa ekonomskom i monetarnom unijom, a i paket obavezujućih zajedničkih standarda za socijalnu ravnotežu u čitavoj Evropi postoji samo u naznakama.
- Jačanje socijalne dimenzije u smislu socijaldemokratije ostaje stoga najvažnija oblast budućih evropskih reformskih nastojanja.

3.4. Održivost: od zakona o zaštiti životne sredine do održivog razvoja

Još sedamdesetih godina, kada su pitanja u vezi sa životnom sredinom bila predmet javnih debata, na evropskom nivou je formulisan prvi akcioni program politike odnosa prema životnoj sredini. U vezi sa stvaranjem zajedničkog tržišta sledio je čitav niz smernica u oblasti zagađenja vazduha i voda, uklanjanja otpada i zaštite prirode. EU je rano, međutim, počela da radi na ostvarenju sopstvenih ekoloških ciljeva. Prva smernica iz oblasti ekološke politike bavila se svrstavanjem, pakovanjem i obeležavanjem opasnih materijala (1967). Sledile su smernice koje su regulisale zagađenje vazduha izduvnim gasovima iz vozila (1970) ili zaštitu ptica i njihovih staništa (1979). Sa ekološkom mrežom *Natura 2000* ustanovila se, na primer, mreža zaštićenih područja u čitavoj Evropi, koja u međuvremenu obuhvata više od 26.000 oblasti u čitavoj Evropi.

Rani angažman EU

Evropski jedinstveni akt definisao je 1986. godine četiri cilja ekološke politike:²²

1. očuvanje i zaštitu životne sredine i poboljšanje njenog kvaliteta;
2. pružanje doprinosa zaštiti ljudskog zdravlja;
3. obezbeđenje opreznog i racionalnog korišćenja prirodnih resursa;
4. podsticanje međunarodnih mera u borbi protiv regionalnih i globalnih ekoloških problema.

Ciljevi EJA (1986)

Postepeno poboljšanje evropske ekološke politike usledilo je sa Ugovorom iz Maastrichta (1992) i iz Amsterdama (1997). Od tada je zaštita životne sredine definisana kao obavezan evropski zadatak:

„Zahtevi kada se radi o zaštiti životne sredine moraju biti uzeti u obzir prilikom utvrđivanja i sprovodenja zajedničkih politika i mera navedenih u članu 3, posebno kada se radi o podsticanju održivog razvoja.“

(Ugovor iz Amsterdama 1997: čl. 6)

22 Ciljevi po EJA u Službenom glasniku Evropskih zajednica (br. 169/12) od 29. juna 1987, str. 10

U međuvremenu su ciljevi politike zaštite životne sredine uneti i u evropsku Povelju o osnovnim pravima. Tamo se u članu 37a pominje princip održivog razvoja:

„Visok nivo zaštite životne sredine i poboljšanje kvaliteta životne sredine moraju biti sastavni deo politika Unije i moraju biti obezbeđeni u skladu sa principom održivog razvoja.“ (Povelja o osnovnim pravima EU: čl. 37).

Evropski zakoni o zaštiti životne sredine obuhvataju čitav niz obavezujućih standarda kvaliteta. Postavljanje gornjih granica za materije štetne po zdravlje ima za cilj smanjenje zagađenja životne sredine u čitavoj EU.

Smernice koje su donete na evropskom nivou države članice moraju u jednom određenom vremenskom periodu preneti u svoje zakone. Ukoliko to ne učine, sa evropskog nivoa mogu biti određene sankcije protiv dotične države, na primer u vidu novčanih kazni.

Evropska klimatska politika

*Evropska trgovina
dozvolama za
emisiju*

Klimatske promene postale su jedna od najznačajnijih tema Unije u oblasti ekološke politike poslednjih godina. Evropska unija je angažovana na smanjenju emisije štetnih gasova. U tu svrhu EU je sprovedla sistem trgovine dozvolama za emisiju štetnih gasova. Za razliku od trgovine dozvolama za emisiju iz Protokola iz Kjota iz 1997. godine u kome su države te koje trguju emisijama, u EU to rade preduzeća (up. poglavje 4.4).

U Ugovoru iz Lisabona problem klimatskih promena prvi put je jasno pomenut. Veći značaj evropske klimatske politike naglašen je uvođenjem posebnog Komesarijata za klimatsku politiku.

Održivi razvoj

Koncept održivog razvoja definisan je u Ugovoru iz Amsterdama (1997) kao zajednički cilj evropske politike.

Sa novom evropskom strategijom o održivom razvoju iz 2006. godine EU sledi sveobuhvatni koncept održivog razvoja. U sedam najvažnijih oblasti preduzimaju se pojačani napor i uzima se u obzir međusobni uticaj različitih oblasti politike.

Pri tome se radi o:

1. klimatskoj promeni i čistoj energiji;
2. održivom razvoju saobraćaja;
3. održivoj proizvodnji i potrošnji;
4. zaštiti prirodnih resursa;
5. poboljšanju kvaliteta vazduha radi zaštite zdravlja;
6. borbi protiv socijalne izolacije;
7. sprovođenju održivog razvoja i borbi protiv siromaštva u svetu.

Lisabonska strategija doneta je od strane evropskih šefova država i vlada na samitu u Lisabonu u martu 2000. godine. Njen cilj bio je da se do 2010. godine EU učini **najkonkurentnijim i najdinamičnjim ekonomskim prostorom na svetu koji je zasnovan na znanju**. Reformski političari u čitavoj Evropi trebalo je da ostvare promene nacionalnih ekonomija u oblasti nauka zasnovanih na znanju (nije jasno šta znači u oblasti nauka zasnovanih na znanju, jer sve su nauke zasnovane na znanju u svim oblastima) kao i modernizaciju evropskih država blagostanja po uzoru na aktivnu socijalnu državu. Lisabonska strategija nije bila neosporavana. Kritički izveštaj (Kokov izveštaj iz 2005) o reformskim koracima država članica doprineo je okretanju ka težištima rasta i zapošljavanja. Osim toga, navedeno je da je strategija suviše pod (uticajem ekonomsko-liberalnog duha vremena. Naslednik Lisabonske strategije je program Evropa 2020.

Evropska strategija za održivi razvoj predstavlja dopunu Lisabonske strategije sa ciljem da se ojača ekološka dimenzija u procesu integracije.

I strategiju za održivi razvoj kao i Lisabonsku strategiju prati mehanizam usmeravanja, OMK (up. poglavlje 3.3).

Problemi evropske održivosti

Evropska politika zaštite životne sredine i održivog razvoja suočava se pre svega sa dva problema. Kada se radi o regionalnim problemima, kao što su *kisele kiše* ili zagađene reke, bilo je nekih uspeha. Problematično je, međutim, kada se uzrok i posledica ne dešavaju na istom mestu. Neki ciljevi ekološke politike, na primer ograničenje zagrevanja planete, mogu se ostvariti samo na globalnom nivou.

Problemi

EU može, doduše, da postavlja sebi ambiciozne ciljeve i u određenom smislu svojim primerom da predvodi u oblasti ekološke i klimatske politike. Ali ako značajne države poput SAD ili Kine ne slede njen primer, efekat tih mera ostaje ograničen.

Jedan drugi problem evropske politike održivog razvoja je, međutim, u potpunosti domaći. Realizacija često ambicioznih ciljeva u okviru Strategije za održivi razvoj ume da bude problematična.

S tim u vezi, od značaja je i nedovoljna volja država članica da konsekventno sprovode svoje nacionalne strategije za održivi razvoj. Primena OMK Evropskoj komisiji ne omogućava korišćenje bilo kakvih sankcija.

Ali i na evropskom nivou može se utvrditi nedostatak ambicije, pre svega kada se radi o pitanju usklađenosti Lisabonske strategije i Strategije za održivi razvoj.²³

Stoga još uvek nije razjašnjeno na koji način ciljevi kao što su veći rast i veća konkurentnost mogu biti usklađeni sa ciljevima održivog privrednog rasta, održive proizvodnje i održive potrošnje.

Za socijaldemokratiju to znači sledeće:

- S jedne strane, angažman EU u oblasti zaštite životne sredine i životinjskih i biljnih vrsta svakako je impresivan, ali s druge strane ona ne uspeva da u jednakoj meri integriše u svoju politiku tri dimenzije održivog razvoja (socijalnu, ekonomsku i ekološku) i da ih međusobno uskladi.
- Reforme u cilju podsticanja održivog razvoja moraju da prate porast značaja ekološke i socijalne dimenzije u odnosu na ekonomsku dimenziju tako da u svim političkim aktivnostima moraju dugoročno da budu jednako zastupljene sve tri dimenzije.

²³ Čak je i Evropski savet u decembru 2009. upozorio da postoji velika isprepletenost te dve strategije (up. Evropski savet 2009.)

3.5. Mir: evropska spoljna i bezbednosna politika

Nakon užasnih iskustava iz dva svetska rata u periodu od samo 30 godina trajni mir na evropskom kontinentu kao cilj bio je pokretačka snaga u procesu evropske integracije.

U tom smislu evropsko ujedinjenje ostalo je do danas jedinstven uspešan poduhvat. Među državama članicama sada već više od 60 godina traje mir i eventualni ratni sukobi u suštini su nemogući zbog veoma bliske ekonomске i političke povezanosti.

Komplikovani spoljni odnosi evropskih nacija pretvoreni su u unutrašnje odnose, koji, istina, nisu oslobođeni suprotnih interesa, ali u kojima se o tim suprotnostima pregovara i rešenja se traže pod zajedničkim krovom.

S tim u vezi je i pitanje *novih* spoljnih odnosa zajednice. Kakav stav i kakvu ulogu treba da preuzmu nove institucije u pitanjima spoljne politike?

Spoljna i bezbednosna politika tradicionalno predstavljaju veoma značajne domene nacionalnih država. One spadaju u klasične zadatke svake države. Država obezbeđuje sigurnost stanovništva i zastupa interes stanovništva u odnosima sa drugim državama.

Sa stanovišta demokratske teorije to predstavlja značajan preduslov za to da ljudi budu spremni da se podrede monopolu sile države. Spoljna politika, osim toga, ima i veoma snažno, a često i pozitivno, dejstvo na javnost. Tako su u Nemačkoj obično ministri spoljnih poslova najomiljeniji među političarima.

Evropska politika spoljne trgovine

Postoji spoljno-politička oblast koja zbog postojanja zajedničkog tržišta spada u nadležnosti zajedničke politike, a to su evropski spoljno-trgovinski odnosi.

Promenjena
perspektiva

*Spoljna trgovina na
nadnacionalnom
nivou*

U ekonomskim odnosima sa državama izvan Evropske unije, EU može da sprovodi autonomnu trgovinsku politiku. U to spada, na primer, utvrđivanje carinskih propisa za robu iz država izvan EU ili mere koje se preduzimaju radi zaštite evropskog tržišta (kao što su, na primer, anti-damping mere, ograničenja uvoza i količina, ukidanje trgovinskih koncesija, itd). Te mere Evropska komisija po pravilu može samostalno da uvodi.

Većina trgovinskih odnosa EU zaključuje se u okviru sporazuma STO. Pored toga, EU zaključuje sporazume sa pojedinim državama ili grupama država (npr. sporazum iz Lomea sa AKP-državama (Afrika, Karibi, Pacifik) ili Ugovor sa EFTA [European Free Trade Association] sa Lihtenštajnom, Islandom, Švajcarskom i Norveškom).

*Spoljna politika je
organizovana na
međudržavnom
nivou*

Za razliku od *spoljno-trgovinskih* odnosa, koji su zbog zajedničkog tržišta u velikoj meri postali nadnacionalni, evropski *spoljno-politički* odnosi organizovani su na međudržavnom nivou.

Evropska politička saradnja

Napori država osnivača EU (Nemačka, Francuska, Italija i države Beneluksa) da imaju bliskiju političku saradnju i izvan ekonomске oblasti, nisu na početku bili praćeni srećom. Prvi pokušaji pedesetih i šezdesetih godina da se osnuje evropska odbrambena zajednica i evropska politička zajednica su propali.

*Tokom 1970: prvi
koraci – EPS*

Novi pokušaj političke saradnje predstavljala je tzv. Evropska politička saradnja (EPS). Osnov za EPS predstavljao je tzv. Davinjonov izveštaj iz 1970. godine (nazvan po belgijskom diplomati Etjenu Davinjonu).

Cilj je bio da se postigne harmonizacija spoljno-političkih stavova šest država članica i da se dogovore zajednički postupci. Evropska politička saradnja bila je organizovana na međudržavnom nivou i nije imala ugovornu osnovu. Na taj način predstavljala je pravno neobavezujući dogovor između šest država.

Sa Evropskim jedinstvenim aktom iz 1986. godine vlade su najpre izrazile svoju spremnost da rade na razvoju zajedničke spoljne politike. Pri tome im je bilo najvažnije da rade na jačanju zajednice, koja je u međuvremenu imala 12 država članica, i to preko jedinstvenog nastupa u međunarodnim odnosima.

Zajednička spoljna i bezbednosna politika

Osnivanjem Evropske unije Ugovorom iz Maastrichta (1992) otvoren je put za etabriranje Zajedničke spoljne i bezbednosne politike. Tu je prvi put pomenuta i mogućnost zajedničke odbrambene politike kao dugoročni cilj.

U strukturi hrama,²⁴ koja je kreirana u Ugovoru iz Maastrichta, Zajednička spoljna i bezbednosna politika predstavljala je drugi stub. Prvi, nadnacionalno organizovan stub sadržavao je zajedničke politike EZ (prethodno EEZ), a treći stub bio je posvećen saradnji u policijskim stvarima i u pravosuđu. I Zajednička spoljna i bezbednosna politika kao i Policijska i pravosudna saradnja bile su organizovane na međudržavnom nivou.

Države članice nisu, dakle, odustale ni od jednog dela svog suvereniteta već su samo stvorile institucionalni okvir za konsultacije i dogovore o zajedničkim merama u spoljno-političkim pitanjima.

Svaka zajednička spoljno-politička akcija i stav Zajedničke spoljne i bezbednosne politike realizovani su jednoglasno i ni Komisija ni Evropski sud nisu imali mogućnost vršenja uticaja. Tu se ponovo pokazuje da su države, slično kao i u socijalno-političkoj oblasti, videle u principu potrebe za zajedničkim delanjem, ali da nisu bile spremne da predaju delove svog suvereniteta evropskom nivou.

Sa procesima ponovnog uređenja međunarodnog političkog sistema nakon kraja Hladnog rata (1989/1990) EU je takođe morala (iznova) da definiše svoju ulogu spoljno-političkog aktera. *Potvrda njenog identiteta na međunarodnom nivou*²⁵ postala je cilj.

1992: Saradnja u
Zajedničkoj spoljnoj
i bezbednosnoj
politici

24 Up. sl. br. 6 u poglavlju 3

25 Konsolidovana verzija Ugovora iz Maastrichta, čl. B (<http://eurlex.europa.eu/de/treaties/>)

Dalji razvoj Zajedničke spoljne i bezbednosne politike narednih godina očigledan je na osnovu otvaranja funkcije Visokog predstavnika i veoma opreznog labavljenja principa jednoglasnog odlučivanja kroz konstruktivnu uzdržanost.²⁶

Ovo poslednje omogućava jednoj grupi država članica da prodube svoju saradnju bez mogućnosti da ih uzdržanost pojedinih država članica blokira. Zajednička spoljna i bezbednosna politika proširena je u Ugovoru iz Nice (2000), u kome su pored sigurnosti i mira kao zadaci navedeni i podsticanje demokratije, ljudskih prava i principa pravne države.

Evropska bezbednosna i odbrambena politika

Dok se EU u okviru Zajedničke spoljne i bezbednosne politike koncentrisala, pre svega, na oblast spoljne politike, sa Evropskom bezbednosnom i odbrambenom politikom u evropsku spoljnu politiku ušla je aktivna vojna komponenta.

Značajan podsticaj za pojačane napore u cilju etabliranja zajedničke odbrambene i bezbednosne politike bilo je iskustvo evropske nemoći u konfliktu na Balkanu. Posebno je konflikt na Kosovu 1999. godine ukazao na nesposobnost EU da pronađe političko rešenje. Pošto EU nije imala sopstvene vojne kapacitete sa kojima bi se umešala u konflikt, bila je moguća samo intervencija NATO.

Pojam **meka moć** (eng. *Soft Power*) opisuje poseban oblik sprovođenja moći država i političkih aktera nad drugim državama i društvima; ta moć je bazirana na nevojnim resursima (eng. *Hard Power*). U sredstva meke moći spada funkcija uzora, atraktivnost i prenošenje sopstvenih normi i vrednosti. [...] Taj pojam potiče od američkog politikologa Džozafa Naja. EU se često navodi kao primer meke moći, pošto s jedne strane ne raspolaže vojnim resursima kojima raspolažu SAD, a s druge strane nastupa sa stanovišta civilne moći.

(Leksikon o Evropi 2009: 301, skraćeno)

Pozivanje na NATO u kontekstu evropskog konflikta izazvalo je javne kritike i prigovore kako je EU zakazala i kako je zajednička spoljna i bezbednosna politika neefikasna. Ta kritika izražena je najjasnije kroz metaforu koja kaže da je EU ekonomski džin i spoljno-politički patuljak. Različita mišljenja među državama članicama sprečila su jasno i jedinstveno uključivanje EU na početku konflikta na Balkanu.

26 Konsolidovana verzija Ugovora iz Maastrichta, čl. B (<http://eurlex.europa.eu/de/treaties/>)

Pored toga, nije bilo mogućnosti intervencije kako bi se konflikt na Kosovu završio vojnim putem. Odluka o sastavljanju Evropske bezbednosne i odbrambene politike na zasedanju Evropskog saveta u Kelnu 1999. godine može svakako biti interpretirana kao neposredna posledica slabosti Zajedničke spoljne i bezbednosne politike u balkanskom konfliktu.

Izgradnjom stalnih institucija i struktura (kao, npr. Političkog i bezbednosno-političkog komiteta, vojnog štaba EU, vojnog odbora EU ili odbora za civilne aspekte kriznog menadžmenta) stvoreni su značajni preduslovi za sprovodenje vojnih ili civilno-vojnih operacija. Sa Evropskom bezbednosnom i odbrambenom politikom EU ima mogućnost da u krizne regije šalje vojne i policijske snage država članica.

Kao deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike i Evropska bezbednosna i odbrambena politika organizovana je na međudržavnom nivou i o njoj se odluke donose jednoglasno u Savetu. U Evropskoj bezbednosnoj i odbrambenoj politici prevashodno se radi o civilnom kriznom menadžmentu, dok se vojne intervencije uzimaju u obzir tek kada su iscrpljene sve druge opcije.

Dalji razvoj Zajedničke spoljne i bezbednosne politike u Ugovoru iz Lisabona (2009)

Prelazna klauzula u Ugovoru iz Lisabona omogućuje Evropskom savetu da doneše odluku konsenzusom o tome da će Savet ministara u određenoj političkoj oblasti ubuduće donositi odluke glasovima kvalifikovane većine (umesto jednoglasno).

Zajedničke spoljne i bezbednosne politike, Evropska bezbednosna i odbrambena politika, dobila više na značaju i njen sadržaj je dodatno preciziran. Naziv je promenjen u Zajedničku bezbednosnu i odbrambenu politiku i definisana je kao neodvojiv sastavni deo Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (čl. 46 Ugovora o EU). Ona podleže propisu o jednoglasnom odlučivanju i isključena je iz odredbi prelazne klauzule.

U Ugovoru iz Lisabona Zajednička spoljna i bezbednosna politika razvijena je dalje. Cilj unetih novina bio je da EU kao akter na svetskoj političkoj sceni postane vidljivija i efikasnija. Posebno je *bezbednosno-politička ruka*

[Veći značaj u
Ugovoru iz Lisabona](#)

Dodatna literatura:

Matjas Jop i Sami Sandawi (2009.), *Evropska bezbednosna i odbrambena politika, u: Verner Vajdenfeld i Wolfgang Vesels (prir.) Godišnjak evropske integracije 2009. Baden-Baden, str. 241–248. (Mathias Jopp und Sammi Sandawi (2009), Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.), Jahrbuch der Europäischen Integration 2009, Baden-Baden, S. 241-248.)*

Elfride Regelsberger (2009), *Zajednička spoljna i bezbednosna politika, u: Verner Vajdenfeld i Wolfgang Vesels (prir.) Godišnjak evropske integracije 2009. Baden-Baden, str. 249–256. (Elfriede Regelsberger (2009), Gemeinsame Aussen- und Sicherheitspolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.) Jahrbuch der Europäischen Integration 2009, Baden-Baden, S. 249-256.*

Nova funkcija Visokog predstavnika Unije za spoljnu i bezbednosnu politiku, u nezvaničnom oslovljavanju *Ministar za spoljne poslove EU*, zadužen je za bolje usklađivanje evropske spoljne politike.

Da bi mogao da ispunji svoju funkciju, on ima dva zaduženja: istovremeno je potpredsednik Komisije i predsednik Saveta za spoljne poslove. Osim toga, Evropska služba spoljnih poslova pruža mu institucionalnu podršku. U njoj rade saradnici Komisije, sekretarijata Saveta i diplomate koje u to telo šalju države članice.

Te novine mogu da utiču podsticajno na kreiranje identiteta u evropskoj spoljnoj politici, ali to značajno zavisi od ličnosti određenog Visokog predstavnika odnosno predstavnice.

Zajednička bezbednosna i odbrambena politika dobila je u novom ugovoru veći značaj i bolje je precizirana. U njemu je prvi put formulisan jasno ugovoren zadatak stvaranja evropske odbrambene politike. Značajan instrument za to predstavlja *stalna strukturirana saradnja*. Na taj način jedna grupa država može da unapređuje svoju saradnju u oblasti odbrambene politike, ukoliko ujedinjenje svih država članica bude neuspešno.

Osim toga, Unija je u novom ugovoru preko utemeljene klauzule o pružanju pomoći dobila potencijalno karakter odbrambene alijanse. Klauzula o pružanju pomoći kaže da u slučaju vojnog napada na neku od država članica Unije ostale države članice moraju da joj pruže pomoć u okviru svojih mogućnosti. Osim toga, u Ugovoru iz Lisabona postoji klauzula o solidarnosti, po kojoj je dogovorena međusobna pomoći država članica nakon terorističkih napada ili prirodnih katastrofa. Pogođena država mora zvanično da zatraži pomoći ostalih država članica.

Spoljno-političko traženje identiteta

Suštinski problem evropske spoljne i bezbednosne politike i dalje je činjenica da je veoma teško postići saglasnost između sada već 27 država članica kada se radi o značajnim spoljno-političkim pitanjima.

Razlog za to leži, najpre, u tome što je spoljna politika tradicionalno veoma značajna za procese kreiranja nacionalnog identiteta i što ona time predstavlja politički osetljivo i ideološki nabijeno političko polje.

S druge strane, države članice zbog svojih različitih istorijskih iskustava, kulturnih i spoljno-političkih tradicija imaju delimično veoma različite spoljno-političke interese i obaveze. To ih posebno u odnosima sa SAD i Rusijom stavlja u veoma različite pozicije i pruža im slabe mogućnosti ostvarenja saglasnosti.

To je postalo očigledno u ratu u Iraku 2003. godine. Države članice EU nisu bile u stanju da zauzmu jedinstven stav u odnosu prema SAD. Dok su Velika Britanija, Holandija, Danska i Portugal, ali i mnoge srednjeevropske i istočnoevropske zemlje, umarširale u Irak na strani Amerikanaca, države poput Nemačke, Francuske i Belgije pobunile su se protiv vojne intervencije SAD i odbile da pruže podršku.

Na jednoj konferenciji za novinare tadašnji američki ministar odbrane Donald Ramsfeld izrazio je svoje negodovanje povodom odbijanja Francuske i Nemačke da se uključe tako što ih je nazvao *stara Evropa* (eng. *Old Europe*). Ali i nakon toga i dalje su se javljale razlike u EU u odnosu prema spoljno-političkim pitanjima. Tako, na primer, još uvek nisu sve države članice EU priznale Kosovo, što samo potvrđuje da postoje razlike u stavovima kada se radi o Balkanu.

Očigledno je koliko je za EU teško da krene putem zajedničke spoljne politike. Stoga se i ubuduće može računati s tim da Velika Britanija, koja je istorijski veoma snažno vezana za SAD, neće podržavati spoljno-političku poziciju EU ukoliko bi time narušila svoj odnos prema SAD. A i nove države članice će svoju bezbednost radije poveriti vojnoj super sili nego svojim evropskim susedima te stoga s velikom skepsom gledaju na približavanje Rusiji.

Definicija spoljno-političkog identiteta za EU predstavlja, dugoročno veliki izazov. To je dodatno otežano postojanjem konkurenčije između nacionalnih spoljnih politika država članica.

Nacionalna ministarstva spoljnih poslova baš kao i šefovi država i vlada teško da će biti spremni da rade na jačanju evropske spoljne politike na uštrb sopstvenog uticaja.

Promena težišta na svetskoj političkoj sceni otvara istovremeno i mogućnost da evropske države članice uvide da su u stanju da ostvare globalni uticaj samo preko EU, čak i ako se radi o velikim državama poput Nemačke, Francuske i Velike Britanije. Odnose sa Kinom, Indijom ili Rusijom mnogo je jednostavnije kreirati u sopstvenom interesu ako ste deo zajednice 27 država nego ako svaka država to radi za sebe.

Nešto slično važi i kada se radi o jačem udruživanju vojnih resursa. Države članice EU troše zajedno više od 20 milijardi evra za budžete odbrane. Rezultat je veoma veliki i izuzetno neefikasan vojni aparat, što je na duže staze neodrživo.

Za socijaldemokratiju to znači sledeće:

- S pogledom na tri formulisana zahteva u oblasti mira pokazalo se da su u unutrašnjoj strukturi Unije u velikoj meri ostvareni ciljevi mirnih odnosa između država i mirnog poretku država kroz pravnu sigurnost i socijalni mir.
- Promene i dalji razvoj potrebni su, pre svega, u okviru spoljnih odnosa Evropske unije.
- Spoljno-politički predlozi reformi trebalo bi stoga da se bave pojašnjavanjem i jačanjem međunarodnog profila EU.

4. EVROPA SUTRA: POGLED U BUDUĆNOST I PREDLOŽENE REFORME

U ovom poglavlju ćemo:

- predstaviti predloge reforme EU u pet dimenzija;
- pojasniti na koji način te reforme jačaju socijaldemokratiju na evropskom nivou;
- skicirati šanse odnosno prepreke za realizaciju predstavljenih reformskih napora i
- navesti dodatnu literaturu.

U prethodnom poglavlju pokazano je da se u toku procesa integracije uvek diskutuje i o značajnim zahtevima socijaldemokratije i da se oni delimično i ostvaruju. Primer za to jeste Povelja o osnovnim pravima ili pristup EU Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima.

Pri tome je u prethodnom poglavlju pokazano da današnja EU, mereno zahtevima iz poglavlja 2, još uvek ima čitav niz nedostataka. Neke od opisanih deficitova su lakše, a druge teže rešiti.

U nastavku ćemo govoriti o reformskim predlozima koji su od velikog značaja za jačanje socijaldemokratije. To može da se odvija u dva pravca: najpre tako što će biti podržani projekti socijaldemokratije na evropskom nivou (pozitivna integracija) ili tako što će biti postignuta i/ili zaštićena dostignuća socijaldemokratije na nacionalnom nivou.

U okviru ove knjige ne možemo, međutim, pružiti potpun pregled svih ideja i predloga. Ovde se radi o opravdanom izboru predloga i ideja koji treba da posluži kao primer.

Dodataknja literatura:

- Publikacije*
Međunarodne političke analize FES
► www.fes.de/ipa
(*Publikationen der Internationalen Politikanalyse (IPA) der FES*)

- Publikacije Odeljenja za ekonomsku i socijalnu politiku FES*
► www.fes.de/wiso
(*Publikationen der Abteilung Wirtschafts- und Sozialpolitik der FES*)

4.1. Jačanje evropske demokratije

Zahtev za jačanjem demokratije na evropskom nivou sa stanovišta socijaldemokratije je od posebnog značaja: u izgradnji i načinu funkcionisanja evropskih institucija, kao što je rečeno, ima deficita na polju legitimnosti i demokratije.

U nastavku ćemo predstaviti predloge reforme Evropske unije, kojom može da se ostvari značajan doprinos uklanjanju deficita u evropskoj demokratiji.

Evropski izbori organizovani na evropskom nivou

*Predlog je
paradoksalan?*

Predlog da se evropeizuju evropski izbori zvuči paradoksalno. Taj predlog, međutim, upućuje na to da se evropski izbori uglavnom vode sa nacionalnim temama i političarima.

Za diskusiju:

Ponovo je opalo učešće građana na izborima za Evropski parlament 2009. godine i sada je na najnižem nivou.

Zadatak: Šta mislite da je razlog za tako malu izlaznost građana na evropske izbore? Da li su birači procenili da je uticaj Evropskog parlamenta suviše mali? Da li su teme na izborima suviše ili nedovoljno naglašene? Koji bi mogli da budu drugi razlozi?

Predlog da se evropeizuje evropska predizborna kampanja uzima u obzir tri stvari:

- uvođenje evropskih izbornih lista;
- razvoj pravih evropskih izbornih programa;
- transfer izbornih programa u evropsku preizbornu strategiju.

Evropske izborne liste

Do sada su na evropskim izborima, koji su organizovani na nacionalnom nivou, postojale nacionalne izborne liste sa kandidatima nacionalnih partija. Građanima prilikom glasanja nije bilo jasno kojoj evropskoj stranci to jest političkoj grupaciji daju svoj glas. Evropska izborna lista ne bi samo građanima pomogla da bolje prepoznaјu kojoj političkoj grupaciji u evropskom parlamentu daju svoj glas.

Postoje kritike kada se radi o uvođenju evropskih izbornih lista i one nisu potpuno neopravdane. One ukazuju na to da bi bilo teško ostvariti saglasnost oko jedinstvene liste s obzirom na mnoštvo političkih stranaka koje su zastupljene u svakoj političkoj grupaciji.

Sasvim sigurno je teško kratkoročno realizovati evropske izborne liste, posebno zbog toga što ne postoje evropske stranke koje su pandani nacionalnim strankama. Dugoročno, međutim, etabriranje evropskog sistema političkih partija predstavlja značajan cilj socijaldemokratije u Evropi.

Srednjeročni predlog glasi da partije samo imenuju zajedničkog kandidata. Slično kao u nemačkom izbornom sistemu birači mogu i na evropskim izborima da imaju prvi i drugi glas. Prvim glasom bi se u tom slučaju glasalo za glavne kandidate političkih grupacija, a drugim glasom predstavnici odgovarajuće nacionalne izborne liste.

Evropski izborni programi

Još jedan značajan aspekt, koji bi morao ići ruku pod ruku sa uvođenjem evropskih izbornih lista, bilo bi jače evropsko-političko usmerenje predizborne kampanje preko jedinstvenih evropskih izbornih programa.

I dalje u evropskoj predizbirnoj kampanji u pojedinim državama članicama dominiraju teme iz unutrašnje politike. To je razlog zbog koga se u politikološkoj literaturi evropski izbori karakterišu kao *izbori drugog reda* (eng. *second order election*).

Za takve *izbore drugog reda* karakteristično je, pre svega, da birači i političke stranke i mediji tim izborima pridaju manji značaj nego nacionalnim izborima.

*Cilj: podsticanje
evropske javnosti*

Dodatna literatura:

Bjern Haker i Gero Mas (2010), *Program principa za SPE, sličnosti, glavne tačke nemačke perspektive*, Fondacija

Fridrich Ebert, *Odeljenje za medunarodnu političku analizu*, Berlin (Björn Hacker und Gero Maaß (2010), *Grundsatzprogramm für die SPE, Baustellen, Gemeinsamkeiten und Eckpunkte aus deutscher Perspektive*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin.

Evropska predizborna strategija

Na evropskim izborima 2009. godine u proseku je samo 43% građana sa pravom glasa iz svake države izašlo na izbore.²⁷ Osim toga, nacionalne partije evropske izbore posmatraju kao neku vrstu barometra raspoloženja u odnosu prema temama domaće politike ili predstojećim nacionalnim izborima.

Zajednički evropski izborni programi omogućili bi transnacionalnu diskusiju o evropskim temama, što ne samo da bi bilo isto što i evropeizacija evropskih izbora već bi delovalo podsticajno i na evropsku javnost.

Prve pokušaje jače evropeizacije evropske predizborne kampanje na osnovama zajedničkih izbornih programa preduzeli su evropski Zeleni u predizbirnoj kampanji 2004. godine. Na poslednjim evropskim izborima 2009. godine već sva evropska udruženja političkih partija, sa izuzetkom malih, desno orientisanih, nacionalističkih grupacija, usvojila su takozvane izborne programe na čijoj osnovi je trebalo da bude vođena nacionalna evropska predizborna kampanja.

Kada se sada razmišlja o tome, mora se konstatovati da su uprkos evropskim izbornim programima u evropskoj predizbirnoj kampanji 2009. godine kod većine partija dominirale nacionalne teme.

Razlog za to ležao je u najvećoj meri u tome što su izborni programi pružali samo tematski okvir i što nisu bili pretvoreni u obavezujuću evropsku predizbornu strategiju. Na osnovu tih iskustava Socijaldemokratska partija Evrope namerava da sastavi zajednički program principa socijaldemokratije.

Evropska predizborna strategija

Sve tri tačke (evropski izborni program u vezi sa evropskim izbornim listama/glavnim kandidatima i zajedničkom evropskom predizbornom strategijom) moraju da budu međusobno povezane. Samo tako je moguće ostvariti evropeizaciju i mobilisati birače na izborima za Evropski parlament. Ekonomski i politički značaj Unije je ogroman i izbori za Evropski parlament sa više od 375 miliona birača predstavlja najveće demokratske izbore na svetu.

27 Radi poređenja: izlaznost na izborima za nemački Bundestag iznosi između 70% i 90%. Tokom 2009. godine iznosila je 70%, što je bila najmanja izlaznost od kraja Drugog svetskog rata.

Evopeizacija predizborne kampanje na evropskom nivou značila bi sledeće:

1. da bi nacionalne partije bile primorane da vode predizbornu kampanju sa evropskim temama, što bi za posledicu imalo značajnije javno bavljenje tim temama na nivou evropske politike;
2. da izbori za Evropski parlament mogu da dobiju veći značaj koji bi bio primeren većem političkom uticaju EU na nacionalno zakonodavstvo i život ljudi;
3. da bi veća izlaznost građana i njihovo veće bavljenje evropskom politikom mogla biti očekivana posledica što bi ojačalo legitimitet evropske politike.

*Veći značaj
parlamenta*

Sa stanovišta socijaldemokratije time bi se jačalo demokratsko učešće građana u procesu evropske integracije tako što bi im bio stavljen na raspolaganje veći broj informacija i što bi imali veću mogućnost odlučivanja.

Parlementarizacija EU

Sledeći, dugoročni reformski predlog u cilju poboljšanja evropske demokratije odnosi se na parlamentarizaciju EU. Evropski parlament trebalo bi da u strukturi institucija EU dobije na značaju.

Dugoročni cilj je da se EU razvija u pravcu sistema vladavine parlamenta. Na taj način bi se nadoknadio jedan deo deficita demokratije u Uniji.²⁸

Neophodni reformski koraci u cilju parlamentarizacije, o kojima se diskutuje, su sledeći:

- izbor predsednika Komisije (od strane Evropskog parlamenta ili na direktnim izborima);
- sastavljanje Komisije u skladu sa zastupljeniču stranaka u parlamentu;
- novi izborni sistem za izbore za Evropski parlament (npr. jedinstveni proporcionalni izbori u velikim regionalnim izbornim okruzima);
- izgradnja Evropskog parlamenta i Saveta ministara u parlament sa dve komore (npr. Evropski parlament kao doma građana i savet ministara kao doma država ili stvaranje senata);
- jačanje Parlamenta kao ravnopravnog zakonodavnog organa pored Saveta ministara (sa pravom podnošenja inicijativa u parlamentu);

²⁸ Kada se radi o parlamentarizaciji Unije diskutuje se o dva modela: jedan model se odnosi na dalji razvoj u pravcu predsedničkog sistema vladanja (govor Joške Fišera na Humboldt Univerzitetu 2000), a drugi model predstavlja dalji razvoj Unije u pravcu sistema vladavine parlamenta (govor Lionel Žospena u Parizu 2001). Oba modela predstavljaju dugoročne perspektive sa mnoštvom preduslova koje treba ispuniti. Nakon neuspeha Ugovora o evropskom ustavu i prihvatanja Ugovora iz Lisabona krenulo se, uz prihvatanje pojedinih aspekata, više u pravcu parlamentarnog modela.

- formiranje evropskog sistema političkih partija;
- stvaranje evropske javnosti odnosno europeizacija nacionalnih javnosti;
- evropski ustav sa osnovnim, ljudskim i građanskim pravima kao suštinskim elementima.

Jačanjem Evropskog parlamenta može se, s jedne strane, ostvariti demokratski legitimitet evropskih institucija, a s druge strane, može se obezbediti (bolje) demokratsko učešće evropskih građana u procesu donošenja odluka.

Ugovorom iz Lisabona već je učinjen značajan korak za povećanje značaja Evropskog parlamenta. U najvećoj meri je ispunjen zahtev za ravnopravnom ulogom Evropskog parlamenta u evropskom zakonodavnom procesu tako što je postupak saodlučivanja podignut na nivo redovnog postupka odlučivanja na evropskom nivou.

Uvođenjem građanske inicijative za održavanje referendumu²⁹ na evropskom nivou otvorena je, osim toga, i mogućnost direktnog političkog učešća građana Evrope.

Za druge predloge reformi postoji mnogo više preduslova koje treba ispuniti te ih je teže realizovati, posebno u Uniji sa 27 država članica. Evropski ustav ili direktni izbori za predsednika Komisije spadaju u poduhvate na čije šanse za realizaciju se gleda trenutno skeptično, jer je projekat donošenja ustava propao pre tek nekoliko godina.

Stvaranje sistema evropskih političkih partija ili kreiranje evropske javnosti takođe zahtevaju ispunjenje velikog broja preduslova i moguće ih je samo dugoročno realizovati.

U tim oblastima postoje, međutim, pozitivne razvojne tendencije. Moguće je kao primere navesti napore socijaldemokratskih partija da se Socijaldemokratska partija Evrope razvije u partiju programa i članova (up. odeljak *Evropska predizborna strategija* u poglavlju 4.1)

29 Građanska inicijativa za održavanje referendumu predstavlja instrument direktnе demokratije na lokalnom nivou u Nemačkoj. Kada se radi o nekim značajnim pitanjima, građani mogu lokalnom organu vlasti (opštini, okrugu) da podnesu zahtev za održavanje referendumu. Taj zahtev, koji mora biti potpisani od strane određenog broja građana sa pravom glasa, naziva se građanska inicijativa za održavanje referendumu (prim.prev.)

I u dobrim evropskim medijima postoji bolje evropsko izveštavanje, što se odnosi i na politiku EU i na mnoštvo informacija o drugim državama u EU.³⁰

Proširenjem demokratskog učešća evropskih građana u procesu donošenja političkih odluka i upotpunjena demokratska legitimacija evropske politike je sa stanovišta socijaldemokratije u skladu su sa zahtevima formulisanim u poglavlju 2.

Dodatna literatura:

- *Joška Fišer (2000), Od zajednice država do federacije – Razmišljanja o zaključenju evropske integracije. Govor održan 12. maja 2000. na Humboldt univerzitetu u Berlinu (<http://www.hu-berlin.de/prl/veranstaltungen/reden>)*
- *Lionel Žospen (2001), Budućnost proširene Evrope. Govor održan 20. maja 2001. u Parizu (<http://www.europa-reden.de>)*
- *Katarina Holcinger i dr. (2005). Evropska unija: Teorije i analize, Paderborn, str. 60-66 (Katharina Holzinger u.a. Europäische Union: Theorien und Analysenkonzepte, Paderborn)*
- *Štefan Frelih (2002), Oproštaј od starog sistema – proširenje zahteva drastičnije reforme institucija EU, u: Časopis za političke nauke, 12. godina (2002), sveska 3, str. 1099-1121. (Stefan Fröhlich (2002) Abschied vom alten System – die Erweiterung erfordert drastischere Reformen der EU-Institutionen, in: Zeitschrift für Politikwissenschaften, 12. Jahrgang (2002), Heft 3, S. 1099-1121)*

30 Up. s tim u vezi studije Kristofa O. Majera (2002) kao i Kantnera (2004) osim toga, 2006. francuska novina *Le Monde* prestala je sa svrstavanjem evropskih tema i odluka u deo sa spoljnom politikom već je počela time da se bavi u delu sa unutrašnjom politikom. To bi trebalo građanima da ukaže na blisku povezanost evropske i nacionalne politike.

4.2. Podsticanje evropskog blagostanja³¹

Kako održati i uvećati blagostanje u Evropi? Koje su dobre ideje i strategije? U ovom poglavlju naveden je odgovor EU na ovo pitanje, koncept *Evropa 2020* i njegova kritika. Težište poglavlja leži na predstavi o ideji evropske ekonomске vlade kao i na razmišljanjima kako sprečiti evropsko poresko nadmetanje.

Evropa 2020

Program
„Evropa 2020“

Evropa 2020 – tako glasi naslov aktuelnog ekonomskog programa Evropske komisije sa trajanjem od 10 godina. Doneo ga je Evropski savet u junu 2010. godine na predlog Komisije. Cilj je *inteligentni, održivi i integrativni rast*.³² U mnogim oblastima EU se sa novom strategijom nadovezuje na staru Lisabonsku strategiju.³³

Kritika sindikata

Sa raznih strana se zahtevaju promene koncepta *Evropa 2020*. Tako se, na primer, Savez sindikata Nemačke zalaže za novi pravac: ne treba da budu najvažniji konkurentnost i tržište već održivost, solidarnost, kohezija i jednakost. Bez obavezanosti na socijalni napredak, borbu protiv siromaštva i *dobar posao* Evropska unija će sa stanovišta Saveza sindikata Nemačke i dalje biti mesto socijalne stagnacije. Evropi je potreban novi projekat: zajednička ekonomска vlada, koja se zalaže jednakno za ekonomski, ekološki i socijalni napredak (up. Zomer 2010).

31 Ovo poglavlje zasnovano je na analizi *Budućnost evropske ekonomski i monetarne unije* (Friedrich-Ebert-Stiftung 2010a). Izjave su sažete u uredništvu.

32 Saopštenje Komisije, „Evropa 2020 – strategija za inteligentni, održivi i integrativni rast“, 3 mart 2010. (http://ec.europa.eu/eu2020/index_en.htm)

33 Up. pogl. 3.4

Impulsi za strategiju EU-2020:

U okviru odeljenja Međunarodna politička analiza Fondacije Fridrih Ebert razrađeni su alternative i dodatni predlozi za strategiju Evropa 2020. Sledi primer:

Impulsi za ekonomsko-političke smernice:

1. poboljšanje koordinacije makroekonomije radi omogućavanja nove kombinacije politika u EU;
2. definisanje srednjeročnih i dugoročnih ciljanih dugova radi obezbeđenja stabilnosti budžeta u uslovima demografskih promena;
3. uvođenje socijalnog pakta za stabilnost Evrope radi okončanja konkurenkcije između sistema socijalne zaštite;
4. razvoj zelene ekonomije kao ideje vodilje u ekonomsko-političkoj koordinaciji u Evropi, koja će u budućnosti biti zasnovana na održivom modelu rasta i na ekološkoj i energetski efikasnoj industriji;
5. konsolidovanje unutrašnjeg tržišta uz očuvanje socijalnih i ekoloških standarda i preko koordinacije poreske politike;
6. povećanje podsticaja investicija i povećanje atraktivnosti istraživanja u Evropi.

(Fišer i dr. 2010: 3)

Dodataknja literatura:

- Severin Fišer i dr. (2010), *EU 2020 – impulsi za postlisabonsku strategiju: progresivni politički predlozi za ekonomsku, socijalnu i ekološku obnovu Evrope*, Fondacija Fridrih Ebert (Hg). Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin. (Severin Fischer u.a. (2010), *EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin).
- Fridrih Ebert Fondacija (priр. 2010b), *Radni krug Evropa* (2010), *Postavljanje smernica za održivu evropsku strategiju obrazovanja*, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin. (Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2010b), Arbeitskreis Europa (2010). *Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie*, Internationale Politikanalyse, Berlin.)
- Mihael Zomer (2010), *Ako ne sad, onda kad? Socijalnoj Evropi je potrebna odluka o političkim principima*, u: Mihael Zomer, Frank Bsirske, Wolfgang Rode (2010), *Business as usual ili nova strategija za budućnost? Strategija Evropa 2020 iz perspektive nemačkih sindikata*, Fondacija Fridrih Ebert (priр.); Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin, str. 4-7 (Michael Sommer (2010), *Wenn nicht jetzt, wann dann? Das Soziale Europa braucht eine politische Grundsatzentscheidung*, in: Michael Sommer, Frank Bsirske, Wolfgang Rohde (2010), *Business as usual oder eine neue Zukunftsstrategie? Die Strategie Europa 2020 aus der Perspektive deutscher Gewerkschaften*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hr), Internationale Politikanalyse, Berlin, S. 4-7)

Kako bi konkretno mogla da izgleda ideja o ekonomskoj vladi o kojoj ovde govori predsednik Saveza sindikata Nemačke?

Evropska ekonomска vlada?

Radna grupa za evropska pitanja Fondacije Fridrih Ebert izabrala je u septembru 2010. godine *Budućnost evropske ekonomске i monetarne unije* kao naslov za analizu koja je posvećena upravo toj temi. To je naslov koji podvlači značaj pitanja koja se od finansijske krize Grčke i od *krize evra* bave budućnošću Evrope. Odgovor autora glasio je da je neophodan novi oblik ekonomске integracije: evropska ekonomска vlada.

*Problem: izvozni
suficit*

U javnoj diskusiji se zahteva, pre svega, jednostrano zaoštrevanje sankcija u okviru pakta za stabilnost i rast. Ideja evropske ekonomске vlade u odnosu na to predstavlja *sveobuhvatni pristup koji u podjednakoj meri uzima u obzir smanjenje makroekonomskih neravnoteža, ostvarenje funkcionalnih finansijskih tržišta kao i konsolidovane budžete* (Fondacija Fridrih Ebert 2010a). Ne radi se, znači, samo o pitanjima zaduženja već i o pitanjima izvoznog suficita, na primer.

Ideja koja je tu opisana o evropskoj ekonomskoj vladi predviđa postojanje dveju ruku: jedne preventivne ruke i jedne reaktivne ruke, koja će imati korektivnu funkciju. Tek ukoliko preventivna koordinacija država između sebe ne uspe da dovede do željenog rezultata, sa centralnog mesta, dakle od strane EU, intervenisaće se korektivnim sankcijama.

Preventivna ruka

*Prevencija:
koordinacija*

U okviru koordinacije prvi cilj bi bio da se radi na borbi protiv nelojalne konkurenčije država EU u vezi sa proizvodnim faktorima koji utiču na atraktivnost lokacija za pokretanje proizvodnje. Ekonomski konkurenčija je poželjna, ali ne treba da bude bazirana na dampingu zarada ili poreza već na kvalitetu i inovacijama.

Stoga taj model ekonomске vlade predviđa jedinstvene minimalne stope i obračunske osnove za poreze preduzeća, zarade koje zavise od produktivnosti i relativno uporedive minimalne zarade. Minimalna zarada trebalo bi u svakoj zemlji da iznosi najmanje 50% prosečne bruto zarade.

Osim toga, potrebno je ponovo se setiti cilja spoljno-ekonomске ravnoteže. U Nemačkoj su u zakonu o stabilnosti od 1967. godine pored ciljeva primerenog i

stalnog ekonomskog rasta utemeljeni i stabilnost cena i niska stopa nezaposlenosti u okviru *magičnog četvorougla*.

Predloženi model predviđa da trgovinski bilans jedne zemlje unutar Evrope sme da se kreće od -3 do +3%. Na koji način će države to ostvariti prepušteno je najpre samo njima.

Za Nemačku bi prvi korak morao da se sastoji u tome da se zarade povećaju, jer *stanje stagnacije u oblasti realnih zarada uz stalni rast izvoza slab potražnju*

na zajedničkom tržištu, uzrokuje neravnotežu u čitavoj EU i proizvodi sklonost ka deflaciji (Fondacija Fridrih Ebert 2010a:5).

Trgovinski bilans je razlika između izvoza i uvoza roba izražena u procentima bruto domaćeg proizvoda.

Preventivna ruka evropske ekonomске vlade obuhvatala bi dodatne elemente kao što su jače učešće Evropskog parlamenta u postupcima zbog prekomernog deficit,³⁴ mehanizam za rano upozoravanje u okviru budžetske politike u čitavoj EU i evropski porez na finansijske transakcije.

Porez na finansijske transakcije

„Bio bi uveden porez [...] na ostvareni promet u trgovini vrednosnim papirima kao i na derivate ako bi poslovi bili zaključeni u EU ili uz učešće barem jedne države članice u inostranstvu. Porez bi mogao biti ubiran kao generalni i veoma mali porez na sve finansijske transakcije u iznosu između 0,05% i 0,1% za promet iznad 1.000 evra. Kupovina hartija od vrednosti sa namerom da se one zadrže jedva da bi bila opterećena porezom. Poresko opterećenje raste što je veća kratkoročnost transakcije, jer profitabilnost kratkoročnih spekulacija proizlazi iz sume razlika između prodajne i kupovne cene. Te razlike se smanjuju zbog plaćanja poreza na finansijske transakcije i to utoliko više, ukoliko su te razlike manje. Rezultat bi bio da bi značajno poskupela kratkoročna spekulativna trgovina finansijskim derivatima što bi dovelo do njenog smanjenja.“ (Fondacija Fridrih Ebert 2010a:5)

34 Da bi ekonomski i monetarna unija dobro funkcionsala, države članice EU moraju izbegavati preterani budžetski deficit. U skladu sa odredbama pakta za stabilnost i rast, dogovoren je da države moraju poštovati dva kriterijuma: deficit ne sme biti veći od 3% BDP-a i javni dug ne sme biti veći od 60% BDP-a. Ako neka država članica prekriši te odredbe o ograničenju deficit-a, uводи se postupak zbog prekomernog deficit-a (eng. *Excessive Deficit Procedure – EDP*) na nivou EU. Taj postupak obuhvata sedam koraka uključujući i mogućnost sankcija, kako bi se država članica podstakla da uvede mere radi popravljanja situacije (prim. prev.)

Korektivna ruka

Suština korektivne ruke evropske ekonomske vlade bio bi Evropski monetarni fond (EMF). On bi se, između ostalog, finansirao iz poreza na finansijske transakcije i pozajmice EU.³⁵ Njegov zadatak bio bi da u slučaju krize pripremi brze odluke u Savetu. Za razliku od situacije sa Grčkom, na taj način bi bilo moguće izbeći odlaganja koja bi uticala na pojačanje krize. U slučaju potrebe on bi mogao da izdaje i evro-obveznice. Uzimanje kredita Evropskog monetarnog fonda išlo bi uz velike zahteve i prava na finansijsko-političke intervencije te stoga ne bi bilo trajno atraktivno.

Evro-obveznice predstavljaju ideju da se stvore zajednički državni zajmovi zemalja u evro-zoni. One bi trebalo da otežaju, između ostalog, spekulacije pojedinih država.

Šanse evropske ekonomske vlade

Skicirana ideja evropske ekonomske vlade predstavlja pogodan odgovor na pitanje budućnosti Evropske ekonomske i monetarne unije (EEMU). Na pitanje koliko je realno njen formiranje može se možda odgovoriti na sledeći način:

„Konačno – a to jasno pokazuju i događaji u okviru „krize Grčke“ – odlučujući korak u pravcu evropske ekonomske vlade biće moguće učiniti jedino ukoliko dođe do stvaranja okvira diskursa, koji će osvetliti pitanja ekonomsko-političkog usmeravanja iz evropske perspektive (up. Lirse 2010). Krizna vremena mogu da budu nužan okidač za takvu promenu perspektive, ali ona mogu veoma lako dovesti i do povratka na nacionalnu žablju perspektivu – nemačka vlada je pod pritiskom medija i s obzirom na predstojeće izbore doprinela tome da ponovo počinje da se ponovo zatvara „prozor mogućnosti“.“ (Hajze/Germez-Hajze 2010:14).

Dodatna literatura:

- Arne Hajze i Ezlem Germez-Hajze (2010), *Na putu u evropsku ekonomsku vladu*, Fondacija Fridrih Ebert (prir.); Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin. (Arne Heise und Özlem Görmez-Heise (2010), Auf dem Weg zu einer europäischen Wirtschaftsregierung, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin.)
- Fondacija Fridrih Ebert (prir. 2010a), *Budućnost evropske ekonomske i monetarne unije*, Radna grupa Evropa, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin. (Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg. 2010a), Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion, Arbeitskreis Europa, Internationale Politikanalyse, Berlin.)

35 Pozajmice koje uzima Evropska komisija direktno od trećih zemalja, banaka ili uopšte na tržištu kapitala služe dopunjavanju sredstava u cilju kratkoročne i srednjoročne pomoći valuti u evropskom monetarnom sistemu i daju se kao krediti državama članicama kada su im potrebni da bi ispunile svoje ekonomsko-političke zadatke (prim.prev.)

Sprečiti poresku konkurenčiju!

Autorka: Suzana Ul

Socijaldemokratija ima još jedan preduslov, a to je pravedna poreska politika. Izraz tog što pravednijeg načina ubiranja poreza jeste efekat preraspodele, koji dolazi do izražaja u poreskoj progresiji kod poreza na lični dohodak. Oni koji imaju više, treba da plaćaju više od samo proporcionalno većeg poreza. Taj princip se već nekoliko godina dodatno produbljuje: dok je za vreme vladavine kancelara Kola najveća poreska stopa iznosila 56%, ona danas iznosi samo još 42%. To se odnosi na prihod od zarada. Prihodi od kapitalne dobiti više se od 2008. godine ne oporezuju progresivno sa ličnom stopom poreza na prihod, već se rešavaju proporcionalnom poreskom stopom od 25%. Sve više smanjivane stope poreza na dobit preduzeća već godinama utiču na razvoj konkurenčije između lokacija preduzeća u evropskim okvirima. Svima su nam poznate rečenice koje slušamo poslednjih decenija poput: „Da bi se zadržala konkurentnost na međunarodnom nivou, pod hitno se mora smanjiti poresko opterećenje preduzeća!“ To, sa druge strane, vrši pritisak na nacionalne stope poreza na lični dohodak.

U borbi protiv konkurenčije između lokacija preduzeća kada se radi o porezima preduzeća pomaže jedino usklajivanje. Ali nije samo Nemačka proteklih godina napredovala u disciplini smanjenje poreza. Ostale države članice EU smanjivale su poreze do te mere da čak i zagriženi zagovornici takvog razvoja iznenađeno konstatuju: „EU ima najniže poreze“ (dnevni list Frankfurter Allgemeine Zeitung od 10. septembra 2008, str. 12).³⁶ Tako je prosečno poresko opterećenje za društva kapitala u državama članicama EU od 1993. do 2008. godine palo sa 38% na 23,3%.

Šta je alternativa?

Alternativa je prilično jednostavna: usklajivanjem oporezivanja preduzeća na evropskom nivou može se zaustaviti poreska konkurenčija oko najnižeg poreza preduzeća. Oporezivanje preduzeća moglo bi na taj način ne samo da doprinese primerenijim prihodima već bi i najveće stope poreza na dohodak mogle ponovo da budu na višem nivou. Porez na dobit preduzeća vrši određenu zaštitnu funkciju prema porezu na lični dohodak. On u idealnom slučaju sprečava da obveznici poreza na lični dohodak umanju svoje poresko opterećenje na taj način što će delove svog dohotka zbrinuti u nekom društvu.

36 Up. i Hil (2010), Objećanje Evrope, poglavље 5 „Mit o prevelikim porezima u Evropi i ostale moderne bajke“ (Hill, Europe's Promise, “The Myth of Overtaxed Europe and other Modern Fables”

Šta sprečava intenziviranje evropske saradnje kada se radi o oporezivanju preduzeća?

Delimična evropska harmonizacija poreza na dobit preduzeća još 2008. godine bila je tema o kojoj se raspravljalo u Evropi. U međuvremenu je prošao elan kada se radi o ostvarenju evropskog ujedinjenja po pitanju oporezivanja preduzeća. Neke države članice, sa Nemačkom na čelu, izračunale su veoma precizno koliko bi koštalo ujedinjenje po tom pitanju. To ukazuje na činjenicu da kada se radi o poreskim pitanjima svaka pojedinačna država može da blokira harmonizaciju, jer se u Evropskom savetu odlučuje jednoglasno. U međuvremenu se, međutim, situacija malo promenila: novi poreski komesar Evropske komisije postavio je usklajivanje poreza preduzeća kao cilj. To, međutim, ne obećava samo nešto dobro. Kao i obično, veoma je značajan način na koji se odvija to usklajivanje. Takozvana Zajednička konsolidovana osnovica za obračunavanje poreza na dobit preduzeća može svakako doprineti i tome da se podstakne poreska konkurenčija između država članica na novom nivou, i to u slučaju da ne postoji minimalna poreska stopa od, npr. 30% koliko države članice u svakom slučaju moraju da ubiru. Evropski porez na dobit preduzeća mora da bude obavezan za sve. Ako bi se samo još jedan dalji model dodao, za koji bi se preduzeća mogla odlučiti na dobrovoljnoj bazi, to bi takođe dalo krila konkurenciji.

Stoga: u oceni predloga novog poreskog komesara biće značajno da pored obveznosti modela i usklajivanja osnovica za obračunavanje postoji minimalna poreska stopa na evropskom nivou, koja će onemogućiti smanjivanje poreske stope.

Dodataknja literatura:

- Štefan Ganghof i Filip Genšel (2008), *Deregulisana poreska politika: Konkurenčija poreza na prihod preduzeća i porez na dohodak u Evropi*, u: Martin Hepner i Armin Šefer (prir.); *Politička ekonomija evropske integracije*, Frankfurt na Majni/Njujork, str. 311-333. (Steffen Ganghof und Philipp Genschel (2008), *Deregulierte Steuerpolitik: Körperschaftssteuerwettbewerb und Einkommensbesteuerung in Europa*, in: Martin Höpner und Armin Schäfer (Hg), *Die politische Ökonomie der europäischen Integration*, Frankfurt am Main/New York, S. 311-333)
- Filip Genšel, Tomas Riksen, Suzane Ul (2008), *Uzroci evropske poreske konkurenčije*, u: Ingeborg Temel (prir.); *Evropska unija: governance i policy-making*, sveska 40/2007, Vizbaden, str. 297-320. (Philipp Genschel, Thomas Rixen, Susanne Uhl (2008), *Die Ursachen des europäischen Steuerwettbewerbs*, in: Ingeborg Tömmel (Hg), *Die Europäische Union: Governance und Policy-Making*, PVS Sonderheft 40/2007, Wiesbaden, S. 297-320)
- Suzane Ul i Tomas Riksen (2007), *Oporezivanje preduzeća na evropski način – kako dobiti prostor za uticaj država članica*. Fondacija Fridrik Ebert (prir.); *Odeljenje za međunarodnu političku analizu*, Berlin. (Susanne Uhl und Thomas Rixen (2007), *Unternehmensbesteuerung europäisch gestalten – mitgliedsstaatliche Gestaltungsspielräume gewinnen*.
- Friedrich Ebert Stiftung (Hg), *Internationale Politikanalyse*, Berlin.)

4.3. Jačanje socijalne dimenzije

Za socijaldemokratiju obezbeđenje socijalne pravde, političkog učešća i jednakih šansi predstavljaju osnovne preduslove. To se u evropskim okvirima, međutim, jedino može ispuniti ako se proces integracije ne bude i dalje odvijao na teret socijalne ravnoteže i socijalne pravde.

Socijalna klauzula o napretku

Kao reakcija na osporavano pravno normiranje Evropskog suda postavljen je zahtev da se u primarno pravo EU unese klauzula o socijalnom napretku. Evropski sud u više navrata je osnovne slobode unutrašnjeg tržišta postavio iznad nacionalnih socijalnih osnovnih prava.

Klauzula o socijalnom napretku u zakonodavstvu EU ima za cilj da obezbedi da u slučajevima u kojima dolazi do konflikta između tržišnih sloboda s jedne strane i do prava socijalne zaštite i zaposlenih s druge strane socijalna osnovna prava dobiju prioritet. Klauzula o socijalnom napretku sprečila bi da Evropski sud presudi u korist sloboda unutrašnjeg tržišta nauštrb nacionalnih socijalnih prava zaposlenih. Takva klauzula mogla bi biti sprovedena u delo npr. kroz dodatni protokol ili zvanične izjave koje bi dale države članice i koje bi obavezale EU da tržišne slobode tumače uz uzimanje u obzir socijalnih osnovnih prava.

Klauzula o socijalnom napretku u primarnim zakonima EU predstavljala bi značajan doprinos zaštiti socijaldemokratije na nacionalnom nivou. Ona bi sprečila da evropski nivo poništi prava zaposlenih i socijalne zaštite na nacionalnom nivou.

Istovremeno ona bi predstavljala i jačanje EU kao socijalne unije. Sa klauzulom o socijalnom napretku došlo bi i do povećanja značaja socijalnih osnovnih prava na evropskom nivou. To bi moglo da stvori i kontratežu tržišnim slobodama, iako bi ona bila mala. Zahtev da se uvede klauzula o socijalnom napretku posebno izražavaju Evropski savez sindikata i Savez sindikata Nemačke, SPD i partija Levica.

*Utemeljenje u
primarnom pravu*

*EU kao socijalna
unija*

Šanse za realizaciju

Ali kako izgledaju trenutne šanse za realizaciju takve klauzule o socijalnom napretku? Ideja da se nakon veoma teškog procesa ratifikacije Ugovora iz Lisabona ponovo pregovara o nekoj izmeni ugovora trenutno nije primamljiva niti za nacionalne vlade niti za organe EU.

Dodatne otežavajuće okolnosti leže u trenutnim odnosima većina u Evropskom savetu i u Evropskom parlamentu. U ta dva organa u većini su konzervativno-liberalne političke partije.

Postoje države članice, posebno Velika Britanija, ali i neke istočnoevropske države, koje bi se verovatno usprotivile takvom utemeljenju u primarnim zakonima.

To, međutim, ne znači da zalaganje za klauzulu o socijalnom napretku dugoročno ne bi imalo uspeha, na primer, kada se odnosi većina u Evropskom savetu i u Parlamentu promene.

Još jedna opcija bila bi da se klauzula o socijalnom napretku doneše u okviru nekog od narednih ugovora o pristupanju. U tom slučaju ne bi se moralo čekati na sledeću suštinsku reviziju ugovora. Doduše, najverovatnije bi bili neophodni novi, posebni propisi za pojedine države članice, kao na primer za Veliku Britaniju, kako bi se uopšte postiglo jedinstvo po tom pitanju u Evropskom savetu.

Dodatačna literatura:

- *Evropski savez sindikata (2008), Stav Evropskog saveza sindikata (ESS) prema presudama Evropskog suda u slučajevima Viking i Laval – odluka koju je doneo izvršni odbor ESS 4. marta 2008. u Briselu, (EGB (2008), Stellungnahme des Europäischen Gewerkschaftsbundes (EGB) zu den Urteilen des EuGH in den Fällen Viking und Laval – Entscheidung, angenommen vom EGB-Exekutivausschuss am 4. März 2008 in Brüssel.)*
- *SPD i Savez sindikata Nemačke (DGB) (2009), Za Evropu socijalnog napretka – zajednički stav SPD i DGB, Berlin. (SPD und DGB (2009), Für ein Europa des sozialen Fortschritts – gemeinsames Positionspapier von SPD und DGB, Berlin).*
- *Katarina Erdmenger i dr. (2009), Socijalna dimenzija EU – unutrašnje tržište i pošteni uslovi rada – suprotnost?; Fondacija Fridrih Ebert (prir.); Odjeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin. (Katharina Erdmenger u. A. (2009), Die soziale Dimension der EU – Binnenmarkt und faire Arbeitsbedingungen – Gegensatz?; Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin).*
- *Institut za društvena istraživanja Maks Plank (prir. 2009), Evropska socijalna politika – željeno, ali nemoguće? – Džo Lajnen i Fric V. Šarpf u raspravi, u: Društvena istraživanja 2/2009, str. 6 - 9. (Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung (Hg. 2009) Eine europäische Sozialpolitik – wünschenswert, aber unmöglich? – Jo Leinen und Fritz W. Scharpf im Streitgespräch, in: Gesellschaftsforschung 2/2009, S. 6 – 9).*

Pakt o socijalnoj stabilnosti

Predlog da se osnuje Pakt o socijalnoj stabilnosti imao bi za cilj da zauzda konkurenčiju u snižavanju zarada i socijalnih standarda u okviru Evropske unije (up. Haker:2009). U pozadini se nalazi ideja da se ostvari zajednički evropski minimalni okvir za socijalne standarde bez ograničenja socijalno-političke autonomije država članica.

Predlog evropskog Pakta o socijalnoj stabilnosti obuhvata tri elementa:

- minimalne zarade u svim državama članicama EU;
- kvote za nacionalna socijalna davanja, koje se orijentisu prema nacionalnim prihodima po glavi stanovnika;
- dogovor o izdacima za obrazovanje na evropskom nivou.

Prilikom uvođenja minimalnih zarada u svim državama EU mora se imati u vidu ekonomski učinak neke države i to tako što minimalna zarada zavisi od prosečne zarade na nacionalnom nivou. Da bi se, međutim, istovremeno utvrdio i minimum životnog standarda, minimalna zarada ne treba da bude niža od 60% prosečne zarade. Svaka država odlučuje sama da li će minimalnu zaradu uvesti preko zakona ili preko kolektivnih pregovora. Minimalna zarada trebalo bi da važi i za zaposlene u dotičnoj zemlji kao i za zaposlene koji su došli iz neke druge zemlje.

Drugi aspekt, kvote za nacionalna socijalna davanja, odnosi se na povezivanje nacionalnih socijalnih davanja sa ekonomskim učinkom države. Tako što se socijalna davanja određuju po prihodu po glavi stanovnika u državi sprečava se, na primer, da država uprkos sve boljem ekonomskom učinku ne stavlja više novca na raspolaganje za socijalnu politiku i tako sprovodi damping socijalnih standarda u okviru EU.

Na osnovu različitog ekonomskog učinka među državama EU na osnovu prihoda po glavi stanovnika određene su četiri grupe država i za svaku od tih grupa određen je kanal kojim se moraju kretati socijalna davanja. Ako neka država zbog boljeg ekonomskog učinka pređe u višu grupu, bila bi obavezna da poveća i svoja socijalna davanja.

Obezbedenje
minimalnih
standarda

Minimalna zarada

Kvote za socijalna
davanja

Kao treću tačku predlog Pakta o socijalnoj stabilnosti navodi evropski dogovor o izdacima za obrazovanje. Države bi bile obavezne da ulažu određeni deo svog bruto društvenog proizvoda u ustanove obrazovanja i nege dece kao što su škole, univerziteti, vrtići ili stručno obrazovanje i usavršavanje.

Šta bi se postiglo Paktom za socijalnu stabilnost?

On bi mogao značajno da doprinese tome da socijalna i ekonomski dimenzija dobiju istu težinu u procesu integracije. Nacionalne države bi u konkurenciji unutar EU bile izložene manjem pritisku.

Pakt o socijalnoj stabilnosti štitio bi evropske države blagostanja. Mogao bi čak i da dovede do pozitivne konkurenčije među državama članicama, npr. ako neka država uspešno pređe u višu grupu.

Integrisane smernice: razrađuje Komisija i šalje ih Savetu na odobrenje. One predstavljaju politički pravac nacionalnih reformskih programa država članica.

Za realizaciju Pakta o socijalnoj stabilnosti predlaže se dopuna integrisanih smernica u strategiji iz Lisabona socijalno-političkom smernicom. Ako neka država članica prekrši Pakt o socijalnoj stabilnosti, trebalo bi da kao u Paktu rasta i stabilnosti postoje sankcije.

Šanse za realizaciju

A kakve su šanse za realizaciju takvog Pakta za socijalnu stabilnost na evropskom nivou? Formalno bi takav Pakt za socijalnu stabilnost bio relativno jednostavan za realizaciju u okviru nove Strategije 2020 iz Lisabona.

Problem leži u tome što se ne zalažu sve države članice za jačanje socijalne dimenzije. Ekonomski slabije države, na primer, odbijaju tako nešto, jer preko niskih socijalnih davanja žele da ostvare ili zadrže eventualne prednosti u konkurenčiji.

Što se tiče političkih partija, posebno su konzervativne i ekonomski liberalne snage protiv Pakta za socijalnu stabilnost. U tom smislu i trenutno ekonomski liberalno orientisana Komisija predstavlja dodatnu prepreku za brzu realizaciju Pakta za socijalnu stabilnost.

Dodatna literatura

- *Björn Hacker (2009), Ein sozialer Stabilitätspakt für Europa, Diskussionspapier, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin.*
- *Severin Fischer u. a. (2010), EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin.*
- *Klaus Busch (2005), Perspektiven des Europäischen Sozialmodells, Expertise im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung, Arbeitspapier Nr. 92, Düsseldorf.*

Reformski predlog, koji se odnosi na socijalno-političku oblast, a sledi ekonomsko-političke ciljeve, jeste ideja o **evropskom osnovnom osiguranju nezaposlenih**. Tu ideju zastupaju, između ostalih, Roland Dajncer (2004) i Sebastijan Dulijen (2008).³⁷ Taj koncept predviđa da kod nezaposlenosti u trajanju od dvanaest meseci evropsko osnovno osiguranje nezaposlenih preuzima na sebe isplatu u iznosu od 50% prethodnog prihoda. Nacionalne države bi imale mogućnost da u skladu sa svojim nacionalnim sistemima povećaju iznos i trajanje tih isplata. Pošto bi osnovno osiguranje nezaposlenih preuzele na sebe obaveze nacionalnih sistema, nacionalne dažbine bi mogle da budu umanjene za iznos koji bi se uplaćivao u to osiguranje. Obračuni su pokazali da bi doprinos za takvo evropsko osnovno osiguranje nezaposlenih iznosio oko 2% bruto zarade.

Evropsko osnovno osiguranje nezaposlenih rasteretilo bi države u periodu ekonomskog pada. One bi morale pored smanjenja poreza i doprinosa samo da snose još jedan deo povećanih troškova za nezaposlenost. Drugi deo bi preuzele evropsko osnovno osiguranje nezaposlenih. Cilj ove ideje jeste ekonomsko-politički mehanizam stabilizacije i ravnoteže. Evropsko osnovno osiguranje nezaposlenih moglo bi biti element evropske ekonomске vlade (up. poglavlje 4.2).

37 S obzirom na dalje detalje ove ideje preporučujemo oba članka. Sva literatura navedena je u bibliografiji.

4.4. Obezbeđenje održivosti

Autori: Severin Fišer i Julijan Švarckopf

Određenje klimatskih troškova: od trgovine dozvolama za emisiju štetnih gasova do poreza na emisiju CO₂

Već danas posledice klimatskih promena proizvode realne troškove za sve privrede na svetu. Ekstremne pojave u prirodi kao što su oluje i poplave, ali i sve veći troškovi zdravstvenih sistema predstavljaju sve veće opterećenje za društva u Evropi i u svetu. Troškove koji proističu iz skoro neograničene emisije gasova koji su štetni za klimu do sada su pokrivali svi.

Klimatske promene
kao tržišni neuspeh

Ekonomski izraženo radi se kod nastalih ekoloških posledica o eksternim troškovima koji do sada nisu bili usvojeni. Neki naučnici tu okolnost nazivaju najvećim tržišnim neuspehom u istoriji, na primer, Ser Nikolas Stern, nekadašnji glavni ekonomista Svetske banke i autor uticajnog izveštaja *The Economics of Climate Change* (Stern:2006).

Taj globalni neuspeh tržišta može biti ograničen različitim merama. U to spada trgovina emisijama kao i oporezivanje emisije štetnih gasova.

Uvođenje ovih instrumenata može u Evropi biti efikasno sprovedeno samo ako ih države članice EU budu zajednički uvele. U okviru evropskog zajedničkog tržišta mogle bi biti u prednosti države koje se ne odluče za uvođenje ekoloških standarda ili to učine na niskom nivou.

Dok do sada nije bilo obavezognog oporezivanja CO₂ u Evropi, od 2005. godine postoji sistem za trgovinu dozvolama za emisiju u EU, koji je proširen i reformisan u okviru *klimatskog i energetskog paketa* u decembru 2008. godine.

Uvođenje trgovine dozvolama za emisiju sledi ideju obračunavanja ekoloških troškova. Političke odluke, pri tome stvaraju tržište na kome preduzeća mogu da trguju dozvolama za emisiju CO₂.

Pošto je ograničen broj postojećih sertifikata, sa sve većom potražnjom raste i cena. Ko ne kupi sertifikat, mora da računa sa značajno višim novčanim kaznama. U odnosu na uvođenje poreza na CO₂ sistem trgovine dozvolama za emisiju ima tu prednost da do smanjenja emisije dolazi tamo gde je najjeftinije da se ono sproveđe.

Danas trgovina dozvolama za emisiju u EU obuhvata 40% emisija u Evropi pošto je domet sistema ograničen na proizvodnju struje i industriju.

Drugi značajni sektori kao što su saobraćaj, poljoprivreda i stvaranje toplote do sada su bili izuzeti. Nisu obuhvaćena ni mala preduzeća. Tu je moguće primeniti porez na emitovanje CO₂, koji bi pokrio te oblasti dodatno uz trgovinu dozvolama za emisiju i to preko jedinstvenog iznosa poreza od nekoliko centi po kilogramu CO₂.

Od nove Komisije EU očekuje se predlog za uvođenje poreza na emitovanje CO₂ za čitavu Evropu. Pri tome bi različita goriva trebalo da budu oporezovana u zavisnosti od njihove emisije CO₂.

Sektori koji su obuhvaćeni emisijom mogli bi, međutim, da budu izuzeti od oporezivanja kako bi bilo izbegnuto dvostruko opterećenje. Cilj je smanjenje emitovanja štetnih gasova u oblasti saobraćaja, poljoprivrede i objekata u kojima do sada nije bilo uspeha u klimatskoj zaštiti.

Sve to sledi ideju da negativne posledice koje se očekuju, a koje indirektno proizvodi i spaljivanje fosilnih sirovina, moraju snositi i oni koji su krivi za te posledice.

Troškovi klimatskih promena su danas nepravilno raspoređeni, pošto su oni koji ih proizvode po pravilu najmanje pogodjeni negativnim posledicama ili imaju dovoljno sredstava i mogu da nadoknade nastale štetne posledice.

Veliki troškovi, koji nastaju kao posledica globalnog otopljenja i strukturnih promena u ekonomiju sa malo emisije CO₂, trebalo bi da se rasporede ravnopravnije. Kod upotrebe prihoda iz trgovine dozvolama za emisiju ili poreza na emisiju CO₂ treba stoga voditi računa da se postojeće nejednakosti nadoknade imajući u vidu negativne posledice.

Prednosti poreza na emisiju CO₂

Pravedna raspodela troškova

Do te ravnopravne raspodele mora doći na više nivoa. U okviru jednog društva ljudi sa većim prihodima svojim životnim stilom proizvode veće emitovanje CO₂, nego oni koji zarađuju manje. Pored primene principa po kome oni koji proizvode veću emisiju i plaćaju više, neophodne su i mere socijalne podrške kako politika životne sredine ne bi dovела do novih nejednakosti. Tako javni sektor mora preko informisanja da stvori svest o potencijalima uštede i da se povoljnim kamatama na kredite založi za visoke početne investicije u okviru mera za štednju energije.

Iz globalne perspektive industrijalizovani svet je odgovoran za najveći deo emisije CO₂, ali zemlje u razvoju trpe mnogo veće negativne klimatske posledice kao što su suše ili poplave.

Evropa mora stoga još mnogo više da preuzme odgovornost i da pruži podršku zemljama u razvoju kada se radi o klimatskoj zaštiti i prilagođavanju klimatskim promenama. Za to su neophodni finansijski resursi, koji se mogu stvoriti direktno preko određenja klimatskih troškova.

Ti predlozi reformi radi boljeg usvajanja i pravednije raspodele klimatskih troškova imaju različite šanse za realizaciju. Kao što je već ustanovljeno, porez na emisiju CO₂ na evropskom nivou za razliku od do sada etablirane trgovine dozvolama za emisiju još je na početku.

Komisija se zalaže za te mere već duže vreme, a i u Evropskom parlamentu postoji većina za takav reformski poduhvat. U Savetu ministara, telu država članica, o poreskim pitanjima odlučuje se, međutim, jednoglasno. Stoga bi te mere mogle da propadnu zbog otpora pojedinih država članica, iako postoji struktorna većina koja je za njih. Perspektive evropskog poreza na emisiju CO₂ zavise pre svega od sposobnosti država članica da se dogovore.

Dodatna literatura:

- *Felix Ekardt (2010), Soziale Gerechtigkeit in der Klimapolitik, Staat und Zivilgesellschaft 249, Hans-Böckler-Stiftung (Hg), Düsseldorf. (Felix Ekart, Socijalna pravda u klimatskoj politici, država i civilno društvo, Fondacija Hans Bekler, Diseldorf).*
- *Konstantin Bärwaldt, Berthold Leimbach, Friedenmann Müller (2009), Globaler Emissionshandel – Lösung für die Herausforderungen des Klimawandels? Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin. (Konstantin Bervalt, Bertold Lajim-bah, Fridenman Miler, Globalna trgovina dozvolama za emisiju – rešenje za izazove klimatskih promena?, Fondacija Fridrih Ebert, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin).*
- *Ralf Schüle (Hg. 2008), Grenzenlos handeln? Emissionsmärkte in der Klima - und Energiepolitik, München (Ralf Šile, Trgovina bez granica? Tržišta dozvola za emisiju u klimatskoj i energetskoj politici, Minhen).*
- *Nickolas Stern (2006), The Economics of Climate Change – The Stern Review, Cambridge. (Nikolas Stern, Ekonomija klimatskih promena – Sternov pregled, Kembridž).*

Kreiranje održivog rasta: budućnost bruto društvenog proizvoda

Klimatske promene i aktuelna ekonomska i privredna kriza jasno su ukazale na opasnosti jednostrano orijentisanog modela rasta. S tim u vezi je očigledno da je pozivanje na bruto društveni proizvod u njegovom današnjem obliku kao na jedini indikator društvenog blagostanja prevaziđeno. U merenju održivog blagostanja moraju se uzeti u obzir sveobuhvatni ekološki i socijalni indikatori.

Ta spoznaja sadržana je 2009. godine u saopštenju Komisije *BDP i više od toga: merenje napretka sveta u promenama*. Predlaže se razvoj sveobuhvatnog ekološkog indeksa, uvođenje evropskog pokazatelja održivog razvoja kao i prag ekološke održivosti, koje bi mogle da služe kao sistem upozorenja za predstojeće ekološke negativne posledice. Osim toga, predviđen je čitav niz socijalnih indikatora radi boljeg merenja kvaliteta života. Tu se posmatraju i efekti netaknutih ekoloških sistema na ljudsku dobrobit. Pilotska verzija indeksa ekološkog opterećenja radi vrednovanja rezultata mera zaštite životne sredine trebalo bi da bude uvedena još ove godine.

*Traže se alternative
za BDP*

Iz perspektive socijaldemokratije razvoj sveobuhvatnih indikatora napretka je pozitivan. Socijaldemokratija se oduvek zalagala za to da se društveni napredak i blagostanje ne mere samo ekonomskim rastom u klasičnom smislu.

Da bi se ovde pokazali pravi efekti ta razmišljanja ne smeju ostati ograničena na indikatore. Mnogo više je potrebno da ona budu deo strateških ciljeva kao što je evropska strategija *Evropa 2020* koja za cilj ima ekonomski rast i zapošljavanje. Strategija *Evropa 2020*, koja je usledila nakon prevashodno jednostrane Lisabonske strategije orijentisane prema liberalnom tržištu, pruža šansu da se u Evropi postavi kurs za održivi rast. Nastavak bi bilo uvođenje brige o klimatskim promenama u evropsku politiku. Na osnovu jasno definisanih indikatora održivosti morali bi biti provereni evropski instrumenti stimulisanja u svim oblastima politike kako bi se obezbedilo da oni ne budu u suprotnosti sa klimatskim i ekološkim ciljevima zajednice.

Praktično sprovođenje takvih inicijativa zavisi pre svega od volje država članica da sprovode reforme. Evropski parlament i Evropska komisija već nekoliko godina zahtevaju alternativni pristup klasičnom bruto društvenom proizvodu. Do sada, međutim, zbog delimično značajnih razlika u ekonomskim strateškim pravcima različitih država članica nije bilo moguće ostvariti saglasnost.

Dodatna literatura:

- Joachim Schnellhuber u.ä. (Hg. 2010), *Global Sustainability: A Nobel Cause, Cambridge*. (Joachim Šnelhuber, *Globalna održivost: plemenit cilj*, Kembridž).
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg. 2010b), *Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie, Internationale Politikanalyse*, Berlin. (Fondacija Fridrih Ebert, *Postavljanje smernica za održivu evropsku strategiju blagostanja*, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin).
- Severin Fischer u. a. (2010), *EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin. (Severin Fišer, *EU 2020 – Impulsi za post-lisabonsku strategiju: progresivni politički predlozi o ekonomskoj, socijalnoj i ekološkoj obnovi Evrope*, Fondacija Fridrih Ebert, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin).
- Europäische Kommission (2010), *EUROPA 2020: Eine Strategie für Intelligentes, nachhaltiges und integratives Wachstum*, KOM (2010) 2020, Brüssel (Evropska komisija, *Evropa 2020: Strategija za inteligentan, održivi i integrativni rast*, KOM 2020, Brisel)
- Europäische Kommission (2009), *Das BIP und mehr: Die Messung des Fortschritts in einer Welt im Wandel*, KOM (2009) 433, Brüssel. (Evropska komisija, *BDP i više od toga: merenje napretka u svetu promena*, KOM 433, Brisel).
- Hagen Krömer (2009), *Wen beglückt das BIP?*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO direkt, Bonn.
- Hagen Kremer, *Kome donosi sreću BDP?*, Fondacija Fridrih Ebert, Bonn.

4.5. Jačanje spoljnopolitičkog profila

Henri Kisindžer (*1932) je rođen u Firtu. Bio je nemačko-američki politikolog i političar.

Od 1973. do 1977. godine bio je ministar spoljnih poslova SAD. Važi za jednog od stvaralaca američke politike opuštanja u Hladnom ratu. Dobio je Nobelovu nagradu za mir 1973. godine.

Nekadašnji američki ministar spoljnih poslova Henri Kisindžer pitao je, pre tačno 30 godina, koga da pozove kad želi da razgovara sa Evropom.

Tim pitanjem je želeo da kaže da Evropi nedostaje saglasnost i sposobnost zajedničkog delanja u spoljnoj politici.

U međunarodnom političkom sistemu Evropa se, dakle, ne doživjava kao značajan akter. Od iskustava u krizi na Balkanu devedesetih godina, kada je Evropa umnogome zakazala kao sila, države EU trude se da iznađu takav *zajednički broj telefona*.

Sa razvojem Zajedničke spoljne i bezbednosne politike uspele su u međuvremenu da se dogovore oko tog broja telefona. A sa uspostavljanjem funkcije Visokog predstavnika za spoljnu i bezbednosnu politiku usaglasili su se i oko toga ko će se javljati na telefon. Doduše, i dalje je potrebno preduzimati spoljnopolitičke napore, što je pokazala podela Evrope oko rata u Iraku i u slučaju Kosova, kako bi mogla da bude doživljena kao jedinstven akter.

Cilj mora biti da se na jedinstven i daleko jasniji način definiše spoljnopolički profil. Održivo i efikasno zalaganje za mir i socijalnu pravdu u svetu predstavlja trenutno najvažniji izazov evropske spoljne politike iz perspektive socijaldemokratije. Samo tako Unija može da preuzme ulogu partnera vrednog poverenja i globalnog aktera u međunarodnom sistemu.

To je utoliko važnije ukoliko se od EU kao najvećeg integrisanog ekonomskog prostora na svetu više očekuje da preuzima međunarodnu odgovornost. U civilnoj oblasti EU je već jedan od najaktivnijih aktera na polju krznog menadžmenta. Ono što nedostaje jeste jača saradnja u oblasti vojnog delovanja.

*Koji broj telefona
ima Evropa?*

*„Pored telefona:
Ketrin Ešton“*

Da bi se na globalnom nivou preuzeila odgovornost za mir i bezbednost nisu neophodni samo civilni instrumenti, u smislu meke moći, već i mogućnosti da se kao kao *Ultima Ratio*, kao poslednje sredstvo, primeni sredstvo vojne sile. Ta takozvana tvrda moć nedostaje Evropskoj uniji i ona stoga zavisi od kontingenata država članica. Vojna integracija ne bi samo značila da će Evropa biti u stanju da na efikasniji način prevaziđa krize. Ona bi takođe sprečila ponovnu nacionalizaciju bezbednosne politike.

Evropska vojska

Sa stanovišta socijaldemokratije dopuna meke moći Evropske unije mora imati spoljno-politički prioritet. Naime, u jednom su evropski građani saglasni: za veći uticaj Evrope na globalnom nivou postoji široka društvena podrška u svim državama EU.

U istoriji evropskog procesa integracije uvek je postojala ideja ne samo da se udruže ekonomski snage već da Evropa i u vojnem smislu bude zajednički akter. S tim je u vezi bila i nada da se smanji potencijal konflikata unutar Evrope kao i vojni izdaci.

*Rani pokušaj:
Plevenov plan*

Prvi, i sa današnjeg stanovišta, preuranjeni pokušaj da se ustanovi evropska odbrambena politika preduzet je još pedesetih godina sa takozvanim Plevenovim planom. Taj neuspeli predlog je podrazumevao stvaranje evropske vojske pod komandom evropskog ministarstva odbrane. Danas, pedeset godina kasnije, polazne osnove za ostvarenje zajedničke odbrambene politike su daleko bolje.

U Ugovoru iz Lisabona države članice su po prvi put stvorile ugovornu osnovu za zajedničku odbrambenu politiku. Osim toga, evropska odbrambena agencija treba da koordinira politiku naoružanja država članica.

S tim u vezi već se godinama raspravlja o stvaranju evropske vojske. Kao dugoročni cilj evropske spoljne politike to sadrži, između ostalog:

- stvaranje zajedničkog evropskog glavnog štaba, koji bi bio civilno-vojnog karaktera i u kome bi se ogledao sveobuhvatni karakter evropskog kriznog menadžmenta;
- spajanje ili delimično spajanje nacionalnih oružanih i odbrambenih snaga država članica;
- stvaranje evropskog ministarstva odbrane;
- tržište na evropskom nivou za robu iz oblasti odbrane.

Europeizacijom nacionalnih oružanih snaga bilo bi moguće ostvariti uštedu resursa i sprečiti nepotrebno dupliranje posla i materijala. Pored tih ekonomskih aspekata formiranje evropske vojske imalo bi pre svega snažan uticaj na kreiranje identiteta.

Države članice morale bi zajedno da donose odluke o veoma osetljivim pitanjima i da jednoglasno donose odluke. Zajednički strateški nastup istovremeno bi razvio i dejstvo unutar zajednice.

Dugoročno bi zajednička odbrambena i bezbednosno-politička strategija obeležila političku kulturu država članica i Evropa bi još mnogo više postala sudbonosna zajednica. To bi moglo dugoročno da popravi evropski osećaj zajedništva.

Pri tome je, doduše, važno da se u svakoj inicijativi za evropsku vojsku vodi računa o blizini građana i da ljudi budu uključeni u debate i planove. Za demokratsku legitimaciju evropske vojske podrška građana predstavlja značajan preduslov.

Ali kakve su šanse za realizaciju evropske vojske? Realizacija predloga bila bi u vezi sa sveobuhvatnom promenom nacionalne odbrambene politike i ona bi u dugoročnom smislu značila da se odluka o vojnim intervencijama donosi na evropskom nivou.

Iako postoji mnoštvo zagovornika ove ideje, ipak upravo države članice predstavljaju glavnu prepreku realizaciji evropske vojske.

Dok u Nemačkoj postoji podrška SPD, CDU, Zelenih i FDP, ipak ima država i vlada koje su skeptične prema integraciji i koje se opiru tom projektu.

Pre svega je Velika Britanija protiv predstave da u okviru evropske vojske ne vlada više svojom vojskom iako bi njene vojne sposobnosti bile nezaobilazne u izgradnji takve vojske.

Španija se takođe 2003. godine u vreme vlade konzervativnog premijera Hozea Marije Aznara protivila evropskoj vojski. Interesima malih država kao što su Luksemburg i Belgija formiranje evropske vojske bi, za razliku od velikih država, odgovaralo. One bi posebno profitirale od smanjenja izdataka uz istovremeno povećanje bezbednosti.

Još jedno osporavano pitanje odnosi se na odnos evropske vojske prema NATO. Neke države članice gaje, na primer, predstavu da evropska vojska treba da bude članica NATO, dok drugi glasovi smatraju da bi NATO trebalo da prestane da postoji.

*Dobra polazna
osnova: Ugovor iz
Lisabona*

Uprkos tih prepreka Ugovor iz Lisabona predstavlja dobru polazišnu osnovu za bliskiju saradnju država članica na polju bezbednosne i odbrambene politike. Napredak u spoljnoj i odbrambenoj politici može se, na primer, ostvariti preko instrumenta *stalne strukturirane saradnje*. Iako među državama članicama do sada još nije na vidiku postizanje saglasnosti po pitanju evropske vojske, mogla bi ta mogućnost da bude opcija za one države članice koje žele brže da napreduju na polju odbrambeno-političke saradnje. Uspeh takve inicijative ojačao bi identitet EU na polju spoljne i bezbednosne politike i ukazao bi na zajedničku volju Evropljana da se založe za mir i bezbednost.

Dodatna literatura:

- Stefan Fröhlich (2007), *Die Europäische Union als globaler Akteur – Eine Einführung*, Wiesbaden. (Štefan Frelih (2007), *Evropska unija kao globalni akter – uvod*, Vizbaden).
- SPD-Fraktion (Hg. 2007), *Auf dem Weg zu einer Europäischen Armee, Positionspapier der Arbeitsgruppen Sicherheitsfragen und Europäische Angelegenheiten der SPD-Fraktion*, März 2007, Berlin. (Poslanička grupa SPD (prir.) (2007), *Na putu ka evropskoj vojski, Stav radne grupe za bezbednosna pitanja i evropske poslove poslaničke grupe SPD*, mart 2007, Berlin).

- Christos Katsioulis (2008), *Europäische Aussenpolitik auf dem Prüfstand – Auf halber Strecke zum globalen Akteur?*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin. (Kristos Katsiulis (2008), *Evropska spoljna politika na proveri – na pola puta do globalnog aktera?*, Fondacija Fridrih Ebert (prir.), Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin).
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg. 2008), *Europa global handlungsfähig machen – Zehn Thesen zur Gemeinsamen Aussen- und Sicherheitspolitik Europas*, Internationale Politikanalyse, Berlin. (Fondacija Fridrih Ebert (prir.) (2008), *Učiniti Evropu globalno funkcionalnom – deset teza o Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici Evrope*, Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin).
- Christos Katsioulis u.a. (2009), *Eine Zukunftsagenda für die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP)*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin. (Kristos Katsiulis i dr. (2009), *Plan za budućnost Evropske bezbednosne i odbrambene politike*, Fondacija Fridrih Ebert (prir.); Odeljenje za međunarodnu političku analizu, Berlin),
- Christos Katsioulis u.a. (2010), *European Union Security and Defence White Paper, A Proposal*, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg), Internationale Politikanalyse, Berlin.

Politika proširenja EU: debata o članstvu Turske

Još jednu značajnu temu evropske spoljne politike predstavlja politika proširenja EU. Od prvobitno šest zemalja osnivača u šest talasa proširenja EU je došla do broja od 27 država članica danas. Nove države kandidati za priključenje (Hrvatska, Makedonija i Turska) su spremne. Ali gde su u stvari granice EU?

Zahtev Turske za priključenje EU

- Kandidatura Turske za članstvo u EEZ -1959. g.
- Sporazum o asocijaciji između EEZ i Turske -1963. g.
- Priključenje Turske Zapadnoevropskoj uniji -1992. g.
- Carinska unija između Turske i EU - 1996. g.
- Priznanje Turske kao kandidata za pristupanje - 1999. g.
- Početak pregovora o pristupanju - 2005. g.

Pronaći odgovor na to pitanje nije teško samo za političare već i stručnjaci i naučnici koji se bave Evropom na veoma kontroverzan način diskutuju o tome. Posebno su pregovori o članstvu sa Turskom, koji traju od oktobra 2005, razbuktali debate o granicama.

Gde su granice EU?

Prvi zahtev za članstvo Turske postavljen je još 1959. godine. Dok u to vreme šanse za učlanjenje u Evropsku ekonomsku zajednicu (EEZ) nisu bile preterano velike, od početka pregovora za učlanjenje u oktobru 2005. godine šanse su se za Tursku značajno popravile. Međutim, i dalje traje sukob oko toga da li Turska uopšte treba da postane članica EU. O čemu se uopšte radi u debati o priključenju Turske?

*Argumenti za i
protiv članstva*

Protivnici učlanjenja Turske kao argumente navode veličinu te države, njen geografski položaj ili kulturno-verske razlike u odnosu na države EU.

Kod ukazivanja na veličinu Turske misli se i na broj stanovnika i na aktuelno nisku ekonomsku snagu države. Turska bi sa svojih 72 miliona stanovnika bila druga država u EU po broju stanovnika posle Nemačke i time bi dobila isti broj mesta u Parlamentu kao i značajnu težinu glasova u Savetu.

Na osnovu te činjenice protivnici učlanjenja Turske strepe da bi Turska bila suviše dominantna u organima EU. Istovremeno se ukazuje na činjenicu da u Turskoj postoji jako izražena podela na istok i zapad.

Dok je zapad Turske, posebno metropole poput Istanbula i Ankare, industrijalizovan, bogat i moderan, istočni deo zemlje je delimično veoma siromašan, slabo razvijen i ima pretežno poljoprivrednu strukturu. Iz tog razloga Turska bi u slučaju članstva imala pravo na finansijsku podršku iz strukturnih i regionalnih fondova EU, što se smatra problemom.

Velike i uticajne države u EU su one koje više novca uplaćuju u budžet EU nego što dobijaju kao podršku iz EU, a manje uticajne države više novca dobijaju kao pomoć od EU nego što uplaćuju u njen budžet. Taj odnos bi se učlanjenjem Turske najpre preokrenuo pa bi, po mišljenju protivnika članstva Turske, nastali poremećeni odnosi između moći i finansijskih davanja u evropski budžet. Pri tome se protivnici članstva Turske pozivaju pre svega na ekonomsko-političke razloge.

Mnogo veći prostor, iako se o njemu ne razgovara otvoreno, u raspravi o članstvu Turske u EU zauzimaju kulturno-verske rezerve.

Imajući u vidu predstavu da Evropa predstavlja geografsku i istorijsko-kulturnu celinu zastupa se argument da Turska zbog toga što u većem delu geografski pripada Aziji ne može da bude deo Evrope.

Smatra se da bi različiti kulturno-verski korenii bili protiv integracije Turske. Glavni argument bazira na tezi da je muslimanska kultura nespojiva sa jevrejsko-hrišćanskim tradicijom Evrope.

U tome se krije i politički argument. Tvrdi se da islam ne razlikuje državu od religije i da stoga muslimanska država nikada ne može biti potpuno demokratska. U tom kontekstu misli se, na primer, na represiju žena u muslimanskim društvima, a nošenje marama se smatra otelotvorenjem te predstave.

Pri tome argumentacija u vezi sa kulturom i religijom kada se radi o protivljenju učlanjenju Turske u EU bazira se na problematičnoj prepostavci. Kada se govori o tome da Evropu obeležava jedinstveno kulturno-versko nasleđe, u pitanju je jedna od mogućih interpretacija.

Čak i određenje da je nešto evropsko rezultat je izbora koji bi mogao da bude i drugačiji, jer evropska istorija je takođe i istorija podele između jevrejske vere i hrišćanstva.

Istovremeno je u evropskoj istoriji i kulturi moguće pronaći i islamske uticaje. Poznati primer je vekovna vladavina Mavara na Iberijskom poluostrvu.

Osim toga, upravo je evropska demokratska tradicija razvila sekularno razumevanje države – uz istovremeno najveću moguću toleranciju prema religijama dokle god se ne suprotstavljaju pravima i slobodama.

Svaka definicija evropskog identiteta predstavlja na kraju politički čin i ne može se objasniti navodnim prirodnim, kulturnim ili verskim uzrocima.

Ne može se zanemariti činjenica da bi zbog potrebe za ekonomskom podrškom velikim delovima Turske za EU mogli da nastanu veliki troškovi i konflikti u vezi sa raspodelom političke moći.

Hrišćansko-jevrejska Evropa

Dodata literatura:

Lesebuch 5: Integration, Zuwanderung und Soziale Demokratie, Christian Henkes u. a. (2011), *Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 5*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.
Čitanke 5: Integracija, imigracija i socijaldemokratija, Kristijan Henkes i dr. (2011).
Čitanke o socijaldemokratiji, Fondacija Fridrik Ebert, Bon).

Posebno bi države članice, koje trenutno više podrške dobijaju od EU nego što uplaćuju u budžet EU, morale da se plaše da će zbog učlanjenja Turske podrška koju dobijaju od EU da se smanji.

S druge strane, države koje više uplaćuju u EU budžet nego što iz njega dobijaju morale bi još više da uplaćuju u budžet EU zbog članstva Turske. Konflikata oko raspodele političke moći bilo je i uoči prvog proširenja na istok kada je postalo jasno da se novac iz evropskih fondova mora preraspodeliti.

Pored tih problema, koji bi se nesumnjivo pojavili sa učlanjenjem Turske, postoje i pozitivni aspekti. Proširenjem na teritoriju Turske najpre bi se u značajnoj meri povećalo evropsko tržište. Od toga bi profitirale posebno države koje mnogo izvoze kao na primer Nemačka.

Turska kao most

Još jedna prednost koja bi se postigla učlanjenjem Turske u EU bila bi funkcija uzora i mosta, koju bi Turska mogla da preuzme u odnosu na sve druge islamske države.

Ona bi onda postala dokaz da je moguće ujediniti demokratiju i islam. Na tu činjenicu moguće je nadovezati i dodatne spoljno-političke i bezbednosno-političke argumente koji su na strani učlanjenja Turske. Turska bi mogla da pruži značajan doprinos stabilizaciji graničnih regiona Balkana, Kavkaza i Bliskog Istoka.

Turska je ipak značajna članica NATO i dobro bi došla uspešnoj evropskoj spoljnoj i bezbednosnoj politici u Jugoistočnoj Evropi i na Bliskom istoku. EU bi na taj način mogla da popravi svoj ugled globalnog aktera.

Osim toga, zagovornici članstva Turske smatraju da bi Turska bila značajan garant snabdevanja Evrope energijom. Predviđa se da će ona, srednjeročno gledano, postati najznačajnije mesto distribucije rezervi nafte i gasa npr. iz Turkmenistana, Sibira i Irana. (Zojfert 2002).

Treba uzeti u obzir da učlanjenje Turske ostaje politička odluka.

EU je 1993. godine donela odluku o kriterijumima, koji se moraju ispuniti prilikom svakog učlanjenja. Kada se na zahtev za učlanjenjem neke države odgovori pozitivno i kada država dobije status kandidata za učlanjenje, organizuju se pregovori za učlanjenje na osnovu Kopenhaških kriterijuma.

*Kriterijumi za
pristupanje EU*

Kopenhaški kriterijumi (1993)

1. Politički kriterijumi:

- demokratski poredak i poštovanje principa pravne države;
- poštovanje ljudskih i građanskih prava;
- poštovanje i zaštita manjina.

2. Ekonomski kriterijumi:

- funkcionalna tržišna privreda;
- konkurentnost i sposobnost učešća na unutrašnjem tržištu EU.

3. Kriterijumi EU:

- sposobnost preuzimanja zakonodavstva EU (tzv. *acquis communautaire*);
- spremnost da se slede ciljevi političke i ekonomsko-monetaryne unije;
- EU mora biti u stanju da primi novu državu.

U dosadašnjoj politici proširenja EU uvek je bilo tako da je prilikom ispunjenja kriterijuma i uspešnog završetka pregovora o pristupanju bila obezbeđena neophodna saglasnost država članica.

Poslednji Kopenhaški kriterijum, po kome i EU mora biti u stanju da primi državu, je jedini na koji kandidat za pristupanje nema uticaja pošto se on odnosi na interne strukture EU.

Dok se o tom kriterijumu veoma malo pričalo u okviru prvog i drugog proširenja na istok, u okviru debate o priključenju Turske on je dobio poseban značaj. Na osnovu iskustava sa proširenjem na istok i priključenjem deset novih članica postoji bojazan da će priključenje jedne tako velike države kao što je Turska predstavljati preveliko opterećenje za zajednicu i da će u značajnoj meri uticati na otežano upravljanje Evropskom unijom.

S obzirom na moguće pristupanje Turske moralno bi se raspravljati i o poslednjem pitanju, naime o pitanju koju strukturu i koji obim bi Evropska unija trebalo da ima ne samo kratkoročno već i dugoročno gledano.

Verovatnoća političkog produbljenja procesa integracije smanjuje se, naime, sa svakim novim proširenjem. Što je više glasova u Evropskom savetu, to je teže postići saglasnost.

Preko fleksibilnih problema u integraciji pojedinih grupa zemalja moglo bi se ipak doći do produbljenih političkih oblika integracije. Ideja o jedinstvenoj političkoj uniji na taj način bi se prilično udaljila od realizacije ako ne bi čak postala i nemoguća.

Kada se sve rezimira, jasno je da kontroverzna debata o priključenju Turske ukazuje na značajne izazove evropske politike. Članstvo Turske u EU otvorilo bi teme kao što je identitet EU i pravac njenog budućeg razvoja i stoga je od velikog značaja.

Pitanju na koji način je moguće opisati identitet Evrope posvetio se i Tomas Majer u svojoj knjizi *Identitet Evrope*. Jedna od njegovih centralnih teza glasi:

„U moderni evropski identitet ne spada pripadnost nekoj određenoj etničkoj grupi, religiji ili kulturi već predstavlja određeni odnos prema religiji i kulturi u javnom životu. Evropska misao zasnovana je na odvojenosti crkve od države, na toleranciji između religija i na toleranciji prema različitim nereligijskim pogledima na svet kao i na zaštiti ljudskih prava i na obezbeđenju poštovanja građanskih prava nezavisno od verske pripadnosti građana. Evropska kultura je stoga pre svega politička kultura ophođenja prema kulturama, a ne vera u posebnu vrednost pojedinih religija, kultura i pogleda na svet.“ (Majer 2004:228-229).

Teme za razmišljanje:

Kako biste ocenili argumente za ili protiv priključenja Turske Evropskoj uniji? Koji je identitet Evrope po Vašem mišljenju? Koje obrazloženje imate za svoju odluku u vezi sa tim?

Dodatna literatura:

- Thomas Meyer (2004), *Die Identität Europas*, Frankfurt am Main.
- Thomas Meyer (2002), *Identitätspolitik – Vom Missbrauch kultureller Unterschiede*, Frankfurt am Main.
- Cäcilie Schildberg (2010), *Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgereinstellungen in Deutschland, Großbritannien und Polen*, Wiesbaden.
- Günter Seufert (2002), *Keine Angst vor den Türken!*, in: *Die Zeit*, Nr. 39/2002.
- Gisela Müller-Brandeck-Bocquet (2006), *Überlastet ein Türkei-Beitritt die EU?*, Dossier der Bundeszentrale für Politische Bildung, Bonn.

5. POREĐENJE PROGRAMA EVROPSKE POLITIKE POLITIČKIH STRANAKA

Autor: Johen Dam

Značaj programa principa političkih stranaka

Programi političkih stranaka u svakodnevnom političkom životu ne igraju neku posebno očiglednu ulogu. U medijima dominiraju priče o ličnostima, događajima i koalicijama, o pojedinim predlozima i taktičkim pitanjima.

Ipak su politički programi važni i to iz tri osnovna razloga (up. Krel 2008:57-59):

- programi političkih partija opisuju najpre ono što je suština određene političke partije;
- oni, zatim, nude onima koji se bave politikom stav o sopstvenoj političkoj orientaciji;
- na kraju programi političkih partija predstavljaju takođe i merilo vrednovanja. Politička partija mora stalno svoje konkretnе postupke da odmerava u skladu sa vizijom koja je opisana u njenom programu.

U ovom poglavlju poredićemo političke programe partija CDU, FDP, SPD, Koalicija 90/Zeleni i partije Levica s obzirom na centralne stavove u politici prema Evropi.

Dopuna: izborni programi evropskih političkih stranaka 2009.

Neki od programa su znatno stariji od značajnih etapa evropske integracije. Pitanja koja nisu rešena u programskim principima stranaka rešavana su u programima stranaka koji su pravljeni za izbore za Evropski parlament 2009. godine.

Ispituju se izjave političkih partija o pet principa evropske politike sa stanovišta socijaldemokratije, koji su opisani u poglavlju 2: mir, demokratija, blagostanje, socijalna ravnoteža i održivost. Pri tome se poređi i stanovište političke partije u vezi sa odabranim predlozima reformi o kojima se diskutuje u poglavlju 4.

5.1. CDU – Hrišćansko-demokratska unija

CDU je 2007. godine sastavila novi program principa. Njegov naslov glasi: *Bezbednost i mir. Principi za Nemačku*. Svoje predstave o politici prema Evropi CDU je sažela u poglavlju *Spoznaja nemačke odgovornosti i interesa* pod naslovom *Nemačka šansa – Evropa*.

Opšta gledišta

Za CDU je karakteristična pozitivna slika o Evropi. Ona evropsko ujedinjenje opisuje kao *najveći politički uspeh našeg kontinenta*. Kao rezultate tog procesa CDU navodi *slobodu, mir i blagostanje* (CDU 2007:97), a na drugo mesto stavlja *mir, blagostanje i bezbednost* (CDU 2007:98). CDU na sebe gleda kao na *nemačku evropsku partiju* (CDU 2007:97).

Pozitivna slika o Evropi

CDU Evropu razume kao *zajednicu zasnovanu na kulturama i vrednostima*. Za nju je *hrišćanska slika čoveka* (CDU 2007:97) deo evropskog nasleđa i istovremeno *osnova za kreiranje zajedničke budućnosti u Evropi* (CDU 2007:97). Sa tim je, na primer, bio povezan zahtev za pozivanjem na boga u *Povelji o osnovnim pravima Evropske unije* (CDU 2007:99).

Jačanje Parlamenta

Demokratija

CDU se zalaže za jačanje Evropskog parlamenta. Evropski parlament i Komisija treba da budu ravnopravni u *smislu sistema dve komore* u radu na evropskom zakonodavstvu. Osim toga, predsednik Komisije bi trebalo da bude biran u Evropskom parlamentu. CDU se zalaže za personalizaciju evropskog izbornog zakona. Evropske političke partije bi trebalo *na primer jačom personalizacijom* da pruže svoj doprinos evropskoj javnosti (CDU 2007:99).

„Integrисана strategija bezbednosti“

Mir

Sa stanovišta CDU zajednička spoljna i bezbednosna politika Evropske unije treba da bude sastavni deo *integrисane bezbednosne strategije koja obuhvata i energetsku bezbednost kao i bezbednost na polju sirovina* (CDU 2007:103). Pitanja saradnje u okviru razvoja za CDU predstavljaju takođe *neizostavljiv deo našeg proširenog razumevanja bezbednosti* (CDU 2007:104).

CDU Evropsku uniju razume na osnovu evropskih iskustava sa izgradnjom regionalnog mirnodopskog poretka kao atraktivnog partnera za druge regije u svetu. Ona se takođe zalaže i za mogućnosti sopstvenog vojnog delanja Evropske unije (CDU 2007:104) i za zajedničke evropske oružane snage kao daleki cilj (CDU 2009:9).

Sa stanovišta CDU Evropska unija mora, generalno gledano, na odlučujući način da učestvuje u kreiranju procesa globalizacije u skladu sa svojim interesima i vrednostima i u skladu sa brojem svojih stanovnika i svojom ekonomskom snagom. Priključenje Turske Evropskoj uniji CDU odbija.

Socijalna ravnoteža

*Socijalna tržišna
privreda*

Na prvim stranama svog programa principa CDU Evropu opisuje kao ujedinjenu u miru i slobodi, ekonomski snažnu, socijalnu i spremnu da preuzme veću odgovornost u svetu (CDU 2007:3).

U poglavlju o Evropi pominje se pojam *socijalno* u vezi sa *socijalnom tržišnom privredom*³⁸, koju predlaže kao ekonomski i socijalni model i u Evropskoj uniji. U tom okviru trebalo bi da budu utemeljeni *minimalni standardi* u oblasti socijalnih pitanja, koji omogućavaju poštenu konkurenčiju, ograničavaju pad konkurenčije u okvir Evropske unije i nisu preveliko opterećenje ni za jednu državu članicu (CDU 2007:104). Pravima zaposlenih CDU se, međutim, više ne bavi u okviru teme *Evropa*.

Blagostanje

Socijalna tržišna privreda za CDU predstavlja ključ razvoja blagostanja. Ona EU vidi kao *uspešan model u kome bi moglo da funkcionišu otvoreno tržište i konkurenčija uz istovremeno očuvanje nacionalnih identiteta i uzimanje u obzir pravnih, socijalnih i ekoloških standarda u korist svih* (CDU 2007:51).

Hrišćanske demokrate zalažu se za širenje unutrašnjeg tržišta, čija korist, međutim, ne sme da bude umanjena uvođenjem prevelikog broja propisa (CDU 2007:102). U ekonomskom smislu CDU na Evropu gleda kao na odgovor na globalizaciju

38 Up. u vezi sa razumevanjem socijalne države CDU i ostalih partija takođe i čitanku 3 *Socijalna država i socijaldemokratija*, poglavje 6, a u vezi sa pojmom socijalna tržišna privreda čitanku 2 *Privreda i socijaldemokratija* poglavje 3.2.

jer ona nas čini jačima u međunarodnoj konkurenciji (CDU 2007:102). Ona naglašava nužnost *globalne konkurentnosti* (CDU 2007:102) i smatra da se Evropska unija nalazi pred izazovom *pronalaženja svog mesta na svetskom tržištu* (CDU 2007:102).

Ideja o ekonomskoj vladi ili harmonizaciji poreza na preduzeća ne pominje se ni u programu principa ni u izbornom programu. Sopstveni izvor finansiranja EU u smislu poreza za EU CDU odbija (CDU 2007:98, CDU 1009:9).

Održivost

U okviru svog razumevanja socijalne tržišne privrede CDU se, pored oblasti socijalnih pitanja, zalaže i za minimalne standarde u oblasti zaštite životne sredine (CDU 2007:102). Ona Evropsku uniju smatra *najboljim odgovorom* na izazove klimatskih promena (CDU 2007:98). U oblasti održivosti CDU se bavi pre svega pitanjima energetske bezbednosti, koja su za CDU direktno u vezi sa pitanjima spoljne i bezbednosne politike.

Minimalni standardi

5.2. FDP

Za FDP program principa još uvek su *Principi iz Vizbadena* iz 1997. godine. Nova debata o principima započeta je 2010. godine.

Opšta gledišta

U programu principa FDP se temom Evropa bavi pod naslovom *Evropa građana* na jednoj i po stranici. FDP ima pozitivan stav o Evropi i navodi: [...] evropsko jedinstvo je prioritet spoljne politike liberala (FDP 1997:25).

Pozitivna slika o Evropi

FDP kao cilj opisuje *ujedinjenu evropu liberalnih građanskih društava, koja snose zajedničku odgovornost za mir i slobodu*. Neki konkretni zahtevi FDP iz programa principa iz 1997. godine u međuvremenu su postali bespredmetni, kao npr. zahtevi u vezi sa proširenjem na istok.

U svom izbornom programu, iz 2009. godine, FDP je Evropsku uniju pomenula u preambuli kao *uspešan primer kako je moguće prevazići tradicionalna neprijateljstva, obezbediti slobodu i uvećavati blagostanje* (FDP 2009:2). U preambuli istovremeno stoji i formulacija da *snaga potiče iz ograničenja na ono što je suštinsko* (FDP 2009:2), što se kasnije konkretizovalo na sledeći način: *Glavni zadatak EU jeste da obezbedi funkcionisanje tržišta minimumom zakonodavstva, koje [...] ne opterećuje našu privrednu* (FDP 2009:9).

Demokratija

Jačanje Parlamenta

FDP pozdravlja Ugovor iz Lisabona i zalaže se za Ustav EU. Ona traži jačanje Evropskog parlamenta i nacionalnih parlamenta. Konkretnе ideje kao što je pravo podnošenja inicijativa pred Evropskim parlamentom ili izbor predsednika Komisije nisu pomenute u izbornom programu FDP, ali jeste pomenut zahtev da Evropski parlament treba da bude u stanju da određuje mesto svog zasedanja (FDP 2009:23).

Mir

*Kulturna vojne
uzdržanosti*

Liberali u evropskom izbornom programu iz 2009. godine traže *Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku koja zaslužuje svoje ime* (FDP 2009:4) i zalažu se za multilateralna rešenja kao prvi izbor u spoljnoj politici. Traže novu politiku razoružanja i zalažu se za kulturu vojne uzdržanosti.

O ideji evropske vojske FDP se ne izjašnjava direktno, ali je uz *vojnu organizaciju, razvoj naoružanja i nabavku naoružanja* spremna da prevaziđe *ustanovljenu podelu* (FDP 2009:6). Za razliku od CDU, FDP ne isključuje članstvo Turske (FDP 2009:4).

Blagostanje

*Socijalna tržišna
privreda*

Sa stanovišta FDP to je *jedina partija u Nemačkoj koja dosledno poštuje principe socijaldemokratije* (FDP 2009:2). U skladu sa tim, ona pažljivo posmatra pokušaje da se ograniči slobodna tržišna privreda u Evropi (FDP 2009:9). Sa stanovišta ove partije državne intervencije moraju se ograničiti na slučajeve tržišnih problema. Ekonomsku vladu baš kao i porez za EU, o kojoj god vrsti poreza da se radi, FDP odbija (FDP 2009:8). U okviru FDP ne raspravlja se o pitanju harmonizacije poreza na preduzeća.

Socijalna ravnoteža

U poglavlju *Socijalna Evropa* FDP postavlja pitanje *Šta Evropa treba da postigne?* i zalaže se za *socijalnu Evropu na principima tržišne privrede*. Centralni pojam za FDP predstavlja i u toj oblasti *socijalna tržišna privreda* u kombinaciji sa izjavom: *Ono što stvara posao je socijalno* (FDP 2009:14).

FDP odbija jaču centralizaciju socijalne politike. Kao primer navodi se proširenje smernica u vezi sa antidiskriminacijom u EU koje, sa njenog stanovišta, nisu uspele i zaključuje: *Dobri predlozi za poboljšanje na nivou EU upravo u oblasti socijalne politike brzo dovode do nametanja rešenja i uravnivočke*. FDP se uopšte ne bavi pravima zaposlenih.

Održivost

U politici zaštite životne sredine FDP smatra da visoki ekološki standardi EU predstavljaju uspeh. U istom pasusu FDP se istovremeno zalaže za to da EU u *značajnoj meri smanji broj propisa*, a nešto kasnije koristi pojam *birokratija u službi kontrole* (FDP 2009:18).

Centralna izjava u izbornom programu o održivosti je sledeća: *FDP se zalaže za evropsku politiku zaštite životne sredine sa većom ulogom tržišta i sopstvene odgovornosti* (FDP 2009:18).

5.3. SPD

SPD je donela svoj program osnovnih principa 2007. godine u Hamburgu. Poglavlje koje se odnosi na Evropu ima naslov *Socijalna i demokratska Evropa*.

Opšta gledišta

SPD razvija pozitivnu sliku o Evropi. Već u drugom pasusu Programa iz Hamburga pominje se Evropa: *Socijalna Evropa mora da bude naš odgovor na globalizaciju*"(SPD 2007:5).

SPD opisuje Evropu kao *mirovni projekat*, ali i kao *demokratsku i socijalnu zajednicu zasnovanu na vrednostima*, koja povezuje *ekonomski napredak, socijalnu ravnotežu i individualnu slobodu* (SPD 2007:26).

*Ono što stvara
posao je socijalno*

*„Birokratija u službi
kontrole“*

*Evropa: odgovor na
globalizaciju*

Demokratija

Socijaldemokrate žele da se upuste u više evropske demokratije. U skladu sa tim oni su za jačanje Evropskog parlamenta. Stoga SPD podržava, na primer, ideju o pravu Evropskog parlamenta na podnošenje inicijative ili zahtev da se predsednik Komisije bira u Evropskom parlamentu. SPD naglašava: *Evropskoj demokratiji potrebna je evropska javnost* i želi da pruži svoj doprinos tome, između ostalog, i daljim razvojem Socijaldemokratske partije Evrope (SPD 2007:27).

Mir

SPD vidi Evropu kao *mировну моћ*, čija snaga leži u *diplomaciji, dijalogu i podršci demokratiji i ljudskim pravima, ali i u pružanju pomoći privrednom razvoju u konfliktnim regionima* (SPD 2007:30).

Istovremeno SPD traži da saradnja između vojski država članica postane bliskija i da se *dugoročno formira evropska vojska čiji angažman mora da dobije legitimitet u parlamentu* (SPD 2007:30). SPD se zalaže za učlanjenje Turske u Evropsku uniju.

Socijalna ravnoteža

Socijalna Evropa zauzima centralni položaj u politici SPD prema EU. SPD traži: *Socijalna unija mora imati isti značaj kao i ekonomski i monetarni uniji* (SPD 2007:28). Ona se zalaže, između ostalog, za evropski pakt o stabilnosti, za učešće u odlučivanju u vezi sa pitanjima prekogranične saradnje, za jačanje tarifne autonomije i slobodni pristup javnim uslugama visoke vrednosti (SPD 2009:29).

Blagostanje

Socijaldemokrate se zalažu za *koordinaciju ekonomske, finansijske i monetarne politike orijentisane na rast i zapošljavanje* (SPD 2007:28). Oni u oblasti poreza za preduzeća traže minimalne poreske stope u čitavoj Evropi i jedinstvenu osnovicu za obračunavanje. Socijaldemokratska partija Nemačke naglašava u svom evropskom izbornom programu: *Privredna saradnja i trgovina na evropskom unutrašnjem tržištu predstavljaju značajan ideo u rastućem blagostanju ljudi u Evropi* (SPD 2009:1). Ona se zalaže za to da Evropska unija dugoročno gledano dobije sopstveni izvor prihoda (SPD 2009:7).

Održivost

Za SPD je od suštinskog značaja rečenica: *Tamo gde nacionalna država prestaje tržištim da daje socijalni i ekološki okvir, to mora da radi Evropska unija* (SPD 2007:26).

Neuspešno tržište

Posledica toga jeste njeno zalaganje za ambicioznu ekološku politiku EU. Glavni predlog SPD je *ekološka industrijska politika, koja povezuje privredu, zapošljavanje i životnu sredinu* (SPD 2007:10). SPD je za energetsku spoljnu politiku EU. U okviru Evrope zalaže se za napuštanje atomske energije u korist obnovljivih izvora energije.

5.4. KOALICIJA 90/ZELENI

Program principa Zelenih *Budućnost je zelena* potiče iz 2002. godine. To je program principa najvećeg obima. Stavovi u vezi sa politikom prema Evropi navedeni su pod naslovom *Put u Evropu i svet*.

Evropa kao uspeh

Opšta gledišta

Zeleni takođe smatraju evropsku integraciju uspehom. Oni govore o *jedinstvenom periodu mira i blagostanja* (B90/Zeleni 2002:144).

Njihov cilj u vezi sa politikom prema Evropi glasi *Evropa demokratije, održivosti i solidarnosti, koja zastupa socijalno pravednu i ekološku politiku u odnosima unutar Evrope i izvan Evrope* (B90/Zeleni 2002:144). I za Zelene Evropa predstavlja odgovor na globalizaciju. Zeleni naglašavaju *Nacionalna država ne može sama da kreira globalizaciju*. (B90/Zeleni 2002:143).

Jačanje
Parlamenta

Demokratija

Zeleni u svom programu principa iz 2002. godine zahtevaju Ustav EU kako bi se ispravili evropski deficit demokratije. Sa stanovišta Zelenih predsednik Komisije trebalo bi da bude biran na direktnim izborima ili u Evropskom parlamentu (B90/Zeleni 2002:153). U svom izbornom programu za Evropski parlament iz 2009. Zeleni su se založili za Ugovor iz Lisabona i tražili ponovo jačanje Evropskog parlamenta (B90/Zeleni 2009:22, 132).

Zahtev da Evropski parlament dobije pravo da ulaže inicijativu naveden je u izbornom programu od 170 strana, u osam redova, između poglavlja *Zaštita podataka za veću sigurnost i Racionalna politika borbe protiv droge u Evropskoj uniji*.

Mir

Šansa: trajni mir

Mir je za Zelene značajan motiv evropske integracije. Oni kažu: *Evropa ima šansu da trajno obezbedi mir na kontinentu i da pruži značajan doprinos miru u svetu* (B90/Zeleni 2002:144).

Zeleni imaju razne predloge za kreiranje evropske politike mira. Predlažu, na primer, formiranje evropske mirovne agencije ili evropske *Civilne mirovne službe* (B90/Zeleni 2009:162-165).

Oni u principu traže *smanjenje vojnih potencijala* (B90/Zeleni 2002:16). O tome, na primer, u izbornom programu stoji: *Evropska unija ne treba da postane imperijalistička vojna sila koja obezbeđuje resurse već treba da ostane civilna sila* (B90/Zeleni 2009:163).

Istovremeno Zeleni, međutim, govore o *novom vrednovanju vojske*, za šta se izborila većina u stranci (B90/Zeleni 2009:149). Dok se u izbornom programu ne navodi ideja evropske vojske, u programu principa se govori o tome da postoji želja da se *vojne organizacije i nacionalne vojske uključe i uvedu u taj evropski poredak* i da bi Evropska unija trebalo da se pripremi za *podršku vojnih intervencija UN* (B90/Zeleni 2002:160). Zeleni žele da podrže Tursku na putu u EU (B90/Zeleni 2009:149).

Socijalna ravnoteža

Socijalna pitanja
moraju imati
ravnopravan
tretman

Zeleni u svom programu principa traže sledeće: *Socijalne vrednosti i očuvanje životne sredine treba da budu podjednako značajni kao i ekonomski ciljevi* (B90/Zeleni 2002:157).

U svom izbornom programu oni se zalažu za socijalni pakt, za utemeljenje socijalnih prava u Povelji o osnovnim pravima, za minimalnu zaradu, za jačanje evropskih saveta zaposlenih i za ideju evropskog osiguranja nezaposlenih (B90/Zeleni 2009:75-86).

Blagostanje

Da bi se blagostanje obezbedilo i za budućnost Zeleni su za *New Deal*. Značajan element te ideje sastoji se u *koncentrisanom socijalno-ekološkom investicionom programu*, koji bi u Evropu uveo nove impulse (B90/Zeleni 1009:97).

„New Deal“

Zeleni su za jaču ekonomsku integraciju, pošto smatraju da:

Zajednička valuta može da funkcioniše na duže staze samo ako su ekonomski politike država članica međusobno usklađene (B90/Zeleni 2009:102). Ali oni naglašavaju takođe da to može da uspe samo ako bude uspešno političko upravljanje na istom nivou (B90/Zeleni 2009:102).

Zeleni se zalažu za evropski porez na finansijski promet, koji bi trebalo da se uliva direktno u budžet EU (B90/Zeleni 2009:103).

Održivost

Zaštita životne sredine je, naravno, glavna tema za Zelene. U programu principa oni s obzirom na Evropu navode: *Zajednički propisi o zaštiti klime, štednji resursa i zaštiti životne sredine moraju biti merila za sve oblasti politike* (B90/Zeleni 2002:157).

Centralna tema
Zelenih

Među njihovim predlozima nalazi se, između ostalog, zahtev za predvodničkom ulogom EU u klimatskoj zaštiti na međunarodnom nivou, za poboljšanjem trgovine dozvolama za emisiju, jačanjem obnovljivih izvora energije i većom energetskom efikasnošću (B90/Zeleni 2009:29-45).

5.5. Levica

Partija *Levica*, koja je nastala iz PDS³⁹ i WSAG⁴⁰, još uvek nema pravi politički program. Formalnu zamenu za program predstavljaju *Programski principi* iz 2007. godine. Komisija za program partije u martu 2010. godine predstavila je nacrt političkog programa.

Opšta gledišta

Kritički pogled na Evropu

Partija *Levica* na Evropsku uniju gleda pre svega kritički. Za razliku od drugih partija ona Evropsku uniju ne opisuje kao projekat ili ideju već kao *novi prostor za klasne borbe* (*Levica* 2007:5). Ona analizira *neoliberalni pravac evropske integracije, koji se očituje u Ugovoru iz Maastrichta* (*Levica* 2007:5) i NATO i Evropskoj uniji prebacuje sledeće: *U ime krstaškog rata protiv terorizma hiljade nevinih ljudi gubi život* (*Levica* 2007:6).

Na drugom mestu *Levica* se zalaže za *promenjenu Evropsku uniju* (*Levica* 2007:7) i traži da se *EU razvije iz evropske ekonomске i monetarne unije u evropsku uniju zapošljavanja, socijalnu, ekološku i mirovnu uniju* (*Levica* 2007:21).

Demokratija

„Novi odnos“

Levica navodi: *Nacionalne države i Evropska unija moraju da zasnuju novi odnos* (*Levica* 2007:21). Za to je potrebno da i EU i nacionalne države budu demokratizovane. U svom izbornom programu za Evropski parlament partija se zalaže za pravo Parlamenta na podnošenje inicijative i za ravnopravnost Parlamenta sa Savetom (*Levica* 2009:16).

Trebalo bi da, po mišljenju partije *Levica*, Komisiju i predsednika Komisije bira Evropski parlament (*Levica* 2009:16). Partija odbija Ugovor iz Lisabona. Ona se zalaže za Ustav EU o kome bi svi građani Evrope trebalo da glasaju istog dana (*Levica* 2009:4).

39 Partija demokratskog socijalizma bila je nemačka politička partija koja je postojala od 1989. do 2007. godine (prim. prev.)

40 WASG – Izborna alternativa-rad i socijalna pravda bila je politička partija u Nemačkoj koja je nastala kao Udruženje tokom 2004. godine i sastojala se pretežno od članova SPD i sindikata i 2005. godine je registrirana kao politička partija. 16. juna 2007. doneta je odluka o udruženju PDS i WASG u novu političku partiju *Levica* (prim. prev.)

Mir

Svoju poziciju u odnosu na evropsku spoljnu politiku Levica najpre nadovezuje na kritiku SAD i navodi: *Imperijalistička politika pod vođstvom Sjedinjenih Američkih Država ima za cilj da svet u potpunosti podredi kapitalu* (Levica 2007:6). Na to se nadovezuje gore citirana krivica zbog hiljada nevinih koji su izgubili život.

U izbornom programu iz 2009. godine Levica zamera EU: *Politika EU sve više se zalaže za imperijalističko sprovođenje interesa kapitala. Trenutna zajednička bezbednosna i odbrambena politika EU orijentisana je na sposobnost vojnog napada Evropske unije i na naoružavanje* (Levica 2009:33).

Stoga partija Levica zajedno sa svim mirovnim snagama želi da zaustavi započetu militarizaciju Evropske unije i umesto toga da uspostavi politiku sveobuhvatne civilne prevencije, pravu bezbednosnu politiku, politiku zajedničkog solidarnog razvoja i time da utiče na sprečavanje konflikata (Levica 2009:23).

Socijalna ravnoteža

Partija Levica navodi u svojoj analizi da ekonomsku, socijalnu i ekološku politiku EU određuje težnja koncerna, banaka i finansijskih fondova za profitom (Levica 2009:6). Stoga ona traži ponovno uspostavljanje, očuvanje i dalji razvoj socijalne države, oko koje su se borili rad i kapital u teškim sukobima u državama članicama (Levica 2009:12). Princip socijalne države sa stanovišta partije Levica treba da postane vrednost i cilj EU.

U cilju jačanja socijalnih prava i prava zaposlenih partija Levica traži klauzulu o socijalnom napretku. Ona bi zajedno sa političkim i socijalnim osnovnim pravima, koja treba da imaju prednost u odnosu na tržišne slobode trebalo da bude direktno utemeljena u Ugovorima EU (Levica 2009:17).

Blagostanje

Pojam *blagostanje* ne pojavljuje se u programu principa partije Levica. U izbornom programu Levice smatra da je blagostanje ugroženo tada aktuelnom krizom ekonomije (Levica 2009:2).

Taj pojam se i sa tim u vezi odnosi pre svega na zapošljavanje. Partija Levica opisuje ga ovako: *Evropi je potrebna evropska vlada, koja je orijentisana na zapošljavanje,*

„Imperijalistička politika“

Odbрана socijalne države

Zapošljavanje

socijalnu povezanost i održive privrede (Levica 2009:2). Partija izričito kritikuje jednostranu fiksiranost na povećanje izvoza u EU (Levica 2009:6).

Partija *Levica* zalaže se za jedinstvene osnove i minimalne stope u oporezivanju preduzeća (Levica 2009:9). Ona takođe pominje porez na finansijske transakcije i proširenje nadležnosti EU u oblasti poreza (Levica 2009:9).

Održivost

Sa stanovišta partije *Levica* važi sledeće: *Socijalno-ekološka odgovornost i ekonomski razvoj nisu međusobno suprotstavljeni* (Levica 2009:6). Ona je ustanovila: *Efikasni sistemi socijalnog osiguranja nisu preduslov za ekološku reorganizaciju društva.* (Levica 2009:6).

Partija *Levica* zalaže se za preuređenje energetskog sistema i za obnovljive izvore energije i veću energetsku efikasnost (Levica 2009:12).

Trgovina dozvolama za emisiju štetnih gasova je, po njihovom mišljenju, zakazala kao instrument u borbi protiv klimatskih promena. Zaključak ove partije glasi: *Zaštita klime ne sme biti prepustena tržištu koje je orijentisano na ostvarenje profita, koje je nedemokratsko i podložno krizama* (Levica 2009:12). Ona se pri tome zalaže za *radikalna politička uplitavanja u energetsku privredu i za ekološki značajne poreze na energiju i resurse* (Levica 2009:13).

5.6. Zaključak

Ako se uporedi programi političkih stranaka u zavisnosti od pet principa evropske politike, na prvi pogled je očigledan proevropski stav svih pet partija. Samo partija *Levica* izbegava svojom fundamentalnom kritikom stanje u EU i negativni jezički stil.

Različit značaj i formulacija tema pokazuje, međutim, takođe da partije imaju veoma različite predstave o tome kako bi Evropa trebalo da izgleda u budućnosti. Sličnosti, ali posebno razlike među nemačkim političkim partijama opisane su u nastavku još jednom na osnovu pet principa evropske politike.

S obzirom na stavove o demokratskom kreiranju Evropske unije i na pitanje spoljne politike postoje velika preklapanja između CDU, Koalicije 90/Zeleni, SPD i FDP. FDP se tu pomalo izdvaja, pošto se ne izjašnjava o konkretnim institucionalnim predlozima kao što je pravo parlamenta da ulaže inicijative. Za partiju *Levica* karakteristično je više različitih stvari. Ona, doduše, postavlja zahteve u smislu demokratizacije EU, ali njen program je značajno obeležen zamerkama upućenim EU. U oblasti spoljne politike EU, osim toga, očigledna je antiamerička retorika.

Za kreiranje Evropske unije s obzirom na principe socijalne ravnoteže, blagostanja i održivosti, programske granice izgledaju drugačije.

Na jednoj strani su, s tim u vezi, FDP i CDU. U njihovim predlozima očigledne su, pre svega, predstave o Evropskoj uniji kao o monetarnoj uniji, koju obe partije povezuju pojmovno sa socijalnom tržišnom privredom. Razumevanje socijalne tržišne privrede za FDP je, doduše, još više tržišno orijentisano, na šta ukazuje sledeći citat: *Suštinski zadatok EU jeste da se obezbedi funkcionisanje tržišta uz najmanje moguće zakonodavno regulisanje* (FDP 2009:9).

SPD, Koalicija 90/Zeleni i partija *Levica* pitanja razvoja blagostanja posmatraju, međutim, u vezi sa socijalnom ravnotežom i održivošću. Tako one, za razliku od CDU i FDP, govore i o pravima zaposlenih i zalažu se za ekonomsku vladu na evropskom nivou.

Zeleni se u svom programu zalažu kvantitativno i kvalitativno posebno za pitanja održivosti. Kod partije *Levica* očigledno je da se pojmom *blagostanje* u programu uopšte ne pominje. SPD se pozicionira negde između te dve krajnosti.

Na koji način je moguće te aktuelne političke pozicije u Nemačkoj uvrstiti istorijski u nemačku debatu o Evropi i kako se vodi diskusija o politici prema Evropi u drugim zemljama pokazaćemo u sledećem poglavlju.

6. DEBATE O EVROPI: NEMAČKA, VELIKA BRITANIJA, FRANCUSKA I POLJSKA

Autori: Kristijan Krel i Cecilija Šildberg⁴¹

Kakve se rasprave
vode o Evropi?

Dodatna literatura:
Christian Krell (2009), Sozialdemokratie und Europa, Die Europapolitik von SPD, Labour Party und Parti Socialiste, Wiesbaden (Kristijan Krel, Socijaldemokratija i Evropa, Evropska politika SPD, Laburističke partije i Partije socijalista Francuske, Vizbaden)

Cäcilie Schildberg (2010), Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgereinstellungen in Deutschland, Grossbritannien und Polen, Wiesbaden. (Cecilija Šildberg, Politički identitet i socijalna Evropa – koncepcije političkih stranaka i stavovi građana u Nemačkoj, Velikoj Britaniji i Poljskoj, Vizbaden).

Kakve se rasprave o evropskoj politici vode u drugim državama? Ako se pozabavite tim pitanjem, doživećete veliko iznenađenje. U Velikoj Britaniji se, na primer, o evropskoj politici diskutuje sa velikom strašću. Tu se često priča o *celini* i u debatama o evropskoj politici često se priča o budućnosti Kraljevstva kao samostalne države. Zbog pitanja evropske politike okončane su već karijere mnogih premijera. Postoji izričito odbijanje ulaska u evrozonu.

U Francuskoj se takođe često vode strastvene debate o budućnosti Evrope. Uz pozivanje na jedinstvenu priču o *grande nation*⁴² postavlja se pitanje do koje mere je moguće postići Evropu bez istovremenog odustajanja od nacionalnog suvereniteta. Francuska spada u države osnivače Evropske zajednice i podnela je mnogo inicijativa iz oblasti evropske politike. Francuska se još u ranom periodu EU izjasnila za zajedničku evropsku valutu.

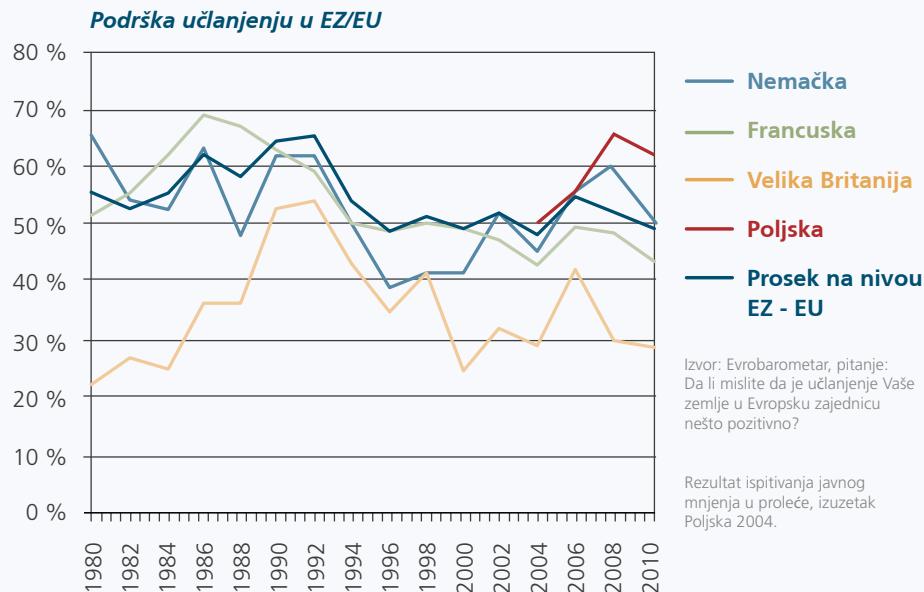
Debate o evropskoj politici u Nemačkoj po pravilu su mnogo trezvenije. Decenijama je Nemačka važila za uzornog učenika Evrope, koji se posvetio daljem razvoju integracije. Podrška evropskom ujedinjenju bila je veoma velika. Sa članstvom u evrozonu Nemačka se složila u interesu produbljene političke integracije. U međuvremenu je Evropa postala više osporavana i u nemačkoj debati, dok podrška integraciji nije više tako velika kao na početku devedesetih godina.

U Poljskoj EU kao tema devedesetih godina najpre nije igrala neku posebno značajnu ulogu. Razlog za to nije bio opšti nedostatak interesovanja za Evropu već su to bile pre svega posebne poljske okolnosti nakon pada komunizma (1989/90). Za vreme vladavine vodećih političkih partija vladao je širok koncenzus o principijelnom povezivanju Poljske sa Zapadom i o brzom pristupanju EU. Osim toga, ogromne društvene, političke i ekonomski promene, koje je sa sobom doneo prelazak sa nekada autoritarnog socijalističkog režima u demokratiju, zahtevale su punu pažnju Poljske. Donošenje poljskog ustava, liberalizacija privrede ili odnos između države i crkve bile su teme, koje su bile u prvom planu u javnoj

41 Up. o Nemačkoj, Velikoj Britaniji i Francuskoj Krel (2009.) i o Poljskoj Šildberg (2010.).

42 Velika nacija (prim. prev.)

debati. Najpre su partije desnog dela političkog spektra, koje su bile neprijateljski nastojane prema Evropi, otkrile Evropu kao temu i vodile polemike protiv EU (Anšić 2004:115). U narodu, međutim, podrška za Evropu uvek je bila velika.

Slika 14: Podrška pristupanju EZ/EU

Otkud toliko različiti odnosi prema Evropi u državama koje su relativno slične? Odakle potiču različiti interesi? Koje specifičnosti su karakteristične za određene stavove u okviru evropske politike? Za one koji su zainteresovani za evropsku politiku i angažovani oko nje značajno je da razjasne ta pitanja, jer samo u tom slučaju moguće je u potpunosti razumeti orientaciju države u pravcu evropske politike i ponašati se prema njoj na odgovarajući način.

6.1. Nemačka

Jasna utemeljenost
u Ustavu

U preambuli nemačkog Ustava jasno je formulisano: Nemački narod *ima volju da kao ravnopravni deo ujedinjene Evrope služi miru u svetu*. Tako bliska normativna orientacija spoljne politike na Evropu, koja je precizirana i u članu 23 Ustava, neobična je na međunarodnom nivou i ne postoji ni u jednoj drugoj ovde opisanoj državi. Taj jasni stav utemeljen u ustavu sledile su sve nemačke vlade od 1949. godine uz veoma veliki i neprestan angažman u okviru evropske politike. Na taj način Nemačka se razvila u *lokomotivu integracije* (Vesel 2004:66).

Saradnja sa
Francuskom

Nemačka se često zalagala za produbljenje i dalji razvoj evropske integracije. Često se to dešavalo u saradnji sa Francuskom. Obe države su u procesu evropske integracije često zajedno vršile predvodničku ulogu. Često se stoga govorilo o *nemačko-francuskom motoru*, koji je podsticao proces integracije.

U jeku nemačkog ponovnog ujedinjenja diskutovalo se u okviru zemlje i inostranstva uz mnoge kontroverze o mogućem novom pravcu nemačke politike prema Evropi. Dok su se u inostranstvu, posebno u Francuskoj i Velikoj Britaniji,javljali strahovi od novih nemačkih hegemonističkih težnji, neki komentatori u okviru Nemačke zahtevali su novu svest u okviru nemačke politike prema Evropi. Nemačka politika je na pomenute strahove odgovorila jasnim angažmanom za produbljenje evropske integracije i za čvrsto povezivanje ponovo ujedinjene Nemačke sa EZ/EU.

Motivi

Zbog čega se Nemačka tako snažno angažovala u evropskoj integraciji? Tri interesa Nemačke pružaju odgovor na to pitanje: interes za nacionalni suverenitet, za stabilne bezbednosno-političke okvirne uslove i za nova tržišta za izvozno orijentisanu nemačku privredu pružaju opravdanje za takvu poziciju. U osnivačkoj fazi Evrope Nemačka je svojim učešćem u evropskom projektu mogla ponovo da dobije na nacionalnom suverenitetu – i to samo nekoliko godina nakon Drugog svetskog rata i kontrole Nemačke od strane savezničkih snaga. Povezivanjem Zapadne Nemačke u udruženje zapadnih država i EZ služilo je i bezbednosno-političkim interesima.

Bezbednosno-politička razmatranja su takođe uticala na veliku nemačku podršku učlanjenju država srednje i istočne Evrope. To je bio način da se stabilizuje srednjeevropski i istočnoevropski prostor, a time i države koje se graniče sa Nemačkom.

Sa ekonomskog aspekta evropsko ujedinjenje predstavljalo je takođe centralni nacionalni interes Nemačke. Još u početnim godinama integracije zajedničko tržište se pokazalo kao izuzetna prednost za nemačku privredu, pošto je ono obezbeđivalo prostor za plasman nemačkih industrijskih dobara na sigurnim tržištima. I dalje se najveći deo nemačke spoljne trgovine odvija sa državama članicama EU.

Suštinski proevropski pravac nemačke politike do sada su podržavale sve vlade. Razlog za to leži možda u tome što su pitanja evropske politike do sada često bila polje konsenzusa u političkoj debati. Većina političkih aktera saglasna je u vezi sa njima.

Razlog za to leži i u političkom sistemu Nemačke. Zbog njene federalne strukture, tendencije ka koalicionim vladama i isprepletenim procesima odlučivanja za Nemačku je karakteristično da ima mnogo takozvanih veto-igrača. Svaka manjinska poslanička grupa u koaliciji, Bundesratu ili Nemački Ustavni sud, koji je u poređenju sa takvima sudovima u drugim zemljama izuzetno jak, može da zaustavi donošenje nekog zakona. Stoga se kod donošenja odluka o temama za koje je neophodna široka saglasnost teži postizanju konsenzusa. U spoljnoj i evropskoj politici u Nemačkoj je to često bio slučaj.

Opisani konsenzus nosilaca političkih odluka prati narod svojom uglavnom velikom podrškom evropskog ujedinjenja. U poslednje tri decenije podrška stanovništva učlanjenju Nemačke u EZ/EU bila je sve vreme na izuzetno visokom nivou.

*Osnovni konsenzus
za Evropu*

6.2. Velika Britanija

Evropa kao trajno
prisutna tema

Europe, the issue that won't go away – Evropa, tema koja nikada neće nestati – to je nedavno bio naslov u jednim britanskim novinama, čime se ukazuje na činjenicu da je Evropa kao tema sve više prisutna u političkom životu Velike Britanije. Debate o evropskoj integraciji u Ujedinjenom Kraljevstvu često su strastvene i protivnici i zagovornici integracije deluju nepomirljivo.

Velika Britanija najpre se bila odlučila protiv učešća u evropskoj integraciji. Winston Čerčil pozdravio je u svom poznatom govoru u Cirihu 1946. godine ujedinjenje Evrope kao značajno, ali je istovremeno naglasio da Velika Britanija neće učestvovati u tom ujedinjenju. Ujedinjeno Kraljevstvo u to vreme je pored odnosa sa kontinentalnom Evropom definisalo još dve interesne sfere: odnose sa SAD i odnose sa državama Komonvelta. Nije želelo da ugrozi svoje dve druge interesne sfere suviše velikim angažmanom u Evropi.

Pristupanje tek
1973. godine

Tek 1973. godine nakon faze političkog i ekonomskog gubitka značaja Velike Britanije i istovremeno faze rasta EZ, Velika Britanija je postala članica EZ. U godinama koje su usledile Velika Britanija se pokazala povremeno kao težak partner u EU. Pri tome su bile očigledne tri jasne orijentacije: odbijanje nadnacionalne integracije sa predajom suvereniteta, preferiranje ekonomskog ujedinjenja preko slobodne trgovinske zone kao i stalni angažman za proširenje EZ odnosno EU.

Tačer: „I want my
money back“

Ti stavovi često su naglašavani uz određenu žustrinu, koja je za partnere u pregovorima iz kontinentalne Europe neobična. Primer za to bio je i zahtev koji je iznela britanska premijerka Margaret Tačer sredinom osamdesetih godina da se odobri popust na britanski doprinos evropskom budžetu. Ona je odlučno tražila: „*I want my money back.*“ Sa tim zahtevom imala je ograničen uspeh, ali je time stvorila određenu sliku Velike Britanije kod evropskih partnera koja se zadržala mnogo godina nakon toga.

Sa izborom Tonija Blera za britanskog premijera 1997. godine došlo je do razvoja pozitivnijeg odnosa između Velike Britanije i kontinentalne Evrope. Različiti propisi koji uređuju izuzetke u odnosu na evropske ugovore, koje su dogovore prethodne konzervativne vlade, sada su ukinuti. Tako je evropska socijalna povelja Ugovora iz Maastrichta, koju je odbio konzervativni premijer Džon Mejdžor,

sada počela da važi i za britanske građane. Učlanjenje u evrozonu nikada nije ozbiljno razmatrano.

Stavovi Velike Britanije mogu biti objašnjeni njihovim posebnim interesima. Za razliku od Francuske Velika Britanija profitira daleko manje od evropske agrarne politike. Stvaranje zajedničkog tržišta za Veliku Britaniju, koja je najviše trgovala sa državama Komonvelta, nije bilo tako interesantno kao za Nemačku, koja izvozi najviše u susedne evropske države. Ipak se Velika Britanija uvek zalagala za dalji razvoj evropskog unutrašnjeg tržišta. Velika Britanija nikada nije težila političkoj integraciji, za koju su se zalagale Nemačka ili Francuska na osnovu neposrednih iskustava iz dva svetska rata. Upravo je suprotno: naglašavanje nacionalnog suvereniteta spada u čvrste elemente britanske evropske politike.

Ti stavovi posledica su i političke kulture Velike Britanije. Na osnovu svog geografskog položaja, ali i specifičnih istorijskih iskustava često se pominje tzv. *insularna svest*. Velika Britanija se ne oseća kao deo kontinentalne Evrope. To se može ilustrovati frazom *them and us* koja se odnosi na odnos između Velike Britanije i evropskog kontinenta (up. Fole 1992:185). Nacionalni suverenitet ima očiglednu prednost nad nadnacionalnom evropskom isprepletenošću.

Politički sistem Velike Britanije više ukazuje na razlike nego na sličnosti između Velike Britanije i Evrope. Dok su za Veliku Britaniju karakteristični jasni načini donošenja odluka (većinsko izborno pravo, centralističko uređenje država, u suštini dvopartijski sistem), donošenje odluka u EU je često kompleksno, dugotrajno i jedva pregledno.

Stoga ne iznenađuje da u britanskom stanovništvu postoji mala podrška za projekat evropske integracije. Samo 36% Britanaca veruje da je njihova država profitirala od članstva u Evropskoj uniji, dok 50% veruje da je upravo suprotno istina. Za Evropu generalno te vrednosti iznose 53% (prednosti) i 35% (mane). (Evrobarometar 2010 b:37).

Motivi

Podrška Evropi slaba

6.3. Francuska

Faire l'Europe sans défaire la France – stvaranje Evrope bez odustajanja od Francuske – to je bila jedna od tema predizborne kampanje na predsedničkim izborima Lionel Žospena 2002. godine. S jedne strane, radi se o izjavi francuskog socijaliste. S druge strane, taj moto može da se posmatra kao primer za celokupnu francusku politiku prema Evropi. Francuska se ipak uvek trudila da realizuje evropsku integraciju u što je moguće većoj meri uz što je moguće manje odustajanja od nacionalnog suvereniteta.

Jedna tema je od početka francuske politike prema Evropi bila centralna. Nakon iskustava iz dva nemačka napada u roku od nekoliko decenija postojao je ogroman interes da se izbegne eventualna nova pretnja Nemačke. Stoga je Francuska ušla u zajednicu sa Nemačkom, koja je istovremeno činila prve institucionalne korake u pravcu evropskog ujedinjenja.

Upečatljiva imena:
Šuman, Mone

Već i imena koja se vezuju za značajne projekte integracije ukazuju na veliki značaj Francuske za početke evropske integracije: Robert Šuman i Žan Mone kao predstavnici Evropske zajednice za ugalj i čelik ili Rene Plevan kao idejni tvorac za evropsku odbrambenu zajednicu.

Francuska politika prema Evropi izgubila je značajno na dinamici kada je Šarl de Gol 1958. godine postao francuski predsednik. Njegova predstava o francuskoj naciji, nacionalnom suverenitetu i francuskim težnjama ka svetskoj moći vodile su u mnogim projektima produbljivanja Evrope ka odbijanju Francuske da učestvuje. Tako je on, koristeći *politiku prazne stolice* (up. poglavje 3.1.) odbio nadnacionalni dalji razvoj Evropske ekonomске zajednice (EEZ). Novi zamajac u politici prema Evropi nastupio je u vreme predsednika Valerija Žiskara Destena i Fransoa Miterana. Žiskar Desten je ustanovio Evropski savet u bliskoj saradnji na nemačko-francuskom nivou i posebno sa Helmutom Šmitom. Prvi direktni izbori za Evropski parlament 1979. godine bili su uspešni zahvaljujući bliskoj nemačko-francuskoj saradnji. Prvi socijalistički predsednik Pete republike, Fransoa Miteran, od 1981. godine

Robert Šuman (1886-1963) zajedno sa Žanom Moneom (vidi pogl. 3) važio je za jednog od osnivača evropskog ujedinjenja. Šuman je bio, između ostalog, francuski premijer i ministar spoljnih poslova, kasnije i predsednik Evropskog parlamenta. Šumanovim planom on je u značajnoj meri pripremio stvaranje Evropske zajednice za ugalj i čelik.

nastavio je blisku nemačko-francusku saradnju. Dok je on bio predsednik Francuske došlo je do upečatljivih rezultata evropske politike, zbog kojih je povremeno nazivan ocem Evrope - *père de l'Europe* (Axt 1999:476).

Miteran je u značajnoj meri uticao na donošenje Jedinstvenog evropskog akta 1986. godine. On je pri tome bio uveren da Evropa mora da bude zasnovana ne samo na ekonomskim već i na socijalnim osnovama ako treba da traje: Evropa mora da bude socijalistička ili je neće biti - *L'Europe sera socialiste ou ne sera pas* (Miteran:1978).

Prvi test za nemačko-francuske odnose bilo je ponovno ujedinjenje dveju nemačkih država 1989/90. godine. Ponovo se probudio francuski strah od velike i nadmoćne Nemačke. Te iritacije prevaziđene su produbljenjem integracije. Veća integracija razvejala je strahove od samostalnog nacionalnog nastupa Nemačke. U međuvremenu je jasna podrška evropskom ujedinjenju, uz istovremeno očuvanje nacionalnog identiteta, postala pouzdan element francuske politike.

Razlozi za to zalaganje za integraciju leže u jasnim nacionalnim interesima. Pored interesa da se živi u miru sa svojim velikim susedom na drugoj obali Rajne, Francuska se nadala i da će evropsko ujedinjenje uticati na jačanje njenog političkog značaja u svetu. Nakon gubitka kolonijalnog carstva i za vreme sistemskih konfliktata između SAD i SSSR postalo je jasno da Francuska samo zajedno sa drugim evropskim državama može da utiče na tok međunarodne politike.

Ekonomski interesi su takođe od velikog značaja za francusko pozicioniranje u Evropi. Evropska poljoprivreda profitirala je, na primer, u velikoj meri od evropske agrarne politike i udeo država EU u francuskoj spoljnoj trgovini iznosi više od 60%.

Na koji način se interesi evropske politike definišu u Francuskoj zavisi u najvećoj meri od trenutnog predsednika države. Tekst ustava i ustavna praksa Pete republike daju mu dalekosežne nadležnosti i veliki prostor za donošenje odluka. Ta pozicija nije, za razliku od Nemačke, ograničena učešćem regionalnih ili federalnih struktura.

Motivi

*Dugo je postojala
velika podrška*

Procenat podrške evropskoj integraciji u Francuskoj je dugo vremena bio daleko iznad evropskog proseka. Izgleda da je Francuskoj uspelo da poveže nacionalni identitet i posebno izražen osećaj za sopstvenu naciju sa podrškom ujedinjenju Evrope. Početkom devedesetih godina došlo je, međutim, do značajnog otrežnjenja.

*Neuspех
referendum o
Ustavu 2005. godine*

Na referendumu o Ugovoru iz Maastrichta 1992. godine uz veoma malu prednost pobedili su zagovornici Evrope, dok je 2005. godine odbijen mogući evropski ustav na referendumu. Posmatrači smatraju da je razlog za sve veću skepsu u odnosu prema postojećem evropskom ujedinjenju u tome što se smatra da Evropa ubrzava i jača globalizaciju.

Smatra se da Evropa podstiče jednostranu liberalizaciju i deregulaciju i da stoga vodi u skepsu i odbijanje. Ali i političari ekstremne desnice kao što je predsednik partije Front National Žan-Mari Le Pen dovode EU u pitanje. On je u svojoj predizbornoj kampanji za predsedničke izbore 2002. godine skoro demonizovao EU.

*Ipak postoji podrška
za Evropu*

Ipak i dalje postoji suštinska podrška za Evropu. Većina od 51% Francuza veruje da članstvo u EU za Francusku predstavlja prednost, a 35% veruje suprotno (Evrobarometar 2010b:37). Međutim, i u francuskoj debati sve je značajnije pitanje na koji način će biti uređena Evropa.

6.4. Poljska

*A my wracamy do europejskiej rodziny – враќамо се у европску породицу!*⁴³ Ovom rečenicom prokomentarisao je poljski predsednik Aleksandar Kvasnjevski sa olakšanjem uspeli referendum o pristupanju Poljske EU.

Lajtmotiv povratka u Evropu odnosio se na čvrste veze Poljske sa Zapadom i udaljavanje od Sovjetskog Saveza. Pri tome su motivi unutrašnje i bezbednosne politike kao i ekonomski motivi igrali veoma značajnu ulogu.

U jeku sopstvenih težnji ka demokratizaciji politička integracija u EU obećavala je efekat stabilizacije. Pored toga, učešće na evropskom zajedničkom tržištu trebalo je da podigne nivo životnog standarda na zapadnoevropski nivo.

Članstvo Poljsko u NATO i u EU imalo je za cilj i rešavanje bezbednosno-političke potrebe da se ostvari povezanost sa političkim strukturama zapada (Vajs:2004).

Poljska je još uvek mlada članica Evropske unije. Sa još devet država srednje i istočne Evrope primljena je 2004. godine u Uniju i od tada je u nekoliko navrata privlačila pažnju. Evropska politika Poljske najbolje se može opisati kao ambivalentna. Velika podrška za članstvo Poljske u EU postoji i u stanovništvu i kod umerenih partija i u principu postoji spremnost za integraciju.

S druge strane, Evropa se, posebno od strane nacionalno-konzervativnih političara, često zloupotrebljava u populističkim kampanjama. Takve antievropske kampanje mogu, naravno, biti i uspešne, kao što je pokazala pobeda nacionalno-konzervativne partije na parlamentarnim izborima 2005. godine. Da bi se mogla razumeti ambivalentnost Poljske u politici prema Evropi, potrebno je baciti pogled na istoriju države.

Povratak u Evropu

*Poljska: mlada
članica EU*

43 Aleksandar Kvasnjevski u govoru u Fondaciji Robert Šuman nakon referendumu 8. juna 2003. (Kvasnjevski 2003.)

U odnosu Poljske prema EU ogleda se uvek i istorija zemlje. Na tu istoriju često je uticao položaj između dveju moćnih sila. U XVIII veku delovi Poljske pripali su Pruskoj i Ruskom carstvu.

Nakon Prvog svetskog rata na nekoliko godina je postojala takozvana Druga poljska republika. Nacistička Nemačka je 1939. godine napala Poljsku i zauzela njen zapadni deo. U skladu sa tajnim paktom između Hitlera i Staljina istočni deo je zauzeo Sovjetski Savez.

Nakon Drugog svetskog rata Poljska je 40 godina bila pod sovjetskom vlašću. Tek početkom devedesetih godina Poljska je ponovo dobila svoj nacionalni suverenitet. Povezivanje sa zapadom nakon toga (učlanjenje u NATO i kandidatura za članstvo u EU) zasnovani su na širokom političkom i društvenom koncenzusu.

Doduše, ponovno sada dobrovoljno prenošenje suvereniteta na EU u Poljskoj je izazvalo mešana osećanja. Bila je prisutna sasvim razumljiva poljska potreba za nacionalnim samoodređenjem i identitetom kao i čvrsta volja da se *vrati u Evropu* i da postane članica EU.

Stoga za Poljsku nije uvek bilo lako da ostvari kompromis sa drugim državama članicama EU kada se radilo o pitanjima nacionalnog identiteta. Setimo se samo, na primer, pregovora o Ugovoru u ustavu, u kojima se Poljska odlučno zalagala za pozivanje na Boga u Ustavu.

Slogan *kvadratni koren ili smrt* opisan je beskompromisni zahtev poljskog predsednika Leha Kačinskog da se zadrži postupak glasanja iz Nice. On je pretio ostalim državama članicama da će uložiti veto na Ustav ako se promeni stari način glasanja.⁴⁴

44 Leh Kačinski na kraju nije dobio šta je želeo, ali je glasao za Ustav. Kao ustupak Poljskoj uvođenje novog postupka glasanja odloženo je za 2014. godinu.

Poljski predsednik htio je da spreči da Nemačka dobije glas veće težine od Poljske. Lech Kačinski (predsednik Poljske 2005 - 2010), koji je u međuvremenu preminuo, bio je član nacionalno-konzervativne partije *Pravo i pravda*. Njegov brat Jaroslav Kačinski (premijer 2005-2007) je predsednik te partije.

Ta partija je stalno pokušavala da na polju unutrašnje politike profitira iz povezivanja poljske istorije, evropskog skepticizma i antinemačkih tendencija.

Evropska politika poljske vlade nije, međutim, bila u skladu sa većinskim stavovima u vezi sa evropskom politikom u narodu. U tome je ležao još jedan razlog zbog koga je Jaroslav Kačinski 2007. godine izgubio na izborima i morao funkciju premijera da preda Donaldu Tusku iz *građanske platforme*. Evropska politika je pod Donaldom Tuskom postala tiša, ali je služila najviše interesima Poljske. Tek je skoro, 2010. godine on nagrađen Karlovom nagradom kao veliki Evropljanin.

Kao i druge države sa velikim agrarnim sektorom i Poljska je imala interes za direktnom podrškom EU u oblasti poljoprivrede. U Poljskoj je u godini kada je Poljska postala članica EU 20% svih zaposlenih bilo zaposleno u poljoprivredi, doduše bili su uglavnom organizovani na malom prostoru, koristili su zastarelu tehniku i sve u svemu nisu bili konkurentni na međunarodnom tržištu. Postojao je, znači, pored nade da će doći novac iz EU i strah od modernizacije pod pritiskom. Osim toga, na početku u finansijskom planu EU još uvek nisu bila predviđena sredstva za nove države članice.

Nakon teških pregovora dogovorena su plaćanja, koja su doduše prve godine iznosila samo 25% nivoa EU i tek 2013. godine treba da bude ostvaren pun nivo plaćanja. Drugi interes Poljske bilo je otvaranje evropskog tržišta rada za njene građane. Tu su, međutim, Nemačka i Austrija, uspele da u pregovorima o članstvu ostvare svoje želje i unele su u ugovore prelazni rok koji je trajao do 2011. godine. To je značilo da do 2011. godine poljski građani ne smeju da rade u Nemačkoj (izuzev određenih izuzetaka kao što su kontingenti zaposlenih i sezonski radnici). Poljska je najpre bila uvela isti propis za nemačke zaposlene, ali već 2007. godine poljsko tržište rada otvoreno je u potpunosti za sve građane EU.

Rezultat izbora

2007. godine

Motivi

Evropska politika Poljske sledi, kao što je slučaj i sa ostalim državama članicama, svoje sopstvene ekonomske i političke interese. Ton i način na koji je Poljska pokušala da ostvari svoje interese ukazuju, doduše, na specifičnosti poljske političke kulture. Za Poljsku je karakterističan i dalje jak položaj Katoličke crkve.

Kada se to ima u vidu može se razumeti, na primer, odlučan zahtev Poljske da u Ustavu bude pomenut Bog, ali i javni poziv poljskog episkopata upućen poljskom narodu da učestvuje na referendumu o pristupanju EU. Uspesi, koje su od 2001. godine često postizale desno orijentisane populističke partije, koje su kritične prema Evropi, posledica su i straha mnogih Poljaka da će u okviru EU drugi vladati njima. Posebno značajnu ulogu pri tome imaju istorijska iskustva.

Stoga nije čudno što su u poljskim novinama, ali i među političkim strankama, često na dnevnom redu bile antinemačka i antievropska huškanja. Još jednu karakteristiku poljske političke kulture predstavlja bliska spoljno-politička veza sa SAD. Kada se Poljska po pitanju rata sa Irakom stavila na stranu SAD, za razliku na primer od Nemačke i Francuske, to je bio izraz toga što se SAD u Poljskoj smatra najvećim garantom sigurnosti.

Zastupanje poljskih interesa na evropskom nivou zavisi ne samo od ideoloških aspekata već i od određene vladajuće političke konstelacije. Za još uvek mladu poljsku demokratiju karakterističan je dvostruki politički vrh: jedan predsednik države, koga bira direktno narod, i premijer koji je izabran na izborima za Sejm.⁴⁵

Na taj način nastaju u principu dve moguće konstelacije, koje mogu da utiču na evropsku politiku Poljske. Ako i predsednik i premijer dolaze iz iste političke opcije, za očekivati je da država sledi očiglednu evropsku politiku. Ako predsednik i premijer, međutim, potiču iz različitih političkih opcija i zastupaju različite stavove u evropskoj politici, to može da dovede do blokade evropske politike – kako se i dogodilo prilikom odlučivanja o Ugovoru iz Lisabona. Dok su parlament i premijer prihvatali Ugovor iz Lisabona, predsednik je odbio da ga potpiše. Tek više meseci kasnije, nakon što su sve ostale države ratifikovale Ugovor, poljski predsednik je bio spreman da potpiše Ugovor iz Lisabona.

45 Sejm je donji dom poljskog parlamenta.

Zloupotreba tema evropske politike u populističke i unutrašnje-političke svrhe ne ukazuje ni na osnovnu proevropsku liniju poljske politike prema Evropi ni na raspoloženje prema Evropi kod većinskog dela poljskog naroda. Devedesetih godina podrška pristupanju EU kod stanovništva Poljske u anketama je dostigla skoro 75%.⁴⁶

Te visoke vrednosti podrške posledica su, pre svega, velikih nada i neke vrste evroeuforije, koju je ta zemlja doživela nakon pada komunizma. Nakon euforije usledilo je otrežnjenje. To je, međutim, normalno, pošto je ispunjavanje kriterijuma EU zahtevalo delimično bolne reforme. Ipak je pozitivan odnos poljskog stanovništva prema EU i dalje iznad evropskog proseka. U anketama, u jesen 2009. godine, 77% ispitanika ocenilo je članstvo u EU kao pozitivno, a samo 14% kao negativno (Evrobarometar 2010b:37).

U Poljskoj je situacija takva da je EU omiljena upravo kod mладих, visokoobrazovanih ljudi. To je razumljivo s obzirom na to da Evropa mладим ljudima nudi mnogo mogućnosti za dalje obrazovanje. Oni istovremeno nisu toliko mnogo upućeni na istoriju kao starije generacije te im je stoga lakše da prihvate evropske susede kao na primer Nemačku.

⁴⁶ Barometar Centralne i Istočne Evrope (CEEB) 1991-1998. Prosečne vrednosti izračunate na osnovu rezultata anketa iz 1992, 1993, 1995 i 1997.

7. DALJA RAZMIŠLJANJA

Pokušajmo ovde da završimo diskusiju o Evropi. Nakon što ste pročitali ovu knjigu, verovatno će ovaj predlog naići na vaše energično protivljenje – s pravom.

Naravno da diskusija o Evropi ne može nikada biti završena, barem ne u smislu da je moguće pronaći konačan odgovor. Evropsko ujedinjenje predstavlja otvoren proces. Novi izazovi i šanse stalno se javljaju i stalno se mora tragati za novim odgovorima.

Upravo sa stanovišta socijaldemokratije potrebno je uvek iznova kritički proveravati u kojoj meri je uspešno ostvarenje osnovnih vrednosti i osnovnih prava, ostvarenje iste slobode sa Evropom, u Evropi i izvan granica Europe kao teme.

Pogled spolja pokazuje da je korisno razmišljati i diskutovati o Evropi i uprkos svim problemima zalagati se za evropsku stvar.

Stiven Hil, američki autor, objavio je 2010. godine knjigu sa naslovom: *Europe's Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age*.⁴⁷ Na jednom mestu u knjizi on opisuje kako je u Evropi na različitim mestima uvek iznova nailazio na sledeću misao:

„Svako koga vidim, svi ljudi koje sretnem imaju nezavisno od starosti, pola, veroispovesti i svojih prihoda pravo da idu kod lekara kada su bolesni. I svi koje vidim imaju pristojnu penziju koja ih čeka. Roditelji mogu svoju decu da vode u vrtić ili da ostanu kod kuće kako bi se brinuli o sebi ili o sebi dragim ljudima i oni dobijaju dečji dodatak ili dodatno obrazovanje ako im je potrebno ili univerzitetsko obrazovanje koje nije preskupo. [...] Ali na kraju dana pametni Evropljani stvorili su prilično fascinantno i predivno mesto, nešto za šta do sada nismo uspeli da otkrijemo kako bismo to mogli da ostvarimo u SAD.“ (Hil 2010:269–270; prevod JD).

O pitanjima u kojoj meri je ostvarena socijalna Evropa, šta može biti ostvareno i šta treba činiti, mora se na političkom nivou stalno pregovaratи. Diskusija o Evropi je na početku – ponovo.

47 Evropsko obećanje: zašto evropski put predstavlja najbolju nadu u ovo nesigurno vreme.

Mir, demokratija, blagostanje, socijalna ravnoteža i održivost – nadamo se da smo uspeli ovom knjigom da prenesemo merila i znanja koja su korisna za diskusiju o Evropi.

Vratimo se još jednom na početak knjige i na sliku sa početka. Sećate li se još svoje procene sa početka knjige? Koji je sada Vaš odgovor? Koliko je drugačiji?

Možete li da zamislite da ćete pronaći bolji uvod u diskusiju sa mladim čovekom na slici? Imate li ideju kako biste mogli kod njega da izazovete oduševljenje za Evropu?

U svim diskusijama o pravom putu jedno je sigurno: socijalnoj Evropi potrebni su ljudi koji će se angažovati za socijalnu Evropu.

Želimo da Vas pozovemo da učestvujete u diskusiji o socijaldemokratiji. Akademija za socijaldemokratiju Fondacije Fridrih Ebert nudi prostor za to. U okviru osam seminarских modula bavimo se osnovnim vrednostima i praksom socijaldemokratije:

Osnove socijaldemokratije

Privreda i socijaldemokratija

Socijalna država i socijaldemokratija

Globalizacija i socijaldemokratija

Evropa i socijaldemokratija

Integracija, migracija i socijaldemokratija

Država, građansko društvo i socijaldemokratija

Mir, bezbednost i socijaldemokratija

BIBLIOGRAFIJA

Claudia Anschütz (2004), Der EU-Beitritt Polens – ein Eliteprojekt?, in: Forschungsstelle Osteuropa der Universität Bremen (Hg.), Neues Europa? Osteuropa 15 Jahre danach, Arbeitspapiere und Materialien Nr. 60/2004, Bremen.

Patrick Artus (2010), Die deutsche Wirtschaftspolitik: ein Problem für Europa?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO direkt, Bonn.

Heinz-Jürgen Axt (1999), Frankreich in der Europäischen Union, in: Marieluise Christadler und Henrik Uterwedde (Hg.), Länderbericht Frankreich. Geschichte. Politik. Wirtschaft. Gesellschaft, Bonn, S. 465–483.

Konstantin Bärwaldt, Berthold Leimbach, Friedemann Müller (2009), Globaler Emissionshandel – Lösung für die Herausforderungen des Klimawandels?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin. Alexandra Baum-Ceisig und Anne Faber (Hg.) (2005), Soziales Europa? Perspektiven des Wohlfahrtsstaates im Kontext von Europäisierung und Globalisierung, Wiesbaden.

Klaus-Dieter Borchardt (2002), Die rechtlichen Grundlagen der Europäischen Union, Heidelberg.

bpb (Hg.) (2010), Europa und der Euro, Aus Politik und Zeitgeschichte, 43/2010, Bundeszentrale für Politische Bildung, Berlin.

Erich Brost (1951), Das Gespräch, in: Westdeutsche Allgemeine Zeitung vom 19. Dezember 1951.

Gerhard Brunn (2008), Kleine Geschichte der Europäischen Union. Von der Europaidee bis zur Gegenwart, Münster.

Frank Bsirske (2006), Rede anlässlich des Hafenarbeiterstreiks vom 11. Januar 2006 in Hamburg, Port Package II, http://verkehr.verdi.de/hafen/port_package, abgerufen am 25. November 2010.

Bündnis 90/Die Grünen (2009), Für ein besseres Europa. Europawahlprogramm von Bündnis 90/Die Grünen, beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz vom 23. bis 25. Januar 2009.

Bündnis 90/Die Grünen (2002), Die Zukunft ist Grün, Grundsatzprogramm von BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN, beschlossen auf der Bundesdelegiertenkonferenz am 15.–17. März 2002 in Berlin.

Klaus Busch (2005), Perspektiven des Europäischen Sozialmodells, Expertise im Auftrag der Hans-Böckler-Stiftung, Arbeitspapier Nr. 92, Düsseldorf.

CDU (2009), Starkes Europa – Sichere Zukunft, Programm der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur Europawahl 2009, beschlossen am 16. März 2009.

CDU (2007), Freiheit und Sicherheit. Grundsätze für Deutschland, Grundsatzprogramm der CDU, beschlossen auf dem 21. Parteitag am 3.–4. Dezember 2007 in Hannover.

Michael Dauderstädt (2010), Staatsschulen und Schuldenstaat – Europa braucht ein neues Wachstumsmodell, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO direkt, Bonn.

Roland Deinzer (2004), Konvergenz- und Stabilitätswirkungen einer europäischen Arbeitslosenversicherung, Berlin.

Udo Dierichs und Wolfgang Wessels (2005), Die Europäische Union in der Verfassungsfalle? Analysen, Entwicklungen und Optionen, in: IEP (Hg.), Integration, 4/05, Berlin, S. 287–306.

Die Linke (2009), Solidarität, Demokratie, Frieden – Gemeinsam für den Wechsel in Europa!, Europawahlprogramm 2009 der Partei DIE LINKE, beschlossen am 28. Februar 2009.

Die Linke (2007), Programmatische Eckpunkte. Programmatisches Gründungsdokument der Partei Die Linke, beschlossen durch die Parteitage von WASG und Linkspartei.PDS am 24. und 25. Mai 2007 in Dortmund.

Dieter Dowe und Kurt Klotzbach (Hg.) (2004), Programmatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie. Mit den aktuellen Programmentwürfen im Anhang, 4., überarbeitete und aktualisierte Aufl., Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Sebastian Dullien (2008), Eine Arbeitslosenversicherung für die Eurozone: Ein Vorschlag zur Stabilisierung divergierender Wirtschaftsentwicklungen in der Europäischen Währungsunion, SWP-Studie 2008/S01, Berlin.

EGB (2010), Europäischer Gewerkschaftsbund, European Trade Union Conference. Our Aims, <http://www.etuc.org/r/2>, abgerufen am 25. November 2010.

EGB (2008), Stellungnahme des Europäischen Gewerkschaftsbundes (EGB) zu den Urteilen des EuGH in den Fällen Viking und Laval – Entschiebung, ange nommen vom EGB-Exekutivausschuss am 4. März 2008 in Brüssel.

Felix Ekkart (2010), Soziale Gerechtigkeit in der Klimapolitik, Staat und Zivilgesellschaft 249, Hans-Böckler-Stiftung (Hg.), Düsseldorf, http://www.boeckler.de/pdf/p_edition_hbs_249.pdf, abgerufen am 25. November 2010.

Serge Embacher (2009), Demokratie! Nein danke? Demokratieverdruss in Deutschland, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.

Erhard Eppler (2010), Epochewende, Über die Notwendigkeit des Aufbaus einer sozialen Demokratie in Europa, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.

Katharina Erdmenger u. a. (2009), Die soziale Dimension der EU – Binnenmarkt und faire Arbeitsbedingungen – ein Gegensatz?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.

Eurobarometer (2010a), Standard Eurobarometer 73. Die öffentliche Meinung in der Europäischen Union, Table of Results, Europäische Kommission (Hg.), Brüssel.

Eurobarometer (2010b), Eurobarometer Spezial 312. Bericht Armut und soziale Ausgrenzung, Europäische Kommission (Hg.), Brüssel.

Dodatna literatura:

Izbor dodatne literature sa komentarima nudi internet prezentacija Akademije za socijaldemokratiju:
► www.fes-soziale-demokratie.de/materiјalien

Aktuelnim studijama i analizama o Evropi bave se publikacije Odjeljenja za međunarodnu političku analizu FES (IPA)
► www.fes.de/ipa

i Odjeljenja za ekonomsku i socijalnu politiku (WISO) FES
► www.fes.de/wiso

- Eurobarometer (2008), Standard Eurobarometer 69, 4. The European Union and its Citizens, Europäische Kommission (Hg.), Brüssel.
- Europäische Kommission (2010), EUROPA 2020: Eine Strategie für intelligentes, nachhaltiges und integratives Wachstum, KOM (2010) 2020, Brüssel.
- Europäische Kommission (2009), Das BIP und mehr: Die Messung des Fortschritts in einer Welt im Wandel, KOM (2009) 433, Brüssel.
- Europäischer Rat (2009), Bericht des Vorsitzes des Europäischen Rats zur Überprüfung der EU-Strategie zur nachhaltigen Entwicklung, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/de/09/st16/st16818.de09.pdf>, abgerufen am 25. November 2010.
- EU-Vertrag (2010), Konsolidierte Fassungen des Vertrags über die Europäische Union und des Vertrags über die Arbeitsweise der Europäischen Union, veröffentlicht im Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (2010/C 83/01), Brüssel.
- EWG-Vertrag (1957), Vertrag zur Gründung der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, <http://eur-lex.europa.eu/de/treaties/dat/11957E/tif/11957E.html>, abgerufen am 25. November 2010.
- FDP (2009), Ein Europa der Freiheit für die Welt des 21. Jahrhunderts, Programm der Freien Demokratischen Partei für die Wahl, beschlossen am 17. Januar 2009.
- FDP (1997), Wiesbadener Grundsätze. Für die liberale Bürgergesellschaft, beschlossen auf dem Bundesparteitag der F.D.P. am 24. Mai 1997 in Wiesbaden.
- Joschka Fischer (2000), Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration. Rede, gehalten am 12. Mai 2000 an der Humboldt-Universität zu Berlin (<http://www.hu-berlin.de/pr/veranstaltungen/reden>).
- Severin Fischer u. a. (2010), EU 2020 – Impulse für die Post-Lissabonstrategie: Progressive Politikvorschläge zur wirtschaftlichen, sozialen und ökologischen Erneuerung Europas, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) 2010a), Die Zukunft der Europäischen Wirtschafts- und Währungsunion, Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) 2010b), Arbeitskreis Europa (2010): Weichenstellung für eine nachhaltige europäische Wohlstandsstrategie, Internationale Politikanalyse. Berlin
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2009), Der EuGH und das soziale Europa. Für eine Aufwertung sozialer Grundrechte im EU-Rechtssystem, Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.) (2008), Europa global handlungsfähig machen – Zehn Thesen zur Gemeinsamen Außen- und Sicherheitspolitik Europas, Berlin.
- Stefan Fröhlich (2007), Die Europäische Union als globaler Akteur – Eine Einführung, Wiesbaden.
- Stefan Fröhlich (2002), Abschied vom alten System – die Erweiterung erfordert drastischere Reformen der EU-Institutionen, in: Zeitschrift für Politikwissenschaft, 12. Jahrgang (2002), Heft 3, München, S. 1099–1121.
- Rusanna Gaber (2007), Politische Gemeinschaft in Deutschland und Polen. Zum Einfluss der Geschichte auf die politische Kultur, Wiesbaden.
- Sigmar Gabriel (2010), Interview, in: Die Zeit, Nr. 22/2010, <http://pdf.zeit.de/2010/22/Sigmar-Gabriel-Interview.pdf>, abgerufen am 25. November 2010.
- Steffen Ganghof und Philipp Genschel (2008), Deregulierte Steuerpolitik: Körperschaftsteuerwettbewerb und Einkommensbesteuerung in Europa, in: Martin Höpner und Armin Schäfer (Hg.), Die politische Ökonomie der europäischen Integration, Frankfurt am Main/New York, S. 311–333.
- Andrea Gawrich u. a. (1999), Regierungssysteme Zentral- und Osteuropas, Opladen.
- Philipp Genschel, Thomas Rixen, Susanne Uhl (2008), Die Ursachen des europäischen Steuerwettbewerbs, in: Ingeborg Tömmel (Hg.), Die Europäische Union: Governance and Policy-Making, PVS Sonderheft 40/2007, Wiesbaden, S. 297–320.
- Norbert Gresch (1971), Zwischen Internationalismus und nationaler Machtbehauptung – die europäische Zusammenarbeit der sozialdemokratischen Parteien, in: Europäische Schriften des Instituts für Europäische Politik, Zusammenarbeit der Parteien in Westeuropa. Auf dem Weg zu einer neuen politischen Infrastruktur?, Bonn, S. 149–249.
- Martin Große Hüttmann und Hans-Georg Wehling (2009), Das Europalexikon: Begriffe. Namen. Institutionen, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.
- Grundrechtecharta der EU (2000), Charta der Grundrechte der Europäischen Union, veröffentlicht im Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (2000/C 364/01), Brüssel.
- Jürgen Habermas (1991), Staatsbürgerschaft und nationale Identität – Überlegungen zur europäischen Zukunft, St. Gallen.
- Björn Hacker und Gero Maaß (2010), Ein Grundsatzprogramm für die SPE, Bautstellen, Gemeinsamkeiten und Eckpunkte aus deutscher Perspektive, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Björn Hacker (2009), Ein sozialer Stabilitätspakt für Europa, Diskussionspapier, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Hamburger Programm (2007), Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007.
- Volker Hauff (Hg.) (1987), Unsere gemeinsame Zukunft: der Brundtland-Bericht der Weltkommission für Umwelt und Entwicklung, Greven.
- Wolfgang Heidemeyer (Hg.) (1997), Die Menschenrechte. Erklärungen, Verfassungsklausuren, internationale Abkommen, 4., erneuerte und erweiterte Aufl., Paderborn u. a.
- Arne Heise und Özlem Görmez-Heise (2010), Auf dem Weg zu einer europäischen Wirtschaftsregie-

Dodatna literatura:

Više tekstova i materalija o institucijama i razvoju evropske integracije nudi modul „Evropski identitet“ Online Akademije Fondacije Fridrich Ebert
 ► www.fes-online-akademie.de

Pregled značajnih imena, pojmove i institucija nudi „Evropski leksikon“ Izdavačke kuće Dic iz Bona od Martina Grose Hitmana i Hans-Georga Velinga (up. str. 42).

- rung, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Steven Hill (2010), Europe's Promise: Why the European Way is the Best Hope in an Insecure Age, Berkeley/Los Angeles.
- Simon Hix (2002), Parliamentary Behavior with Two Principals: Preferences, Parties, and Voting in the European Parliament, in: American Journal of Political Science 46 (3), S. 688–698.
- Ottfried Höffe (2001), Gerechtigkeit. Eine philosophische Einführung, München.
- Martin Höpner (2008), Das soziale Europa findet nicht statt – Anmerkungen zu den Fällen Viking und Laval, in: Mitbestimmung 5/2008, S. 46–49.
- Katharina Holzinger u. a. (2005), Die Europäische Union: Theorien und Analysekonzepte, Paderborn.
- Stefan Immerfall (2006), Europa – politisches Einigungswerk und gesellschaftliche Entwicklung. Eine Einführung, Wiesbaden.
- Kurt Imhof (2002), Öffentlichkeit und Identität, in: Hartmut Kaelble u. a. (Hg.), Transnationale Öffentlichkeiten und Identitäten im 20. Jahrhundert, Frankfurt am Main, S. 37–55.
- Markus Jachtenfuchs und Beate Kohler-Koch (1996), Regieren im dynamischen Mehrebenensystem, in: Markus Jachtenfuchs und Beate Kohler-Koch (Hg.) (1996), Europäische Integration, Opladen, S. 15–44.
- Mathias Jopp (2006), Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.), Europa von A bis Z, Berlin, S. 176 ff.
- Mathias Jopp und Sammi Sandawi (2009), Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.), Jahrbuch der Europäischen Integration 2009, Baden-Baden, S. 241–248.
- Lionel Jospin (2001), Zukunft des erweiterten Europas. Rede, gehalten am 20. Mai 2001 in Paris (<http://www.europa-reden.de/>).
- Cathleen Kantner (2004), Kein modernes Babel. Kommunikative Voraussetzungen europäischer Öffentlichkeit, Wiesbaden.
- Christos Katsioulis (2008), Europäische Außenpolitik auf dem Prüfstand – Auf halber Strecke zum globalen Akteur?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Christos Katsioulis u. a. (2010), European Union Security and Defence White Paper. A Proposal, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Christos Katsioulis u. a. (2009), Eine Zukunftsaagenda für die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP), Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Ansgar Klein u. a. (Hg.) (2003), Bürgerschaft, Öffentlichkeit und Demokratie in Europa, Opladen.
- Wilhelm Knelangen (2005), „Sozialstaatswerdung“ Europas? Integrationstheoretische Überlegungen zur Entwicklung der EU-Sozialpolitik, in: Alexandra Baum- Ceisig und Anne Faber (Hg.), Soziales Europa? Perspektiven des Wohlfahrtsstaates im Kontext von Europäisierung und Globalisierung, Wiesbaden, S. 20–45.
- Beate Kohler-Koch u. a. (2004), Europäische Integration – Europäisches Regieren, Wiesbaden.
- Hagen Krämer (2009), Wen beglückt das BIP?, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), WISO direkt, Bonn.
- Christian Krell (2009), Sozialdemokratie und Europa. Die Europapolitik von SPD, Labour Party und Parti Socialiste, Wiesbaden.
- Christian Krell (2008), Grundsatzprogramme und Wahlkämpfe – Gibt es einen Zusammenhang?, in: Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte (12/2008), S. 57–59.
- Aleksander Kwaśniewski (2003), Rede in der Robert-Schuman-Stiftung nach dem Referendum am 8. Juni 2003, <http://www.kwasniewskialeksander.pl/int.php?id=1589&mode=view>, abgerufen am 25. November 2010.
- Wolfgang R. Langenbucher und Michael Latzer (Hg.) (2006), Europäische Öffentlichkeit und medialer Wandel – Eine transdisziplinäre Perspektive, Wiesbaden.
- Lesebuch 1: Grundlagen der Sozialen Demokratie, Tobias Gombert u. a. (2009), 3. Auflage, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 1, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.
- Lesebuch 2: Wirtschaft und Soziale Demokratie, Simon Vaut u. a. (2009), 3. Auflage, Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 2, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.
- Lesebuch 3: Sozialstaat und Soziale Demokratie, Alexander Petring u. a. (2009), Lesebücher der Sozialen Demokratie, Band 3, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.
- Hanna Lierse (2010), European economic governance – the OMC as a road to integration?, in: International Journal of Public Policy, Vol. 6, No. 1/2, S. 35–49.
- Philip Manow u. a. (2004), European Social Policy and Europe's Party-Political Center of Gravity, MPIfG Discussion Paper 04/6, Köln.
- Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung (Hg.) (2009), Eine europäische Sozialpolitik – wünschenswert, aber unmöglich? – Jo Leinen und Fritz W. Scharpf im Streitgespräch, in: Gesellschaftsforschung 2/2009, S. 6–9.
- Volker Meinhardt und Bernhard Seidel (1998), Beschäftigungs- und Sozialpolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.), Jahrbuch der Europäischen Integration 1997–98, Bonn, S. 129–134.
- Jürgen Mittag (Hg.) (2006), Politische Parteien und Europäische Integration. Entwicklung und Perspektiven transnationaler Parteienkooperation in Europa, Essen.
- François Mitterrand (1978), L'Europe sera socialiste ou ne sera pas, Dossier Europa, in: Nouvelle Revue Sociale, décembre 78, n° 36, S. 11–17.
- Christoph O. Meyer (2002), Europäische Öffentlichkeit als Kontrollosphäre: Die Europäische Kommission, die Medien und politische Verantwortung, Berlin.
- Thomas Meyer (2006), Praxis der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.

Dodatna literatura:

*Aktuelle informacije
kancelarije za Evropu
Fondacije Fridrih Ebert
u Briselu naći ćete na
stranici
► [www.fes-
europe.eu](http://www.fes-europe.eu)*

- Thomas Meyer (2005), Theorie der Sozialen Demokratie, 1. Aufl., Wiesbaden.
- Thomas Meyer (2004), Die Identität Europas, Frankfurt am Main.
- Thomas Meyer (2002), Identitätspolitik – Vom Missbrauch kultureller Unterschiede, Frankfurt am Main.
- Friedhelm Neidhardt u. a. (2000), Konstitutionsbedingungen politischer Öffentlichkeit: Der Fall Europa, in: Hans-Dieter Klingemann und Friedhelm Neidhardt (Hg.), Zur Zukunft der Demokratie: Herausforderungen im Zeitalter der Globalisierung, Fulda, S. 263–293.
- Heinz Herbert Noll und Angelika Scheuer (2006), Kein Herz für Europa? Komparative Indikatoren und Analysen zur europäischen Identität der Bürger, in: Informationsdienst Soziale Indikatoren, Ausgabe 35, Mannheim, S. 1–5.
- Abdul G. Noury (2002), Ideology, Nationality and Euro-Parliamentarians, in: European Union Politics 3/2002, S. 33–58.
- Hans-Wolfgang Platzer (2010), Europäisierung der Gewerkschaften, Gewerkschaftspolitische Herausforderungen und Handlungsoptionen auf europäischer Ebene, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Elfriede Regelsberger (2009), Gemeinsame Außen- und Sicherheitspolitik, in: Werner Weidenfeld und Wolfgang Wessels (Hg.), Jahrbuch der Europäischen Integration 2009, Baden-Baden, S. 249–256.
- Fritz W. Scharpf (1999), Regieren in Europa. Effektiv und demokratisch?, Frankfurt am Main.
- Cäcilie Schildberg (2010), Politische Identität und Soziales Europa – Parteikonzeptionen und Bürgerreinstellungen in Deutschland, Großbritannien und Polen, Wiesbaden.
- Siegmar Schmidt und Wolf J. Schünemann (2009), Europäische Union. Eine Einführung, Baden-Baden.
- Joachim Schnellnhuber u. a. (Hg.) (2010), Global Sustainability: A Nobel Cause, Cambridge.
- Ralf Schüle (Hg.) (2008), Grenzenlos handeln? Emissionsmärkte in der Klima- und Energiepolitik, München.
- Gesine Schwan (2010), Wege in eine gemeinsame Zukunft, Verlag J. H. W. Dietz Nachf., Bonn.
- Günter Seufert (2002), Keine Angst vor den Türken!, in: Die Zeit, Nr. 39/2002.
- Michael Sommer (2010), Wenn nicht jetzt, wann dann? Das Soziale Europa braucht eine politische Grundsatzentscheidung, in: Michael Sommer, Frank Bsirske, Wolfgang Rohde (2010), Business as usual oder eine neue Zukunftsstrategie? Die Strategie Europa 2020 aus der Perspektive deutscher Gewerkschaften, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin, S. 4–7.
- SPD (2009), Für Europa – stark und sozial, Europamanifest der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands für die Wahlen zum Europäischen Parlament 2009, beschlossen am 8. Dezember 2008.
- SPD (1971), Europa-Politik der SPD. Informationen und Argumente, Reihe Außenpolitik, Vorstand der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (Hg.), Heft 3, Bonn.
- SPD und DGB (2009), Für ein Europa des sozialen Fortschritts – Gemeinsames Positionspapier von SPD und DGB, Berlin.
- SPD-Fraktion (Hg.) (2007), Auf dem Weg zu einer Europäischen Armee, Positionspapier der Arbeitsgruppen Sicherheitsfragen und Europäische Angelegenheiten der SPD-Fraktion, März 2007, Berlin.
- SPE (2009), Sozialdemokratische Partei Europas, Wahlmanifest zur Europawahl 2009. Der Mensch im Mittelpunkt: Eine neue Richtung für Europa, Brüssel.
- Nicholas Stern (2006), The Economics of Climate Change – The Stern Review, Cambridge, http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm, abgerufen am 25. November 2010.
- Ingeborg Tömmel (2008), Das politische System der EU, München.
- Susanne Uhl und Thomas Rixen (2007), Unternehmensbesteuerung europäisch gestalten –mitgliedstaatliche Gestaltungsspielräume gewinnen, Friedrich-Ebert-Stiftung (Hg.), Internationale Politikanalyse, Berlin.
- Verlag J. H. W. Dietz Nachf. (Hg.) (1982), 100 Jahre Verlag J. H. W. Dietz Nachf.: 1881–1981. Vorträge auf der Festveranstaltung zum 100jährigen Bestehen des Verlages J. H. W. Dietz Nachf. am 3. November 1981 in Bonn, Bonn.
- Vertrag von Amsterdam (1997), Vertrag von Amsterdam zur Änderung des Vertrages über die Europäische Union, der Verträge zur Gründung der Europäischen Gemeinschaften sowie einiger damit zusammenhängender Rechtsakte, veröffentlicht im Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften Nr. C 191 vom 10. November 1997, Brüssel.
- Angelika Volle (1992), Großbritannien, Deutschland und die EG der Zukunft, in: Karl Rohe u. a. (Hg.), Länderbericht Großbritannien. Geschichte. Politik. Wirtschaft, Bonn, S. 459–475.
- Stephanie Weiss (2004), Die Erweiterung aus der Sicht der Beitrittskandidaten, in: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg (Hg.), Die Osterweiterung der EU, Zeitschrift: Der Staat im Bürger, Heft 1/2004, Stuttgart, S. 11–16.
- Reinhard Wesel (2004), Deutschlands „außenpolitische Kultur“. Zu Entwicklung und Wandlung der Haltung der Deutschen zur internationalen Politik, in: Gotthard Breit (Hg.), Politische Kultur in Deutschland. Eine Einführung, Schwalbach am Taunus, S. 58–88.

[HÖRBUCH]

Novo: Čitanke
za slušanje. Prve
čitanke sada
postoje i u izdanju
za slušanje: u
digitalnom izdanju
ili kao CD. Sve
informacije o tome
nalaze se na stranici
► www.fes-soziale-demokratie.de

O AUTORIMA

Johen Dam (*1981) je referent na Političkoj akademiji Fondacije Fridrih Ebert. Studirao je u Minsteru i Malagi političke nauke, komunikacije i javno pravo.

Severin Fišer (*1983) radi od 2008. godine kao naučni saradnik na Institutu za evropsku politiku u Berlinu i vođa projekta u oblasti istraživanja energetske i klimatske politike u EU. Pored toga on je 2009. i 2010. godine bio politički savetnik u Evropskom parlamentu i predavač na univerzitetu Erlangen-Nürnberg. Studirao je političke nauke u Erlangenu i Budimpešti.

Tobijas Gombert (*1975) radi u organizaciji seminara za savete zaposlenih. On takođe radi i kao trener na seminarima i radionicama o komunikaciji i teoriji. Od 2003. do 2005. godine bio je zamenik predsednika omladinske organizacije SPD-a, a od 2005. do 2007. godine član upravnog odbora omladinske organizacije. Od 2007. radi kao trener na Akademiji socijaldemokratije. Glavni je autor knjige *Osnove socijaldemokratije*. Napisao je naučne radove o Žan-Žak Rusou, o marksističkoj teoriji i filozofiji morala.

Dr Kristijan Krel (*1977) je saradnik Fondacije Fridrih Ebert i direktor Akademije za socijaldemokratiju. Studirao je političke nauke, istoriju, ekonomski nauke i sociologiju na univerzitetu Zigen i na University of York. Tokom 2007. godine doktorirao je u oblasti političkih nauka na temu evropske politike SPD, laburističke partije i socijalističke partije Francuske.

Dr Cecilia Šildberg (*1976) je od septembra 2010. godine asistentkinja na projektu u odeljenju za Latinsku Ameriku i Karibe Fondacije Fridrih Ebert. Studirala je istoriju, političke nauke i romanistiku na univerzitetu Rur u Bohumu, a 2008. godine je doktorirala na Institutu za filozofiju i političke nauke Tehničkog univerziteta Dortmund iz oblasti političkih nauka na temu *Evropski identitet*. Od 2007. do 2010. godine je vodila kao trener seminare o Evropi na Akademiji za socijaldemokratiju.

Julijan Švarckopf (*1986) studira od oktobra 2010. godine međunarodne odnose na univerzitetu u Kembridžu. Od 2009. do 2010. godine je radio na Institutu za evropsku politiku u Berlinu kao student-pomoćnik u oblasti za istraživanje energetske i klimatske politike EU. Diplomirao je na političkim naukama na Slobodnom univerzitetu u Berlinu.

Martin Timpe (*1978) je referent za obrazovnu i naučnu politiku u predsedništvu SPD-a i od 2007. radi kao vođa seminara u Akademiji za socijaldemokratiju. Studirao je političke nauke na Institutu Oto Zur na Slobodnom univerzitetu u Berlinu.

Dr Suzane Ul (*1966) od 2008. vodi odsek za poresku politiku u predsedništvu Saveza sindikata Nemačke. Pre nego što je počela da radi u okviru raznih naučnih projekata i kao docentkinja na univerzitetima u Bemenu i Hagenu u okviru tema globalizacija i evropeizacija osam godina je bila članica pokrajinskog parlamenta Hamburga. U Hamburgu i Hajdelbergu studirala je između ostalog političke nauke i finansije.

20 značajnih pojmlja:

1. Jedinstveni evropski akt <i>Str. 44, 62, 71</i>	9. Žan Mone <i>Str. 41</i>	17. Ugovor iz Maastrichta <i>Str. 44-45</i>
2. Proširenje EU <i>Str. 43, 119</i>	10. Katarina Foke <i>Str. 56</i>	18. Ugovor iz Amsterdama <i>Str. 45, 74, 79</i>
3. Evro <i>Str. 62, 68</i>	11. Negativna integracija <i>Str. 24, 36, 61</i>	19. Ugovor iz Lisabona <i>Str. 46, 57, 73</i>
4. Evro-obveznice <i>Str. 102</i>	12. Organi EU <i>Str. 49, 59</i>	20. Vilhelm Haferkamp <i>Str. 53</i>
5. Evropski identitet <i>Str. 125</i>	13. Pozitivna integracija <i>Str. 36, 70</i>	
6. Evropski ugovori <i>Str. 40, 46</i>	14. Robert Šuman <i>Str. 146</i>	
7. Evropska ekonomска vlada <i>Str. 100</i>	15. Socijalna Evropa <i>Str. 33, 36, 131</i>	
8. Žak Delor <i>Str. 63</i>	16. Pristupanje Turske <i>Str. 119)</i>	

Politici je potrebna jasna orijentacija. Samo onaj ko je u stanju da jasno navede ciljeve svog delanja može da ih ostvari i oduševi njima druge. Stoga se ova čitanka – *Evropa i socijaldemokratija* bavi sledećim pitanjima: na koji način se mogu ostvariti osnovne vrednosti socijaldemokratije u Evropi, sa Evropom i nezavisno od granica Evrope? Koji principi evropske politike treba da važe? Kako je moguće postići socijalnu Evropu?

Teme ove knjige orijentišu se prema seminarima Akademije za socijaldemokratiju. Seminari Akademije Fondacije Fridrich Ebert namenjeni su svima koji su zainteresovani da se društveno angažuju i aktivno učestvuju u svetu politike.

Dodatne informacije o Akademiji: www.fes.soziale-demokratie.de